

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Η' — 1934
ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ, 1 ΙΟΥΝΙΟΥ 1934

ΤΕΥΧΟΣ 179

ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΟ ΝΥΧΤΕΡΙΝΟ

Τώρα που παίζει τὸ βιολί, κ' ἔχουμε πιεῖ τόσο πολὺ,
 πὸ μ' ἕναν ἔρωτα τρελλὸ λὲς κ' εἴμαστε δεμένοι,
 σ' ἕνα συντρόφεμα ζεστὸ, βάνε ξανά, νὰ ζαλιστῶ,
 μέσ' στὸν καϊμὸ σου νὰ κλειστῶ — τὸ μόνο πὸ μὸς μένει . . .

Γιατὶ ἄμὰ λείπει τὸ κρασί, καὶ φύγεις, ἄξαφνα, καὶ σύ,
 καὶ βουβαθεῖ καὶ τὸ βιολί μὲ τὸ γλυκὸ βραχνᾶ του
 — μὲς στῆς καρδιᾶς μου τὸ κενό, μεγάλο σὰν τὸν οὐρανό,
 θ' ἀκούω, πάλι, τὸ βραχνὸ τραγούδι τοῦ θανάτου . . .

ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

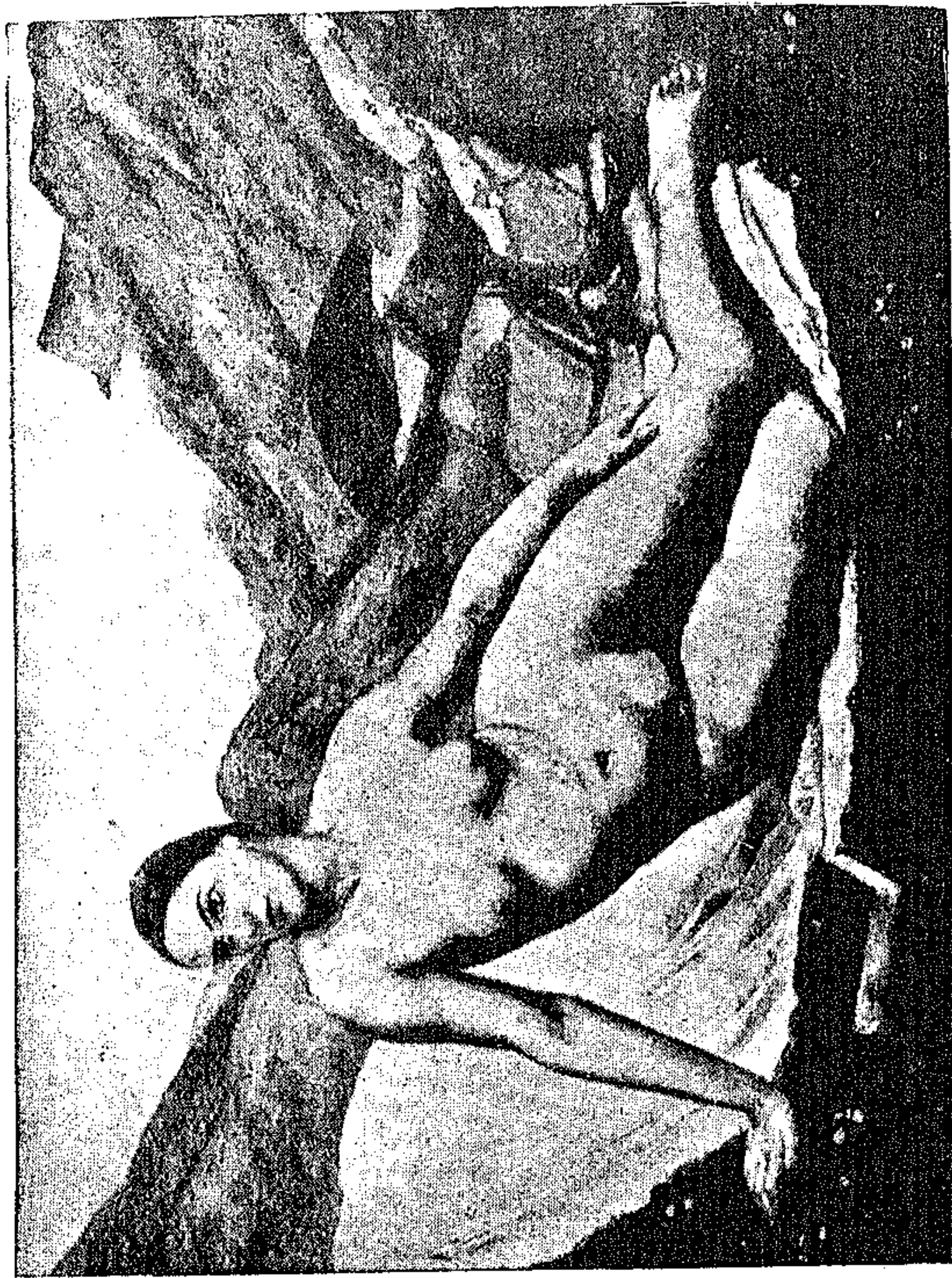
Τὸ καλοκαίρι πέρασε σὰ ρίγος,
 κ' ὁ χειμῶνας μὸς φαίνεται βαρὺς.
 Τὶ σύντομα πὸ τέλειωσε κ' ὁ τρύγος!
 Δὲν πρόφτασες, καρδιά μου, νὰ χαρεῖς . . .

Κι' ὅμως καὶ τί, καὶ τί δὲ σοῦ εἶχαν τάξει
 τὰ δειλινὰ του τὰ χιμαιρικὰ!
 Γιατὶ νὰ μὴ μπορέσει τὰ βαστάξει
 τουλάχιστον ἀπ' ὅλα μερικά ; . .

Τὸ καλοκαίρι πέρασε σὰ ρίγος,
 κ' ὁ χειμῶνας ἀπλώθηκε βαρὺς.
 "Ἄχ, φέτος, ὁ καιρὸς αὐτὸς ὁ λίγος
 ἦτανε μιᾶς ὀρφάνιας φοβερῆς!

Κι' ὅμως καὶ τί δὲ σ' ἔκανε νὰ ἐλπίσεις,
 μὲ τὴν παραμυθένια του φωνή!
 Τὰ παραμύθια πέθαναν ἐπίσης,
 — κ' ἀκόμα περιμένω νὰ φανεῖ . . .

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ

ΓΥΜΝΟ

PAUL ROBERT BAZÉ

ΓΑΛΛΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΝ

Μερικά ανέκδοτα, σχετικά με τη ζωγραφική, που είχα διηγηθῆ στο τελευταίο μου χρονογράφημα, μου φέρνουν στη μνήμη μου μερικά άλλα, χαρακτηριστικά κι' αυτά, για τὸν τρόπο που βλέπουν ἀκόμα οἱ περισσότεροι, στήν Ἑλλάδα, τὰ ἔργα τῆς ζωγραφικῆς καί, γενικώτερα, τὰ ἔργα τῆς τέχνης.

Δὲ θὰ ξεχάσω ποτὲ ἕναν πλούσιο καί ἀρκετὰ μορφωμένο κύριο, που κάποιος φίλος μου ζωγράφος τοῦ εἶχε κάνει, ἐδῶ καί λίγα χρόνια, τὸ πορτραῖτο του. Δὲν μπορούσε νὰ συχωρέσει, ὁ εὐλογημένος, τίς σκιές που εἶχε κάνει ὁ ζωγράφος στὸ πουκάμισό του.

— Τί θέλουν αὐτὲς οἱ μουντζούρες στὸ πουκάμισό μου; τοῦλεγε κατασυχισμένος.

— Δὲν εἶναι μουντζούρες... τοῦ ἐξηγοῦσε ὁ ζωγράφος. Εἶναι οἱ σκιές που πέφτουν ἀπάνω στὸ πουκάμισο.

Τὸ κατάλαβε, με τὰ πολλά, ἀλλὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐπιμένῃ:

— Καλὰ, οἱ σκιές. Μὰ ἦταν καμμιά ἀνάγκη νὰ ζωγραφίσῃ καί τίς σκιές; Δὲν μπορούσαν νὰ λείψουν;

— Μὰ ἡ ζωγραφικὴ, κύριε—τοῦ ἐξηγοῦσε πάλι ὁ ζωγράφος— εἶναι φῶς καί σκιά. Ἄν λείψῃ ἡ σκιά, δὲν ὑπάρχει ζωγραφικὴ.

Ἄδύνατο νὰ πεισθῇ ὁ καλὸς ἄνθρωπος.

— Ἐγώ, φίλε μου, συνηθίζω νὰ φέρω πάντα καθαρὸ πουκάμισο, τοῦ εἶπε τελειωτικά. Δὲν ἔχω καμμιά ὀρεξη νὰ με βλέπουν οἱ φίλοι μου καί νὰ λένε πῶς δὲν ἀλλάζω πουκάμισο. Σβῶσε τίς σκιές, σὲ παρακαλῶ.

Ὁ Λέμπαχ, ὅταν ὁ Πάπας, που τοῦ εἶχε κάνει τὸ πορτραῖτο του—ἕνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ἔργα τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ προσωπογράφου—βρῆκε κάποιον ἐλάττωμα (;) στὸ χέρι καί τὸν παρακάλεσε νὰ τὸ διορθώσῃ, λένε πῶς θυμώσε τόσο πολὺ μετὴν παπικὴ παρατήρησι, ὥστε ὄχι μόνο δὲ δέχτηκε νὰ κάμῃ τὴν διόρθωσι, ἀλλὰ καί τοῦ πήρε πίσω τὸ πορτραῖτο. Ἄν ὁ Πάπας ἦταν ἀναμάρτητος, ἐννοοῦσε κι' αὐτὸς—καί μετὰ περισσότερα δικαιώματα μάλιστα—νὰ εἶναι ἀναμάρτητος στήν τέχνη του. Ἄλλὰ ὁ φτωχὸς Ἕλληνας ζωγράφος δὲν ἦταν Λέμπαχ, γιὰ νὰ κάμῃ μιὰ τόσο περήφανη χειρονομία. Κι' ἔτσι, «θέλοντας ὁ βλάχος καί μὴ θέλοντας ὁ ζωγράφος», — ἔσβυσε τίς σκιές.

Ἐνα ἄλλο χαρακτηριστικὸ ἀνέκδοτο ἀναφέρεται γιὰ κάποιον δεσπότη. Ὅταν εἶδε τελειωμένο τὸ πορτραῖτο του, εἶπε στὸ ζωγράφο.

— Καλὰ ὅλα. Ἄλλὰ τὸ ἐγκόλπιο μου εἶναι καθὼς βλέπεις στρογγυλό. Γιατί, χριστιανέ μου, τὸ κανε μακρὸ;

Ὁ ζωγράφος τοῦ ἐξήγησε ὅτι στή θέση που εἶχε τὸ σῶμα, «ὀπτικῶς» τὸ στρογγυλό παίρνει τὸ σχῆμα τοῦ αὐτοῦ.

— Ἐτσι τὸ εἶδα, ἔτσι τὸ ζωγράφισα, τοῦ εἶπε. Ἄν τὸ ζωγράφιζα ἀλλιῶς, δὲ θὰ ἦταν φυσικό.

— Ἐτσι τὸ εἶδες; τοῦ εἶπε ὁ δεσπότης.

Καί ἄρχισε νὰ παίρνῃ βόλτες, κοιτάζοντας τὸ ἐγκόλπιο του, που, ἐπειδὴ τὸ βλεπε πάντα ἀπ' τὸ ἴδιο σταθερὸ

σημεῖο, ἐξακολουθοῦσε νὰ τοῦ φαίνεται στρογγυλό.

— Ὅρῃστε! εἶπε. Ἀποδῶ τὸ κοιτάζω, στρογγυλό εἶναι, ἀποδῶ πάλι τὸ κοιτάζω, πάλι στρογγυλό εἶναι, ὅπως καί νὰ γυρίσω, στρογγυλό τὸ βλέπω. Πῶς τουλόγου σου τὸ βλέπεις μακρὸ;

Ἐτσι βλέπουν, λοιπόν, θὰ μοῦ πῆτε, τὰ ἔργα τῆς ζωγραφικῆς στήν Ἑλλάδα; Ἐτσι, καί χειρότερα δυστυχῶς. Γιὰ τὴ ζωγραφικὴ, ὅπως καί γιὰ τὴν ποίησι, δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος, μετὰ τὸν Ἑλλήνων, που νὰ μὴ θεωρῆ δικαίωμα του νὰ κάμῃ ἐγκυρὴ γνώμη. Καί, γιὰ νὰ κάμῃ γνώμη, πρέπει νὰ βρῆσκῃ ἐκθέσεις. Δὲν ὑπάρχει ἐπισκέπτης που νὰ μὴν κάμῃ τὴν κριτικὴ τῶν λεπτομερειῶν. Ἡ λεπτομέρεια εἶναι τὸ φῶρτε τοῦ Ρωμιοῦ. Μπορεῖ ἕνα ἔργο νὰ εἶναι ὀλόκληρο ἐλάττωμα. Τὸ θαυμάζει. Ἀνακαλύπτει ὅμως ὅτι τὸ μικρὸ δαχτυλάκι ἐνδὸς ἀπὸ τὰ πρόσωπα τῆς εἰκόνας δὲ βρίσκεται στή θέση του. Ἄν ὅλα τὰ πρόσωπα εἶναι ξυλένια, ἄκαμπα, ἄψυχα, χωρὶς ἐλαστικότητα καί χωρὶς ζωὴ, δὲν τὸ προσέχει. Προσέχει τὸ δαχτυλάκι.

Κάποτε, σ' ἕναν πλούσιο φιλότεχνο, που φιλοδοξοῦσε μάλιστα νὰ κάμῃ στὸ σπίτι του πινακοθήκη ἀπὸ παλιά καί καινούργια ἔργα—καί φυσικὰ εἶχε τὴν ἀξίωσι πῶς καταλαβοῖν ἀπὸ ζωγραφικὴ—εἶχα δεῖξῃ ἕνα ὠραῖο ἀντίγραφο τοῦ Βελάσκεζ, που εἶχα ἀποκτήσει ἐκεῖνον τὸν καιρὸ. Ἦταν ὁ περίφημος Ἰνφάντης του.

— Πῶς σὰς φαίνεται; τὸν ρώτησα. Ἐννοῦσα, φυσικὰ, πῶς τοῦ φαίνεται τὸ ἀντίγραφο. Ἐκεῖνος ὅμως ἐννοοῦσε νὰ κρίνῃ τὸ Βελάσκεζ. Μὲ τὸ πρῶτο

βλέμμα που ἔρριξε στήν εἰκόνα, χωρὶς νὰ προσέξῃ τίποτ' ἄλλο, σταμάτησε στὸ χέρι τοῦ Ἰνφάντη.

— Δὲ σὰς φαίνεται δυσανάλογο—μοῦ εἶπε—τὸ δεξὶ χέρι;

Ἄντι νὰ κοιτάξῃ τὸ σύνολο, τὸ ἀριστουργηματικὸ σύνολο, που ἦταν ἕνα ἀρμονικώτατο θαῦμα, αὐτὸς ἐκοίταζε τὸ χέρι, σὰ νὰ ἐπρόκειτο νὰ τοῦ πάρῃ μέτρο γιὰ γάντια. Καί ὅμως δὲν ἦταν ἔμπορος γαντιῶν. Δὲν ὑπῆρχε δηλαδή, γι' αὐτόν, οὔτε ἡ «ἐλαφρυντικὴ» αὐτὴ «περίπτωση».

Δὲν ξέρω ἂν εἶναι οἱ περισσότεροι ἢ οἱ λιγώτεροι που βλέπουν μετὸν τρόπον αὐτὸ τὰ ἔργα τῆς τέχνης στήν Ἑλλάδα. Φαντάζομαι ὅμως πῶς εἶναι οἱ περισσότεροι. Λεῖπει ἀκόμα, γενικά, τὸ κριτήριον. Τὰ καλύτερα καί τὰ χειρότερα ἔργα κρίνονται μετὸν ἴδιον τρόπο. Οἱ ἐκθέσεις διαδέχονται ἡ μιὰ τὴν ἄλλη. Ἐκθέσεις σοβαρὲς καί ἐκθέσεις ἀπὸ «κροῦτες» περνοῦν σὰν ἕνα καί τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Οἱ «φιλότεχνοι» ἀγοράζουν ἀδιακρίτως. Οἱ ἐφημερίδες, μετὸς κριτικῶν των, «βρέχουν ἐπὶ δικαίους καί ἀδίκους». Τὸ Κράτος δὲν κάνει καμμιά διάκρισι στίς εὐνοιές του. Ἄξιοι ζωγράφοι πεινοῦν. Ἀνάξιοι θησαυρίζουν. Βαθμοὶ ἀξίας δὲν ὑπάρχουν. «Ὅλοι μετὴν Πύλαρο.» Καί τὸ συμπέρασμα, γιὰ τοὺς φίλους τῶν συμπερασμάτων:

Ἡ ἀξία στήν Τέχνη δὲν ἔχει καμμιά σημασία στήν Ἑλλάδα καί κανένα ὕλικὸ ἢ ἠθικὸ ἀντίκρουσμα. Ἄλλὰ μόνο στήν Τέχνη; Γι' αὐτὸ κανένας δὲν φροντίζει νὰ γίνῃ καλύτερος ἀπὸ ὅ,τι εἶναι. Γιὰ ποιὸ λόγο νὰ γίνῃ; Πολλοὶ μάλιστα ἔχουν μετανοήσῃ που ἔγιναν.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Ο ΠΑΠΠΟΣ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ

Εις τό περί Λαυρεντίου Μαβίλη βιογραφικόν μου σημείωμα (1) ἐγράφοντο περί τῆς καταγωγῆς του τά ἑξῆς :

«Ἡ πατρική του οικογένεια ἦτο Ισπανικῆς καταγωγῆς. Ὁ πάππος του, Λαυρέντιος, τοῦ ὁποίου ἔφερε τό ὄνομα, ἦτο Ἰσπανόδευπατρίδης, ἐπί καιρόν ὑπηρετήσας ἐν τῇ πρεσβείᾳ Κωνσταντινουπόλεως. Ὡς Ἰσπανός ἐπιτετραμμένος εἶχε μάλιστα ἀγοράσει τήν ἔπαυλιν τοῦ Βουγιούκ-Δερέ ὅπου εἰσέτι διαθερίζει ἡ Ισπανική πρεσβεία. Ἡ λεπτομέρεια αὕτη ἀνεκαλύφθη ὑπό τοῦ νυμφευθέντος Ἑλληνίδα μαρκησίου Πρά δὲ Μαντουγιέ. Ὁ διαπρεπῆς αὗτος διπλωμάτης ἐσυγγένευσε πρὸς τὴν οικογένειαν τοῦ Μαβίλη. Ὅτε δὲ διορίσθη πρέσβυς εἰς Κωνσταντινούπολιν, τῷ ἔγραψε προσκαλῶν αὐτὸν νὰ διέλθῃ τὰς διακοπὰς εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ πάππου ἀγορασθὲν θέρετρον.

»Ὁ Ἕλλην ποιητῆς οὐδέποτε ἐπεδείκνυεν ὑπερηφάνειαν διὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς οικογενείας του, ἔτρεφε ὅμως φίλτρον πρὸς τὴν κοιτίδα τῆς. Χωρὶς νὰ μεταβῇ εἰς Ἰσπανίαν εἶχε σπουδάσει ἐπιμελῶς τὴν Ἰσπανικὴν γλῶσσαν, τὸν ἴκωσα δὲ ὁμιλοῦντα αὐτὴν ἀπροσκόπως.

»Ὁ ἐξελληνισμὸς τῆς οικογενείας Μαβίλη ἐγένετο ὡς ἑξῆς. Ὁ Λαυρέντιος Μαβίλης, ὁ πάππος, ἐπανερχόμενος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διῆλθε διὰ Κερκύρας. Ἐκεῖ ἐρωτευθεὶς κόρην τοῦ εὐγενοῦς κερκυραϊκοῦ οἴκου Πιέρρη, τὴν ἐνυμφεύθη καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν τῇ νήσῳ τῶν Φαιάκων. Θανούσης δὲ μετ' οὐ πολὺ τῆς πρώτης του συζύγου, ἐνυμφεύθη ἄλλην Κερκυραίαν τοῦ ἐπίσης ἐπιφανοῦς οἴκου Δούσμανη, θείαν τοῦ ἐπί Προστασίας ἐπὶ εἰκοσαετίαν κατ' οὐσίαν πρωθυπουργοῦ (2) κόμητος Ἀντωνίου Δούσμανη, ἐξ

ῆς ἀπέκτησε καὶ τέκνα ἅτινα τὸν συνέδεσαν ὀριστικῶς πρὸς τὸν τόπον. Προκειμένου ὁ υἱὸς του νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ δικαστικὸν στάδιον, ἐζήτησε νὰ πολιτογραφηθῇ Ἴόνιος. Ἡ πολιτογράφησις ἐγένετο τότε διὰ νόμου. Διεξερχόμενος τὴν *Raccolta degli Atti del Parlamento* (1), εἶδρον τυχαίως βραχὺν πίνακα τῶν ἀπὸ τοῦ 1819 μέχρι τοῦ 1845 πολιτογραφηθεισῶν οικογενειῶν (βλ. παράρτημα Ε' τῆς Συλλογῆς). Παρὰ τὴν οικογένειαν Μαβίλη ἀναγράφεται ἐν αὐτῷ ἡ ἡπειρωτικὴ οικογένεια Τοπάλη, ῆς γόνος, ὁ Ἀριστοτέλης, ἐπέπρωτο ν' ἀποθάνῃ καὶ οὗτος ἐν Δρίσκῳ ὡς ἀξιωματικὸς τῶν Γαριβαλδινῶν.»

Κατὰ πρόσφατον ἐν Κερκύρᾳ διαμονὴν ἀνεκάλυψα ἐν τῷ λατινικῷ νεκροταφείῳ τὸν τάφον τοῦ Ἰσπανοῦ διπλωμάτου. Ἡ ἐπιτύμβιός του ἐπιγραφή ἐπιτρέπει νὰ συμπληρωθῶσιν αἱ ὡς ἄνω πληροφορίες. Ἐν αὐτῇ μνημονεύονται πράγματι καὶ ὁ τόπος τῆς γεννήσεώς του (ἡ Ἀλικάντη) καὶ τὰ ἔτη τοῦ μακροῦ του βίου (1765-1853), τέλος δὲ καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἐχρημάτισε γενικὸς πρόξενος τῆς Ἰσπανίας ἐν Κερκύρᾳ ἀπὸ τοῦ 1803 μέχρι τοῦ 1812.

Ὁ κ. Σπυρίδων Μ. Θεοτόκης μοῦ ἔλεγεν ὅτι σώζονται εἰς τὸ κερκυραϊκὸν Ἀρχεῖον τῆς Γερουσίας τὰ διαπιστευτήριά του. Μένει ἤδη νὰ ἐξακριβωθῇ ἂν ἐνυμφεύθη ἐν Κερκύρᾳ ἀφ' οὗ διορίσθη ἐκεῖ πρόξενος ἢ ἂν ἐπεζήτησε τὴν θέσιν γενικοῦ προξένου διότι εἶχεν ἐρωτευθῆ Κερκυραίαν ἐπανερχόμενος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ δευτέρα ἐκδοχὴ ἀναντιρρήτως ἐναρμονίζεται καλλίτερα μὲ τὸν εἰδωλλιακὸν χαρακτήρα τῆς νήσου τῶν Φαιάκων καὶ μὲ κάποιαν

τῆς Γερουσίας, δηλαδὴ ὁ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ἐκτελεστικοῦ. Οἱ ὑπουργοὶ ἐν Ἑπτανήσῳ ἐκαλοῦντο γερουσιασταὶ ὅπως νῦν (δηλαδὴ τῷ 1912 Σ. τ. Ε.) ἐν Σάμῳ, βουλευταί.

(1) Ἡ προκειμένη συλλογὴ τῶν Ἴονίων νόμων ἐδημοσιεύθη τῷ 1849 ἐν Κερκύρᾳ τῇ συνεργασίᾳ πολλῶν νομομαθῶν, ἐξ ὧν ὁ νεώτερος καὶ ἔκτοτε συγνάκις βουλευτῆς Λευκάδος, Εὐάγγελος Τσαρλαμπάς, ἐξῆ εἰσέτι τὸ 1912.

Ὁ πάππος τοῦ ποιητοῦ μετὰ τῆς πρώτης συζύγου του, τὸ γένος Πιέρρη.
(Ἀπὸ παλαιάν λιθογραφίαν)

τοπικὴν παράδοσιν ἢν ἐχρησιμοποίησα εἰς τὸ βιογραφικὸν σημείωμα, ἀλλὰ παραβλέπει τὸ γεγονός ὅτι ὁ Λαυρέντιος ἐχρημάτισε γενικὸς πρόξενος ἐν Κερκύρᾳ ἐπὶ ἑννέα ὄλα ἔτη.

Ἄν ἐρευνηθῶσι ὑπὸ τινος μέλους τοῦ νεοσυστάτου ἑλληνο-Ισπανικοῦ συνδέσμου τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐν Μαδρίτῃ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξακριβωθῇ ἐπίσης διατὶ ἀπὸ τοῦ 1812 (πρὸ δηλαδὴ τῆς ἐξώσεως τῶν Ναπολεωνιδῶν ἐξ Ἰσπανίας) ὁ Μαβίλης ἔπαυσε ν' ἀντιπροσωπεύῃ τὴν πατρίδα του ἐν Κερκύρᾳ.

Μαζὺ μὲ τὸν πάππον ἐτάφη καὶ ὁ πατὴρ τοῦ ποιητοῦ, οὗ ἡ ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή ἐπί-

σης Ἰταλιστὶ γραφείσα, ὅπως ὄλαι αἱ παλαιότεραι τοῦ λατινικοῦ νεκροταφείου, περιορίζεται εἰς τὰ ἑξῆς: Dr Paolo Mavili 1814-1896. Ἐκ ταύτης φαίνεται ὅτι ὁ Παῦλος ὑπῆρξεν σχεδὸν ὅσον μακρόβιος καὶ ὁ πατὴρ καὶ ὅτι εἶχε λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος τῆς νομικῆς.

Ὁ τάφος δ' ὅμως οὐδὲν ἕτερον μέλος τῆς οικογενείας περιλαμβάνει διότι αἱ σύζυγοι ἀμφοτέρων τῶν Μαβίλη καὶ τὰ τέκνα τοῦ δευτέρου ἦσαν ὀρθόδοξοι. Οὕτε κανένα ἄλλον θὰ περιλάβῃ εἰς τὸ μέλλον διότι θανούσης καὶ τῆς ἀδελφῆς τοῦ ποιητοῦ Ἐσθήρ, ἡ οικογένεια ἀπεσβέσθη ἐντελῶς. Καὶ αὐτὰς τὰς ἐπιγραφὰς τοῦ τάφου ἤρχισε νὰ καλύπτῃ βρῦον (mousse), δι' ὃ ἐθεώρησα καλὸν νὰ τὰς περισώσω πρὶν ἢ καταστοῦν ἐντελῶς δυσανάγνωστοι.

Α. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

(1) Ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ Παναθηναϊκά ἀμέσως μετὰ τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ (τεθῶς 15-31 Δεκεμβρίου 1912) ἀνεδημοσιεύθη δὲ μετ' ἄλλης μελέτης περὶ Ἰακώβου Πολυλά εἰς τὸ τεῦχος γ' τοῦ τόμου Β' (Ἀπρίλ, 1929) τῶν ὑπὸ τοῦ οἴκου Ἐλευθερουδάκη ἐκδιδόμενων ἄλλοτε Ἐπιφυλλιδῶν.

(2) Τοιοῦτος ἦτο πράγματι ὁ ἐγενικός γραμματεὺς

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΛΟΥΛΟΥΔΙΩΝ

Η ΠΑΠΑΡΟΥΝΑ

Κάθε φορά που θ' αντικρύσω χωράφι στολισμένο με παπαρούνες, ξαναγυρίζει στο νου μου μιὰ θύμηση πολύ μακρινή, ίσως ή πιό απόμακρη τῆς ζωῆς μου.

Εἶναι ἓνα σπίτι στὴν ἄκρη τῆς Χώρας, ἀγροτικό νὰ ποῦμε. Ἡ πόρτα του εἶναι ἀνοιχτή στὸν ἀνεμο καὶ στὴ φτώχεια. Τὰ χορταριασμένα του κεραμίδια σκεπάζουν μιὰ χήρα γυναίκα κ' ἓνα παιδάκι... Ἀντικρὺ του βρίσκεται ἓνα ξένο χτήμα, λαχανόκηπος, χωρὶς φραγή, με στέρνα, νερὰ τρεχούμενα, πρασινάδες, κ' ἓνα γέρο περβολάρη, κουτσό, γκρινιάρη, πού ὄλο περπατεῖ ἀνάμεσα στὰ κουκιά καὶ στίς ἀγγινάρες κ' ὄλο μουρμουρίζει, σάν τὸ γέρο Θερσανέμη τῶν «Ἀθλίων».

Εἶναι μεσημέρι. Βάρεϊ κατάμπαλα ὁ Ἡλιος τοῦ Μαγιοῦ καὶ δείχνει πιό κόκκινες τίς παπαρούνες, πού σειοῦνται καὶ πεταλουδίζουν ἀνάμεσα στὰ καρπισμένα κουκιά... Τὸ χλωμό παιδάκι στέκει στὴν πόρτα καὶ βλέπει. Εἶναι, δὲν εἶναι, πέντε χρονῶ. Φορεῖ τὴ μαύρη ποδιά τῆς ἀρφάνειας καὶ στὰ μάτια του ἔχει ἀπὸ τώρα τὴν καρτερικὴ ἔκφραση τῶν λυπημένων... «Ὅλα γι' αὐτὸ εἶναι ἀπιαστα κ' ἀνεξήγητα, ζοῦνε μέσα στὸν ἀέρα τοῦ ὄνειρου. Ἡ ψυχούλα του ἀγωνίζεται νὰ πάρη συνείδηση τῆς ζωῆς, νὰ μπῆ μέσα στὴν ὁμορφιά τῆς Φύσης, πού ἀνασταίνεται γύρω του με τὴν Ἄνοιξη. Καὶ εἶναι ἴσως τὸ πρῶτο «γλυκὺ ἔαρ» πού νοιώθει. Γιατί εἶναι, δὲν εἶναι, πέντε χρονῶ.

Ἄξαφνα, συνεπαρμένο ἀπὸ μυστικὸ πόθο, τὸ χλωμό παιδάκι χαμογελάει, βάζει σὲ κίνηση τὰ σπιρτοποδαράκια του καὶ προχωρεῖ ἀποφασιστικά «πρὸς τὸν ἀγρὸν τοῦ γείτονος». Πάει γιὰ μιὰ μεγάλη κατάχτηση: νὰ πιάσῃ τὰ κόκκινα λουλούδια, πού ἀεροσαλεύουν τώρα ἀνάμεσα στὰ σμαραγδοπράσινα λαχανικά, — τίς μακροστέλεχες παπαρούνες, πού ἔχουν κ' αὐτὲς μαύρα μάτια, ἀλνιγματικά, στὸ φόντο κάθε φύλλου, καὶ τὸ κοιτάζουν καὶ τὸ προσκαλοῦν!

Τὸ παιδάκι, σκοντάφτοντας στίς πέτρες, στοὺς ὄχτους, μπαίνει στὸ λαχανόκηπο, πιάνει μιὰ παπαρούνα, δυό, τρεῖς, κόβει κ' ἄλλες, πολλές, τὸ πρὸσωπό του λάμπει

ἀπὸ χαρὰ, καὶ τὸ στοματάκι του ἀφήνει ἀναρθρες φωνοῦλες θριάμβου. Γιατί εἶναι, δὲν εἶναι ἀκόμη, πέντε χρονῶ, κ' ὄλ' αὐτὰ πού κρατεῖ τοῦ φαίνονται χρυσάφι παραμυθιοῦ, σάν ἐκεῖνα πού τοῦ διηγότανε τὸν περασμένο χειμῶνα ἢ γιαγιά του.

Ἄξαφνα, ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ ξένου περβολιοῦ, ἀναμερίζοντας κάτι ψηλά θάμνα, φανερώνεται ὁ γέρος με τὸ σουβλερὸ πηγούνι βλέπει, καὶ μπήγοντας κραυγὴ φοβέρας, βάζει σὲ ἀγριο κυνήγι τὸ παιδάκι:

— Ἀτάά! κλέφτικο!.. μπήκες στὰ κουκιά, ἔ!.. Τώρα νὰ σοῦ δείξω γώ!..

Ξαφνιασμένο, τρομαγμένο, με τὴν καρδούλα του νὰ φτεροκοπᾷ νὰ σπάσῃ, τὸ παιδάκι τρέχει... τρέχει, νὰ βγῆ ἀπὸ τὴν κοκκινοπράσινη περιοχὴ, νὰ μὴν τὸ πιάσῃ ὁ Δράκος τοῦ παρμυθιοῦ, πού πεινάει γιὰ ἀνθρωπινὸ κρέας καὶ τρώει τὰ παιδιά!.. Τρέχει, λοιπόν, τὸ κακόμοιρο νὰ φτάσῃ στὸ σπίτι του, νὰ μπῆ κάτου ἀπὸ τὰ φτερά τῆς κλώσσας πού τὴ λένε μάνα, καὶ ξεφωνίζει τ' ὄνομά της, τὴν πρώτη ἀπὸ τίς λέξεις πού ἔμαθε... Μὰ σκοντάφτει σ' ἓνα μεγάλο λιθάρι, πέφτει, τ' ἀγριολούλουδα τοῦ φεύγουν ἀπὸ τὰ χεράκια του καὶ σκορπιοῦνται γύρω, τὸ κεφάλι του σπάνει στὴν πέτρα, καὶ τὸ αἷμα ξεπηδάει ἀπὸ τὴν πληγὴ, πορφυρώνοντας τὸ μαῦρο του ροῦχο, τὴ χλόη... Τὸ κορμάκι χάνει τίς αἰσθήσεις του, κολιτεται ἀπραγο, κοντὰ στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του.

Κεῖνη τὴ στιγμή, ἢ μάνα του βγῆκε, εἶδε, καὶ, λαχταρίζοντας, χύθηκε νὰ τὸ πάρη. Ὁ γέρος στάθηκε στὰ σύνορα τοῦ χτήματός του, ἔκανε μιὰ χειρονομία φοβέρας, κ' ἔρριξε στὸν ἀνεμο μιὰ προφητεία:

— Νὰ τὸ περιμαζέψῃς τὸ παιδί σου, κυρά!.. Θὰ γίνῃ κλέφτης... ληστής γιὰ τὴν καρμανιόλα!..

— Πωπῶ! νὰ φᾶς τὴ γλώσσα σου, κακὲ γείτονα, ἀπάντησε ἢ μάνα κλαίγοντας. Ψυχὴ νὰ μὴν παραδώσῃς...

Πέρασανε χρόνια, πολλά χρόνια ἀπὸ τότες. Κάθε ἀνοιξη, ἀντικρίζοντας τίς πρώτες παπαρούνες, θυμᾶμαι τὴν κακὴ προφητεία καὶ ψάχνω τὸ κεφάλι μου νὰ βρῶ τὸ σημάδι πού μοῦ ἄφησε κείνο τὸ μοιραῖο πέσιμο

μπροστὰ στὸ κατώφλι τοῦ ἀγροτικοῦ μας σπιτιοῦ, κεῖ κάτω στὰ πατρογονικά μας τὰ χῶματα. Ψάχνω τὸ ἄτριχο δέρμα, καὶ λέω μέσα μου: «ἄδικα». Δὲν ἐπιβουλεύτηκα τὴν περιουσία τοῦ γείτονα· δὲ μπῆκα γιὰ τὰ κουκιά! Μόνο λίγες παπαρούνες, τοῦ Θεοῦ λουλουδάκια θέλησα νὰ κόψω, κ' ὁ γέρος με σημάδεψε σ' ὄλη μου τὴ ζωὴ καὶ με καταράστηκε μέρα μεσημέρι, πού ἤμουν, δὲν ἤμουν, πέντε χρονῶ παιδί... Ἀργότερα, πολλές φορές, ἀπὸ ἄλλες καταδρομὲς στὴ ζωὴ, οἱ ἄνθρωποι μοῦ ἀνοιξαν ἄλλες πληγές, ἀγιάτρευτες, πού δὲ φαίνονται. Ὅμως, κάθε φορά, τὸ θυμητικό μου, πασπατεύοντας τίς κρυφές μου πληγές, λέει: «ἄδικα καὶ τότε... καὶ ὕστερα... καὶ πάντα».

Ὅσοι παρακολουθοῦν τοὺς περίπατους τοῦτους, πού κάνουμε ἀναδρομικά, ἐγὼ κ' ἡ γυναίκα μου, ἀνάμεσα στὴ χλόη καὶ τὴν ἀνθηση τῶν ἐλληνικῶν λουλουδιῶν, ἄς θελήσουνε νὰ πᾶμε, μιὰ φορά ἀκόμη, ὄλοι μαζί οἱ ἀγαπητοὶ ἀναγνώστες τῆς «Ἠέας Ἐστίας» στὸ Ἀνάπλι, τὸ ἱστορικὸ καὶ τραγουδημένο.

Θὰ εἶναι καὶ τώρα ἄσπρος, πλατύς, γεμάτος ἔαρινὴ γαλήνη, ὁ δρόμος πού φέρνει πέρ' ἀπὸ τὴν παλιά μας πρωτεύουσα, τὴν Ὀθωνικιά, στὸ Πολύγωνο, καὶ πιό πέρα ν' ἀνηφορίσουμε λίγο, στὸ λόφο τῆς Ἀρείας... Ἐδῶ νὰ σταθοῦμε, παρακαλῶ. Εἶναι τραγικὸς ὁ τόπος. Κοιτᾶχτε αὐτὴ τὴν ἄσπρη πυραμίδα, τὸ μαρμαρένιο μνημεῖο πού ὑψώνεται πάνω στὸ βράχο καὶ λογχίζει τὸν οὐρανὸ. Ἐδῶ βρόντηξε κάποτε τὸ κανόνι, κ' οἱ μπόμπες ἐθέρισαν κορμιά σ' ἓναν ἀδελφοκτόνο πόλεμο. Ἀπὸ δῶ πάνω πέρασε ἡ ὄργη τοῦ Κάλν.

Ἦτανε τὰ «Ναυπλιακά» τοῦ 1862, τὸ πρῶτο σοβαρὸ ξέσπασμα ἐναντίον τῆς Ὀθωνικῆς δυναστείας. Ἡ ναυπλιακὴ φρουρὰ κ' ὁ λαὸς τῆς παλιάς πρωτεύουσας εἶχαν ἐπαναστήσει. Ὁ συνταγματάρχης Ἀρτέμης Μίχου—λείψανο τῆς Μεσολογγίτικης ἐποποιίας—εἶχε σηκώσει τὴ σημαία τῆς ἀνταρσίας στὴν κορφή τοῦ Παλαμηδιοῦ. Καὶ τ' Ἀνάπλι, ἔτοιμο, με τὸ Φειδιᾶ καὶ τὴν Κοφαχείλα καὶ τ' ἄλλα του τουρκομάχα κανόνια, περίμεναν τὰ «βασιλικά φουσαῖτα» ἀπὸ τὴν Ἀθήνα γιὰ ν' ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος, ὁ ἐλληνοσπαραγμός.

Καὶ ὁ κυβερνητικὸς στρατὸς ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, με τὸν Ὀθωνα ἐπὶ κεφαλῆς, με τὸν ἀρχιστράτηγο Χάν καὶ τοὺς ἀξιωματικούς του, ὄλους φανατικούς, «σκυλιά μονάχα» λέει ὁ θρῆνος... Στὴν Κόρβο, ὁ βασιλεὺς ἀποχαιρέτησε τὸ στρατό του με θερμὰ λόγια, καὶ τὰ κυβερνητικὰ στρατεύματα, ἐνθουσιασμένα, πέρασαν τὴ λουρίδα τοῦ Ἰσθμοῦ, κατέβηκαν στὰ δοξασημένα Δερβενάκια καὶ χύθηκαν στὸν Ἀργίτικο κάμπο, πού τὸν ἐξέστειναν οἱ πρώτες καλοκαιριές τῆς ἀνοιξης.

Μὲ τίς βασιλικές σημαῖες ἀνοιχτές, με

τὰ κανόνια τους κ' αὐτοί, προχώρησαν καὶ φτάσανε ἀντικρὺ στὸ κάστρο τῆς ἀνταρσίας. Ἦταν 6 ἢ ὦρα, τὸ πρῶτο, πού ἀρχισε τὸ κανονίδι. Τότες, ἓνας ἐπαναστάτης ἀξιωματικός—νέος, ὠραῖος σάν ἀρχαῖος ἡμίθεος, τραγουδιστῆς, λυγερός σάν ἱσπανικὸ σπαθί, κοσμαγάπητος—ὁ Σπύρος Δουβουνιώτης, ἐγγονὸς τοῦ Ρουμελιώτη ἥρωα, πῆρε τὴν πυροβολαρχία του, ἀνοιξε τὴ βενετσάνικη σιδερόπορτα τ' Ἀναπλιοῦ, καὶ βγῆκε ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸν κυβερνητικὸ χείμαρρο, νὰ τοῦ κόψῃ τὸ δρόμο, ἢ νὰ πεθάνῃ «διὰ τὴν παναρχαιοτάτην τοῦ Λυκούργου πολιτείαν», λέει ὁ ποιητής.

Ὁ Δουβουνιώτης ἔπιασε τὸ λόφο τῆς Ἀρείας, μιὰ ὦρα δρόμο ἔξω ἀπὸ τ' Ἀνάπλι, καὶ περίμενε. Ἐδῶ, ἄς ἀκούσουμε καλύτερα ἓνα γεραβοσκὸ τοῦ χωριοῦ, τὸ Ρετάλη, πού μούλεγε κάποτε:

— Κεῖνη τὴ χρονιά τὸ γρασιδί ἦτανε μπόλικο, στάρια, λαθούρια κ' ἄλλα γεννήματα. Μὰ κ' ἡ παπαρούνα εἶχε φουντώσει βλουσίδι, παιδί μου, ἀμολόητο πράμα, νὰν τὰ πινίξῃ οὐλα! Καταραμένο χορταρικό!

— Καταραμένο; ἢ παραρούνα;

— Ἀμή; Τὴν τρῶνε οἱ ἄνθρωποι καὶ τοὺς πιάνει κουλούμπρα, κοιμόνται ὄρθοι. Τὰ ζωντανά, καὶ τοὺς θερίζει τ' ἄντερο... Γιὰ τὴν παπαρούνα μοῦ λές ἔμένα;... Γώ τότενες τόπα: «Ἐτοῦτο τὸ φειτινὸ, πού κοκκίνισε ἔτσι πρῶϊμα ὁ τόπος, εἶναι ὄργη Θεοῦ, κακοσημαδιά...». Καὶ νὰ πού γίνηκε ἡ ἀμάχη, νὰ βγάλουμε τὰ μάτια μας συναμεταξύ μας... Ἡμουνα κεῖ δά, σὲ κείνο τὸ βουναλάκι πού βλέπεις, κοντὰ στὴν Ἁγιά Μονή, χωμένος πίσω ἀπὸνα βράχο, κ' ἀγνάντευα. Κι' ἀκούγα τὸ κανόνι, πού λές, καὶ μούγγριζε σὰ θεριό!... Οἱ καφερές οἱ καλόγριες εἶχαν ἀναμμένα κεριά καὶ κάνανε μετάνοιες καὶ προσευκές: «Παναγιά μου Ζωοδόχα, γλύτωνέ μας!...» Βαρούσαν οἱ βασιλικοὶ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, ὁ Χάνης—οἱ ἀντάρτες ἀπὸ τὴν ἄλλη, τὸ Παλαμηδί, ὁ Νιτσουκαλές... Ἐτρεμε ἢ γῆς!.. Κι' ἄξαφνα, βλέπω, γιέ μου, καὶ σκάει μιὰ μπόμπα πάνω στ' ἀσκέρι τοῦ Δουβουνιώτη, καὶ χάθηκαν οὐλα ἀπὸ τὰ μάτια μου, τᾶρπαξε ἓνα σύγνεφο μπουχὸς καὶ καπινός!..

—Κι' ὕστερα;

—Τί τὰ θές τὰ παρακάτου;... Τίς βλέπεις τοῦτες τίς παπαρούνες; Ἐτσι ἦταν καὶ τότενες. Μονάχα κείνο τὸ βουναλάκι δὲν εἶχε, καὶ χυθῆκανε τὰ αἷματα καὶ τὸ κοκκίνισανε. Τῶχα πεῖ γώ: κάποια συφορὰ θὰ μᾶς βρῆ... Κ' ὕστερα ἀπὸ ἓνα χρόνο, σὰ διώξανε τὸν Ὀθωνα καὶ τὴν Ἀμαλία, ὁ Ἀρτέμης ὁ Μίχος ἔστησε δῶ τοῦτο τὸ κιβούρι, καὶ γίνηκε παράτα καὶ βρόντηξαν πάλε τὰ κανόνια γιὰ συχώριο τοῦ Σπύρου τοῦ Δουβουνιώτη, πού σκοτώθηκε, ἀλήθεια, παλληκαρίσια!... Ἐτσι ἔναι, γιέ μου, τὸ Ρωμέϊκο, βγάζουμε τὰ μάτια μας συναμεταξύ μας.

Στὴν «Ἱστορία τοῦ Ὀθωνος» τοῦ κ. Τρ. Εὐαγγελίδη, διαβάζω :

«... Τότε, ὁ ἐξ ἀρματωλῶν ἔλκων τὸ γένος χαριέστατος καὶ φιλοτιμότερος ἀνθυπολοχαγὸς Σπυρίδων Δουβουνιώτης, μέχρις ἐσχάτων μαχόμενος, ἔπεσεν ἀνδρείως ἐπὶ τοῦ τηλεβόλου αὐτοῦ ἐκδηυθὴν δὲ μεταλασπρεπῶς ὑπὸ τῶν κυβερνητικῶν, θαυμασάντων τὸν ἥρωϊσμόν αὐτοῦ...»

Στὶς τέσσερις πλευρὲς τοῦ μνημείου διαβάζουμε ἐπιγράμματα τοῦ Γεωργίου Παράσχου ποῦ εἰκονίζουσαν παραστατικὰ τὸν ἀδικοσκοτωμένον ἥρωα :

...Ἐχρὸς εἰς νέφος κεραυνοῦ ἔτι ἀντανακλάται
Καὶ στέκει, ὡς εἰς ἐπαλξίν, φρουρὸς ἐλευθερίας,
Τὸ πυροβόλον του ἐδῶ συναψίγγων εἰς τὰ στήθη,
Μὲ δέκα ἔπεισε πληγὰς κ' εἰς δάφνας ἐκοιμήθη!

Ὁ καιρὸς, οἱ βροχές, τὰ χιόνια, ἀνοίξαν πληγὲς στὸ μνημεῖο, χάσματα στὶς συναρμογὲς τῶν μαρμάρων. Ὁ κουρνιαχτὸς πέφτει μέσα στὶς χαραμίδες καὶ πῆζει... Ὁ ἀέρας τοῦ κάμπου, τὰ πουλιά, τὰ μαμούνια, φέρνουν κεῖ πάνω σπόρους. Κ' ἔτσι, κάθε ἄνοιξη ξεφυτρώνουν ἀγριεὶς μπλουτέρες, παπαροῦνες ξειπηδοῦν κ' ἐμψυχώνουν, σὰ φλόγες, τὰ μάραρα, καὶ τρέμουν ἀνεμοσάλευτες, πιὸ ψηλά ἀπὸ τὶς ἄλλες, τὶς πολλές, τὴν κόκκινη θάλασσα τοῦ κάμπου. Χαρὰ τῶν ματιῶν, κι' ἄς λέη ὅτι θέλει ὁ γεροτσοπάνος τῆς Ἀρείας...

Πολλοὶ νομίζουν πὼς οἱ ἀνεμώνες κ' οἱ παπαροῦνες εἶναι τὸ ἴδιο πράμα. Θαρρῶ—ἀπὸ μιὰ κουβένα ποῦ εἶχαμε κάνει μαζί—πὼς κι' ὁ ἀδέχαστος φίλος μας, ὁ Λάμπρος Πορφύρας, τὴν ἴδια ἐντύπωση εἶχε δταν ἐτίτλοφοροῦσε μιὰ σειρά νέα τραγούδια του μὲ τὸ γραφικὸ τίτλο «Ἀνεμώνες στὸν ἀνεμο».

Ἡ ἀνεμώνη εἶναι ἀγριολούλουδο σχεδὸν χειμωνιάτικο. Καλλιιεργεῖται, βέβαια, κ' ἐξευγενισμένο, σὲ θαυμασιὰ ποικιλία, δμως τὴ γαλαζοκόκκινη ἢ τὴ λευκορρόδινη χάρις του τὴν ἔχουν πιότερο οἱ ἀγριεὶς ἀνεμώνες. Σὲ μιὰ χειμωνιάτικη ἐκδρομὴ μας μὲ τὸν «Ὀδοιπορικὸ Σύνδεσμο», στὰ ριζὰ τοῦ Ὑμηττοῦ, εἶδαμε τὴ δόξα τῆς ἀνεμόνας σὲ ὄλο τὸν πλοῦτο τῆς παλέτας. Γύρω ἀπὸ τὰ χαλάσματα ἐνὸς διαλυμένου μοναστηριοῦ, ἀργίαζαν οἱ ἀγριεὶς ἀνεμώνες. Κ' ἕνα ζευγάρι «ἀρρεβωνιασμένοι» Γαλλοσμυρνοὶ ξεφώνιζαν ἀπὸ τὴ χαρὰ τους καὶ ξεμοναχιάζονταν μαζεύοντας ὄλοένα τὰ αἰθέρια δῶρα τῆς λαμπρῆς λιακάδας.

— Βιέν, Ζερμαίν, ἰσὶ!... Ἴλ ὁ ἄ ντέ-ζ-ἀνεμόν γκράντ, ὦτ!...

Καὶ ἡ Ζερμαίν ἔτρεχε στὴ φωνὴ τοῦ φίλου της, ὄλο καὶ πιὸ βαθύτερα στὸ δάσος, ἀπληστη σὲ ἀνθοφιλία κι' ἔρωτα!... Ὅμως τὸ βράδι λησμόνησαν καὶ οἱ δυὸ τὰ λουλούδια τους σὲ μιὰ ταβέρνα, στὸ Λιόπεσι.

Ἡ ἀνεμώνη εἶναι ἡ ἀγρεμώνη τοῦ Διο-

σκουρίδη. Ἐνῶ ἡ παπαρούνα εἶναι ἕνα σὸ μῆκνος. Εἶναι μῆκων ἢ ροιάς, γιατί τὰ πέταλα τοῦ ἀνθους ρέουν, εἶναι λιγότερα, γρήγορα τὰ κερδίζει ὁ ἀνεμὸς καὶ ἡ μπόρα. Ἡ παπαρούνα φυτρώνει παντοῦ ὅπου δὲν τὴ σπέρνουν, καὶ... δὲν τὴ σπέρνουν πουθενά. Ὁ ζευγάς, ποῦ τὴ βλέπει νὰ ξεμυτίζει ἀνάμεσα στὰ στάχια του, δαιμονίζεται: «ἄτιμο λουλούδι!» Γιατί καὶ γρήγορα μεγαλώνει, ἀντρεῖται καὶ πνίγει τὴν ἀγαθὴ βλάστηση. Στὴν Κρήτη τὴ λένε κουτσουνάδα· στὴν Κύπρο πετεινό, γιατί σὰν ἐκείνον ξεπετάει πορφυρὸ τὸ λειρὶ της καὶ θαρρεῖς κρᾶζει καταμεσήμερα τὸν ἥλιο. Στὴ Μικρασία τὴ λένε λαλέδες.

Καὶ τ' ἀφιόνι εἶδος παπαρούνας εἶναι. Ἀπ' αὐτὸ βγαίνει τὸ ὄπιο τοῦ φαρμακεμπορίου, ποῦ ἔχει μπόλικες τὶς ἀλκαλοειδεῖς οὐσίες καὶ μάλιστα τὴ μορφίνη. Εἶναι τὸ ὄπιο τῶν «κολασμένων» ποιητῶν, ποῦ τὸ ἀγάπησε τρελλὰ ὁ Μπωντλαίρ καὶ ὁ Κουίνσεϋ, ὁ τραγικὸς ἀπολογητὴς τῶν «τεχνητῶν παραδείσων»... Μὲ αὐτὸ ἐπότισαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸ Σωκράτη καὶ τὸν ἔστειλαν στὴ χώρα τοῦ Πλούτωνα, γιατί δὲν τοῦ ἔφτανε νὰ εἶναι αὐτὸς ἐνάρετος, «μὰ ἤθελε νὰ κἀν καὶ τοὺς ἄλλους «ἀνδρας ἀγαθοῦς». Ὅταν ὁ δῆμιος «ᾠρεξεν αὐτῷ τὴν κύλικα», ἡ κύλιξ εἶχε μέσα ἀνάμιχτες τρεῖς οὐσίες: κώνειον, μηκῶνιον καὶ θριδακίνη. Τὸ πρῶτο φύτρωνε μπόλικο στὸ Ἄστυ, ἀκόμη καὶ γύρω ἀπὸ τὴ λεγομένη σήμερα «Φυλακὴ τοῦ Σωκράτη». Τὸ δεύτερο τῶδωσαν τ' ἀγρια ἀφιόνια τῆς Ἀττικῆς. Καὶ τὸ τρίτο, ἡ θριδακίνη, εἶναι τὸ πικρὸ γάλα τοῦ μαρουλιοῦ. Τὸ σερμπέτι αὐτὸ τοῦ θανάτου ἦταν ἕνας σοφὸς συνδυασμὸς τῆς ἀθηναϊκῆς Δικαιοσύνης γιὰ τὴν εὐθανασία τῶν καταδίκων. Ὁ μελλοθάνατος ἔπεφτε σὲ νύστα, σκεπάζονταν μὲ τὴ χλαμύδα του—ἀν ἦταν φιλόσοφος, ὅπως ὁ Σωκράτης—καὶ δὲν ξυπνοῦσε παρὰ στὴν ὄχθη τῆς Ἀχερουσίας. Ἔτσι, τὸ πρῶτο ξαδέρφι τῆς παπαρούνας («μῆκων ὁ ὑπνοφόρος») ἔπαιξε ρόλο εὐεργετικὸ, νὰ ποῦμε, γιὰ νὰ βρῆ ἡρεμο τέλος ὁ κήρυκας τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς.

Πολὺ πρὶν ἀνακαλύψῃ τὴ συμβολικὴ ποίηση ὁ Μαλλαρμέ, τὴν εἶχε βρεῖ ὁ τραγουδιστὴς ἑλληνικὸς λαός. Στὸν καιρὸ τῆς νιότης μου, τὸ «Τραγούδι τῆς παπαρούνας» (ἔτσι, μὲ τ) ἦταν κοσμαγάπητο στὸ Ἄργος, ὅπως σ' ὄλο τὸ Μωριά. Τραγουδιότανε μὲ τὴ διαφοροῦμενη σημασία του ἀπ' ὅλα τὰ παλληκάρια, ἐρωτοχτυπημένα μὲ τὶς Μαρίες, τὶς Ἐλενίτσες, ἀλλὰ καὶ τὶς Ἠλέχτρες, καὶ τὶς Τελέσιλλες, καὶ τὶς Ἀντιγόνες τῆς πόλης ἢ τῶν γύρω περβολιῶν. Γιατί στὴ γῆ τῶν Δαναῶν διαίωναίεται ἀκόμη ἡ συνήθεια τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ παράδοση τοῦ τόπου.

Θυμᾶμαι, λοιπὸν, ποῦ πηγαίναμε τὴ νύ-

χτα, μὲ τ' ἄστρα, στοὺς ἀνοιχτοὺς δρόμους, κορνιζαρισμένους μὲ τὴ χλωρασιά τῆς λεμονιάς ἢ... τοῦ πράσου, καὶ τραγουδοῦσαμε τὸ τραγούδι τῆς ἐποχῆς:

Ἄλλες οἱ παπαροῦνες—παπαροῦντα μου!—
Ἄλλες οἱ παπαροῦνες ἀνοίγουν τὸ πρωί...

Ἦτανε, λοιπὸν, κεῖνα τὰ χρόνια, μέσα σ' ἕναν ἀπέραντο λαχανόκηπο, ἕνα κορίτσι θᾶμα! Τέτοιο θραυερὸ πρᾶμα δὲ θὰ γέννησε ποτές ἄλλοτε ἡ γῆ τοῦ Δαναοῦ. Κορίτσαρος. Μὲ κεφάλι ποῦ θύμιζε ἀγαλμα τοῦ Ἀργίτη γλύπτη, τοῦ Πολύκλειτου. Μὲ κορμωστασιὰ ἀμαζόνας. Μὲ μάτια θριαμβητικά, ποῦ σαῖτευαν φωτιὲς καὶ λαῦρες...

Περπατοῦσε ξυπόλητη, γυμνὲς τὶς γάμπες, μὲ δυὸ-τρὶς παπαροῦνες στὸ δεξιὸ αὐτῆ, χαμογελώντας στὰ παλληκάρια, νὰ φαίνονται τ' ἄσπρα τῆς δόντια. Περπατοῦσε καὶ τρεμούλιαζε κάτω ἀπὸ τ' ἀλατσαδένιο τῆς πολκάκι ἢ ζυγαριὰ τοῦ κόρφου καὶ ἡ ἄλλη τῶν λαγόνων, μὲ τὰ χεῖλη τῆς κόκκινα, ποῦ ἦταν ἔτοιμα κι' ἀχόρταγα γιὰ φιλιὰ, πίσω ἀπὸ τὰ καλάμια τοῦ Ἰνάχου, στὴν πύρα τοῦ καλοκαιριοῦ... Τρόμος καὶ λαχτάρα τῆς ἀντρικῆς καρδιάς κείνο τὸ κορίτσι, ποῦ μαστίγωνε μὲ τὸ μάτι ὄλους μας τοὺς κόμπους τῆς ραχοκοκκαλιάς!... Ποῦ νὰ τὸ βαστήξῃ ἡ μάνα τῆς ἢ περβολάρισσα κείνο τὸ ἀγοροκόριτσο!

— Μωρὴ Δανάη, μωρήήήή!... Ποῦ γκεζεράς, διαβόλου θηλυκόδο;... Ἄχ, μπουκιὲς θὰ σὲ κόψω, φοράδα!...

Μὰ ἡ Δανάη, μὲ τὶς παπαροῦνες στ' αὐτῆ, θάτρεχε κείνη τὴν ὥρα ξεθηλίκωτη πίσω ἀπὸ κανένα φράχτη, ἢ θὰ περνοῦσε μπροστὰ ἀπὸ τὴν ἐξοχικὴ ταβέρνα τοῦ Παρασκευᾶ, ἔρριζα στὴ δημοσιά, θὰ περνοῦσε, τάχαμου ἀκατάδεχτη, γιὰ νὰ σκανταλίση πιὸ πολὺ τοὺς ἐωμάχους ποῦ κουτσόπιναν κάτω ἀπὸ τὴν καλαμοσκεπαστὴ τέντα, κι' ὁ κάπελας νὰ παίξῃ τὸ μπουζούκι, καὶ μὲς καὶ μεράκι:

... Μόνο μιὰ παπαροῦνη δὲ βγαίνει νὰ μὲ δῆ!...

Καὶ θυμᾶμαι μιὰ περιεργὴ σκηνή, ἕνα καταμεσήμερο πάλι, ποῦ ἡ Δανάη περνοῦσε, μὲ τὸ κάνιστρο στὸ κεφάλι, γεμάτο φρέσκα μπιζέλια, ποῦ τὰ πήγαινε πρωτολούδια στὸ Δήμαρχο τὸν Καλμοῦχο:

Ἦμωνα μὲ τοὺς φίλους μου, κ' εἶχαμε στὴ μέση τὸν Πιτουρά τὸ χαζό, ἕνα λαϊκὸν τύπο, ποῦ ἦταν ἀλλοίθωρος καὶ τσεβ-

δὸς καὶ χωρατατζῆς ὁ ἄθλιος. Τόνε βάλανε νὰ τῆς γυρέψῃ ἕνα φιλί, ἔτσι γιὰ νὰ τὴν πειράξουμε, «ποῦ ἦταν ἡ καρδιά τῆς ἀγγινάρα». Τῆς ἐπαρχιώτικης νιότης πράματα... Λοιπὸν, ὁ χαζὸς τῆς ἔκοψε τὸ δρόμο:

— Δά... Δά... Δά... νά... νά... νά... τσεβδιζε καὶ τὰ μάτια του στριφογύριζαν λιγωμένα τοῦ ἔρημου.

— Τί θέλεις; ρώτησε ἀτάραχη ἐκείνη.

— Φί... φί... φί... καὶ δὲ μπορούσε νὰ τελειώσῃ.

— Νά! ὅτι θέλει ὄλος ὁ κόσμος, τῆς εἶπα γώ, ἕνα φιλάκι θέλει κι' αὐτὸς ὁ κακομοῖρης.

Κατάλαβε τὸ παιγνίδι κείνη, πειράχτηκε, μὰ ἤθελε νὰ καμωθῆ. Καὶ κατεβάζοντας τὸ κάνιστρο, τὸ ἀκούμπησε κατὰ γῆς καὶ στάθηκε μὲ τὰ χεῖρα στοὺς λαγόνες, ἔκοίταξε τὸ χαζὸ στὰ μάτια, σὰν ἀστρίτης, καὶ φυσώντας τὴ θερμὴ τῆς ἀνάσα στὸ κόκκινο μούτρο του, τοῦ εἶπε:

— Σοῦ τὸ δίνω τὸ φιλί, μὰ νὰ πῆς πρῶτα τρεῖς φορὲς παπαροῦνη!

— Μπράβο! φώναξαν οἱ ἄλλοι, σοῦφεξε, Πιτουρά, πέστο!...

— Κοίτα καλά μὴν τὸ λαθέψῃς! φοβέριξε ἡ Δανάη κουνώντας τὸ δάχτυλο.

Κι' ὁ κακομοῖρης ὁ Πιτουράς βάλθηκε σὲ μιὰν ἀγωνιώδη προσπάθεια ποῦ ξεπερνοῦσε τὴ δυνάμη του:

— Πα... πα... πα... πα... πα... πα...

Ἡ ταραχὴ, ἡ συγκίνηση, τοῦ μπερδεύαν ὄλοένα καὶ χειρότερα τὸ γλωσσοδέτη. Ἰδρῶνε, κοκκίνιζε, μὰ κείνο τὸ πα... πα... πα... δὲν εἶχε τέλος.

Ὁ ἀστρίτης τὸν ἔκοίταξε στὰ μάτια καὶ τὸν τάραζε περισσότερο. Στὸ τέλος, κατέθεσε τὰ ὄπλα. Σταμάτησε. Ἡ γλώσσα του εἶχε δεθεῖ τριπλοῦς κόμπους πίσω ἀπὸ τὸ «ἔρκος τῶν ὀδόντων».

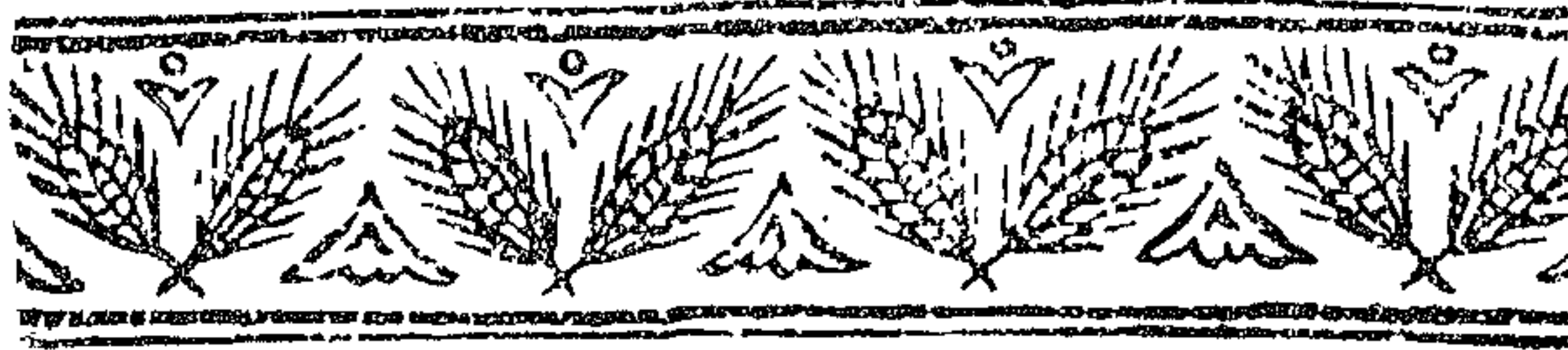
— Ἀφοῦ δὲ μπορεῖς, εἶπε μὲ φυσικότητα ἡ Δανάη, τᾶχασες τὸ στοίχημα. Νά, λοιπὸν!

Τοῦσκασε ἕνα χαστούκι στὴν κόκκινη μούρη, ἔπειτα ἔσκυψε, πήρε τὸ καλάθι τῆς στὸ κεφάλι, καὶ χωρὶς νὰ πῆ ἄλλη λέξη, χωρὶς νὰ μᾶς κοιτάξῃ, ἔφυγε, μακραίνοντας κατὰ τὴν πόλη, ἐνῶ πίσω τὴν ἀκολουθοῦσε τὸ πιστρόφι τοῦ τραγουδιοῦ:

Παπαροῦνη τ' ὄνομά σου
Καὶ γλυκὸ τὸ φίλημά σου...

ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΗΛΑΡΑΣ

(Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗΣ)

Στην ελληνική πνευματική αναγέννηση, που αρχίζει στα τέλη του 18ου αιώνα, τρία ονόματα πρό παντός ξεχωρίζουν. 'Ο 'Αδαμάντιος Κοραΐς, ο Παναγιώτης Κοδρικᾶς και ο Ἰωάννης Βηλαράς. 'Ο καθένας ἀπ' αὐτούς ζήτησε νὰ ὀδηγήσει τὸ ἔθνος ἀπὸ ἓνα δικό του δρόμο, βασικά διάφορο ἀπ' τοὺς δρόμους τῶν δύο ἄλλων. Οἱ διαφορές τους, στὴν ἀρχὴ στενὰ γλωσσικές, δὲν μπορούσαν παρὰ μὲ τὸ χρόνο ν' ἀπλωθοῦν καὶ νὰ δημιουργήσουν τρεῖς ὀλότελα διαφορετικές σχολές, πού ὡς τὰ σήμερα ἀγωνίζονται, ὄχι πιά μέσα στὸ περιορισμένο γλωσσικό πλαίσιο, ἀλλὰ γύρω στὶς γενικότερες ἀντιλήψεις τῆς ζωῆς καὶ τοῦ Νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ. Σοφοὶ διδάσκαλοι τοῦ Γένους οἱ δύο πρῶτοι, ταπεινὸς ποιητῆς ὁ τρίτος. Σήμερα ἐρχόμαστε ν' ἀναλύσουμε τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του, πού δυστυχῶς δὲν πολυπροσέχτηκε οὔτε ἀπὸ ἐκείνους ἀκόμα πού τράβηξαν τὸ δικό του δρόμο.

'Ο Ἰωάννης Βηλαράς, γιὸς τοῦ γιατροῦ Στεφάνου Βηλαρά καὶ τῆς Τάρσας Πελοποννησίας, γεννήθηκε στὰ Γιάννενα τὸ 1771. Ἐκεῖ διδάχτηκε τὰ πρῶτα μαθήματα. Ἀπὸ τὸν πατέρα του διδάχτηκε ἀκόμα τὴ Λατινική, τὴ Γαλλική καὶ τὴν Ἰταλική. Ἀπὸ τὰ μικρὰ του χρόνια ἔδειχνε διάθεση ποιητική καὶ πάντα εὐχαριστιόταν νὰ παιχιδίζει σὲ διάφορα εἶδη ποιητικὰ καὶ μάλιστα στὴ σατυρική καὶ κωμική ποίηση. Στὰ 1788 φεύγει γιὰ τὴν περίφημη Ἀκαδημία τῆς Πάδοβας, ὅπου σπουδάζει γιατρός. Ἐκεῖ τὸ δίνεται καιρὸς νὰ σπουδάσει καὶ τὴν Ἰταλική φιλολογία καὶ γλώσσα, πού ἡ ἀπλότητά της συνετέλεσε νὰ μορφώσει τὶς ριζοσπαστικές γλωσσικές ἰδέες του. Πολλές φορές, θέλοντας νὰ στηρίξει τὰ ἐπιχειρήματά του, φέρνει γιὰ παράδειγμα τὴν Ἰταλική καὶ τὴ Γαλλική. Στὴν Ἰταλία φαίνεται πὼς ἔμεινε κάμποσα χρόνια, γιατί στὰ 1797 τὸν βρίσκουμε στὴ Βενετία μαζί μὲ τὸ φίλο του Ἰωάννη Κρασσᾶ, Κεφαλονίτη, καὶ μὲ ἄλλους νέους, ἐνθουσιασμένους ἀπὸ τὰ κηρύγματα τοῦ Μ. Ναπολέοντα, νὰ σχεδιάζουμε στὸ καφενεῖο Flōrian τὴν Ἑλληνική Ἐπανάσταση. Τὸν ἴδιο χρόνο, ὁ Ρήγας εἶχε τυπώσει στὴ Βιέννη τοὺς ὕμνους του.

'Ἰσως οἱ ἐνέργειες τοῦ Βηλαρά καὶ τοῦ φίλου του νὰ μὴν εἶναι ἀσχετες μὲ τὰ σχέδια τοῦ Ρήγα. Στὴ Βενετία εἶχε ἔρθει μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ κανονίσει κάποιες χρηματικές ὑποθέσεις μὲ τὸ Γιαννιώτη ἔμπορο Ἀλέξαντρο Γεροπάνο. 'Ο Γεροπάνος εἶχε μιὰ ὁμορφὴ θυγατέρα, καὶ, καθὼς ἔπειτα ἀνακάλυψε ἡ ἀνάκριση, ὑπῆρχε κάποιο αἶσθημα ἀνάμεσα σ' αὐτὴν καὶ στὸ Βηλαρά. Οἱ συνεννοήσεις πού ἀναφέραμε φαίνεται πὼς προδοθήκανε στὴ Βενετική διοίκηση. 'Ο Βηλαράς καὶ ὁ Κρασσᾶς φυλακίζονται καὶ ἀρχίζει ἡ ἀνάκριση, γιὰ νὰ σταματήσει στὶς 24 τοῦ Γενάρη τοῦ 1797 γιὰ τὸ Βηλαρά καὶ στὶς 27 τοῦ Μάρτη γιὰ τὸν Κρασσᾶ. Ποιὰ ἀπόφαση βγήκε, δὲν ξέρουμε. Τὸ πιθανώτερο εἶναι ὅτι ἡ Βενετία τοὺς ἄφησε ἐλεύθερους, βλέποντας πὼς μέρα μὲ τὴν ἡμέρα θάπεφτε στὰ χέρια τοῦ Ναπολέοντα. Στὶς 5 τοῦ Μάη ὁ φόβος τῆς ἐπαληθεύει. Ὑστερα ἀπ' τὴν περιπέτειά του αὐτή, ὁ Βηλαράς ξαναγυρίζει μὲ τὸ δίπλωμα τοῦ γιατροῦ στὰ Γιάννενα, ὅπου ἀρχίζει τὴν ἐπαγγελματικὴ σταδιοδρομία του. 'Ο βιογράφος του Π. Πετρίδης μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τὴ μόρφωση καὶ τὸ χαρακτήρα του. «Ἦτο ἐγκρατῆς τῆς ἀρχαίας φιλολογίας καὶ πάντοτε εἶχε τὴν ἐτοιμότητα νὰ ἐμφυχῶν τὸν σωρὸν τῶν γνώσεών του μὲ μιαν δραστηρίαν καὶ λαμπρὰν φαντασίαν καὶ εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις αἱ φιλολογικαὶ του γνώσεις ἀνεφαίνοντο μὲ ζωηρότητα ἀγγινοίας.» Ἀκόμα τελειότερη εἰκόνα τοῦ Βηλαρά μᾶς δίνει ὁ περίφημος Ἀγγλος περιηγητῆς Ἑρρίκος Ὀλλανδ. «Εἰς τὰς διαφόρους μετ' αὐτοῦ συνομιλίας εἶδρον τὸν Βηλαράν ἄνδρα πολυμαθῆ καὶ εἰδήμονα τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Χαίρει τὴν φήμην καὶ πιστεύω ἀξίως, ὅτι εἶναι ὁ πρῶτος βοτανικός τῆς Ἑλλάδος. Πολὺ ἐμελέτησε τὴν μεταφυσικὴν καὶ ἠθικὴν, καὶ εἰς τὰς ὀμιλίας του κατεδείκνυτο σαφὴς σκεπτικισμὸς, διαφαινόμενος εἰς ὅλας γενικῶς τὰς γνώμας του. Τὸ ποιητικὸν αὐτοῦ προτέρημα δὲν ἦτο κατώτερον τῶν φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν γνώσεών του. Δοκιμάζων τὴν ποιητικὴν του εὐχέρειαν, τῷ ἔδωκα ἀποσπάσματα ἀγγλι-

κῶν τινῶν ποιημάτων, τὰ ὅποια ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν μετέφερον εἰς ἑλληνικούς στίχους. . . Πρὸς τοῖς ἄλλοις προτερήμασι τῆς πολυμαθείας καὶ εὐαισθησίας, εἶχεν ἐν τῷ χαρακτήρι του καὶ τὸ στωϊκὸν ἐκείνο ἦθος, τὸ ὁποῖον ἐνίστε ἀνεβίβαζεν αὐτὸν εἰς ὕψος καὶ ἔπαρσιν, οἷα ἤρμοζον μᾶλλον εἰς τοὺς παλαιούς χρόνους τῆς ἐλευθερίας καὶ οὐχὶ εἰς τὴν νέαν ταύτην ἀθλιότητα.»

Σ' αὐτὰ ὁ Πετρίδης παρατηρεῖ: «Τὸ στωϊκὸν ἦθος, ὅπου ὁ Ἀγγλος περιηγητῆς ἀποδίδει εἰς τὸν Βηλαράν, ἦτον ἴσως κοινὸν εἰς ὅλους τοὺς ἀληθινὰ πεπαιδευμένους τῆς Ἑλλάδος» ἐπειδὴ, εἰς τὸ πέλαγος τῶν ἠθικῶν παθημάτων ὅπου εὐρίσκετο ἡ πατρίς καὶ τὸ ἔθνος, τί ἄλλο ἤμποροῦσε νὰ κάμῃ τὸν εὐαίσθητον σπουδαῖον νὰ ἀνθεῖ, παρὰ μιὰ καρτερίαν ὑπερβολικὴν ὅπου σὲ μᾶτια κάθε ξένου ἔπρεπε νὰ νομισθῆ στωϊκισμός;»

Στὰ Γιάννενα ἀνοίξε καὶ δικό του φαρμακεῖο. Πρῶτος αὐτὸς ζήτησε νὰ μεταχειριστεῖ στὴ φαρμακογραφία τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, βάζοντας ἑλληνικὲς ἐπιγραφές στὰ φάρμακα καὶ γράφοντας ἑλληνικὰ τίς συνταγές. Βλέπουμε λοιπὸν πὼς ἦταν πνεῦμα πού συγκέντρωνε τὰ δύο πολυτιμότερα προσόντα, τὰ ἐξαιρετικὰ φυσικὰ χαρίσματα καὶ τὴν πλατεῖα μόρφωση. Περιέργο μᾶς φαίνεται πὼς, ἐνῶ εἶχε φιλελεύθερα αἰσθήματα, ὅπως εἶδαμε, κατάφερε νὰ κερδίσει τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ καὶ ν' ἀκολουθήσει τὸ Βελῆ, γιὸ τοῦ Ἀλῆ, στὸν πόλεμο κατὰ τοῦ Βορατίου, στὴν ἡγεμονία τοῦ Μορέα, στὸ στρατόπεδο τοῦ Ρουσσοκίου καὶ στὴ Λάρισα. Ἰσως τὸ ἐπάγγελμά του, τὸ τόσο πολῦτιμο στὸν Ἀλῆ, τὸν ἔκαμε τόσο ἀγαπητὸ στὸν αἰμοβόρο τύραννο, ὥστε, ὅταν ξαναγύρισε στὰ Γιάννενα, νὰ διοριστεῖ γιατρός τοῦ γυναικωνίτη του.

Στὰ 1820 ὁ Ἀλῆς πολιορκεῖται ἀπὸ τὰ σουλτανικά στρατεύματα. Καίγεται τὸ σπίτι καὶ ἡ περιουσία τοῦ Βηλαρά. Μὲ τὴ γυναίκα του καὶ τὰ δύο παιδιὰ του φεύγει σχεδὸν γυμνὸς στὸ Τσεπέλοβο τοῦ Ζαγορίου. Ἡ θλιβερὴ αὐτὴ περιπέτεια τὸν ἐκλόνισε τόσο πολὺ, ὥστε παθαίνει ἀπὸ μαρασμώδη ἀρρώστεια. Μ' ὄλ' αὐτὰ, ὅταν ἀναψῆ τὸ ντουφέκι τοῦ 21, στέλνει τὸν ἑνα του γιὸ, σπουδασμένο, στὸ Ναύπλιο νὰ πολεμήσει. Στὶς 28 τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1823, σὲ ἡλικία 52 χρόνων, ἡ ἀρρώστεια του τὸν ἔφερε στὸν τάφο.

* * *

Μικρὸ ποσοτικὸ τὸ ἔργο τοῦ Βηλαρά, μὰ πολὺ σπουδαῖο γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς, πρέπει νὰ τὸ ἐξετάσουμε ἀπὸ δύο ἀπόψεις. Ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ καλλιτέχνη ποιητῆ κι' ἀπ' τὴν ἄποψη τοῦ γλωσσικοῦ ἐπαναστάτη. 'Ο ἴδιος ὁ ποιητῆς, στὰ 1814, ἐδημοσίευσε μόνον ἓνα

μέρος ἀπὸ τὸ ἔργο του αὐτὸ, «Ἡ ρομενικὴ γλῶσσα. Στὴν τηλογραφία τὸν Κορφον», λίγους στίχους καὶ τὴ μετάφραση τοῦ Πλατωνικοῦ Κρίτωνος. Μετὰ τὸ θάνατό του ἐγινε νέα ἔκδοση μὲ περισσότερα ἔργα του: «Ἰωάννου Βηλαρά, Ποιήματα καὶ πεζὰ τινὰ ἐκδοθέντα παρὰ Ἀθανασίου Πολίτου. Κέρκυρα, τυπογραφία τῆς Διοικήσεως, 1827» μὲ βιογραφικὸ σημεῖωμα τοῦ Π. Πετρίδη. Ἡ ἔκδοση ἔχει γινεῖ, ὅπως λέει ὁ Πετρίδης, ἀπὸ ἰδιόχειρο χειρόγραφο τοῦ ποιητῆ μὲ τὴν ἱστορικὴ ὀρθογραφία, πού ἀναγκάστηκε στὸ τέλος νὰ τὴ δεχτεῖ, κατὰ τὸ βιογράφο, ἀλλὰ πού, ὅπως θὰ ἴδουμε, τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀμφισβητήσιμο. Τὰ Ἀπαντὰ του δημοσίευσε ἀργότερα στὰ 1854 ὁ Ραφτάνης στὴ Ζάκυνθο. Οὔτε ἡ ἔκδοση αὐτὴ οὔτε ἡ «Ρομενικὴ γλῶσσα» βρίσκονται σήμερα στὴν Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη ἢ στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς. 'Ο κ. Βλαχογιάννης βρῆκε ἓνα πολὺ σπουδαῖο χειρόγραφο τοῦ ποιητῆ ἀπὸ 145 κατεβατὰ. Στὸ ἐξώφυλλο ἔχει δύο ἐπιγραφές, μιὰ παλιώτερη «Γραφὴ ἐνος ἀπο τὴν Ἑλλάδα πρὸς ἐνα φηλο τοῦ στὴν Οὐλνδα δηα τη ρομενικὴ γλῶσσα. 1821. Ἀμστερδαμη» καὶ ἄλλη νεώτερη «Γραφὴ Ρομεοῦ πρὸς Ρομεοὺν γιὰ τὴ γλῶσσα τους». Τὸ δημοσίευσε στὰ Προτύλαια τομ. Α' 1900—1908, «Οἱ φιλολογικὲς Γραφές τοῦ Βηλαρά». 'Ο Βηλαράς «Ἑλληνες» λέει πάντα τοὺς ἀρχαίους. Τοὺς νεώτερους «Ρομεοὺς» καὶ συχνότερα «Γρεκοὺς».

Στὸ χειρόγραφο αὐτὸ ἔχουμε πρῶτα πρῶτα ἓνα εἰσαγωγικὸ γράμμα, σταλμένο τάχα ἀπὸ κάποιον (ἀνώνυμο) στὸ φίλο του, πού τοῦ μιλάει σχετικὰ μὲ τὴ γλῶσσα. Ἐπειτα ἀκολουθοῦν δέκα φιλολογικὰ γράμματα τοῦ Βηλαρά σταλμένα «του δηδασκαλοῦ τῆς πατρίδας του», τὰ ὅποια τὰ ἀντίγραψε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Βηλαρά, ὅπως λέει στὸ εἰσαγωγικὸ του γράμμα ὁ ἐπιστολογράφος. Σήμερα ἡ μόνη προσιτὴ ἔκδοση εἶναι τοῦ Φέξη «Ἰωάννου Βηλαρά, Ποιήματα». Ἐχει μονάχα τὰ ποιήματά του, ἀπὸ τὰ 29 μάλιστα λυρικά τῆς ἔκδοσης τῆς Κερκύρας ἔχει μονάχα τὰ 9. 'Ο κ. Βλαχογιάννης, ὅταν δημοσίευσε τὸ νέο χειρόγραφο, εἶχε σκεφθεῖ νὰ ῥάμει καινούργια κριτικὴ ἔκδοση ὅλων τῶν ἔργων τοῦ Βηλαρά. Πέρασαν ὅμως τόσα χρόνια καὶ τίποτε δὲ φάνηκε. Πιστεύουμε πὼς καὶ σήμερα ἀκόμα εἶναι ἀπαραίτητη μιὰ κριτικὴ ἔκδοση ὅλων τῶν ἔργων του. Ἀλλῶστε αὐτὸ πιστεύουμε νὰ φανεῖ κι' ἀπ' τὴν ἀνάλυση τοῦ ἔργου του.

'Ο Ἰωάννης Βηλαράς ἔγραψε λυρικά, σατυρικά, ἔμμετρος μύθους καὶ τὴ μετάφραση τῆς Βατραχομουμαχίας. Τὸ ἔργο του αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο κεκλήθημα ἀληθινὰ ἐμπνευσμένου προσωπικοῦ ποιητῆ, ἀπ' τὴν ἐποχὴ τῆς σκλαβιάς. Οἱ μοῦσες βέβαια δὲν πετάξαν ποτὲ ἀπ' τὸν Ἑλληνικὸ Παρνασσό. Μὰ μέσα ἀπ' τὸ πνευματικὸ σκοτάδι, τετρακόσια ὀλόκερα

χρόνια κανένας ποιητής δεν μπόρεσε να πετάξει ψηλότερα απ' το λαό. Κι' έτσι έχομε το λαό ποιητή, που το έργο του δεν στέκεται χαμηλότερα απ' το λόγοι του ποιητή. (Εξαίρεση πρέπει να γίνει για τον «Ερωτόκριτο» και το Κρητικό θέατρο, που για λόγους άσχετους προς το θέμα μας ανάδειξαν αξιόλογους προσωπικούς ποιητές. Αυτά που λέμε, άφορούν πρό παντός την Ήπειρωτική Ελλάδα.) Όταν το έθνος πάλι άρχισε να άνοιγει τα μάτια του προς κάποια πνευματική χαραυγή, τότε άρχισαν ένας-ένας να ξεχωρίζουν κι' οι ποιητές του. Πρώτος, όπως είπαμε, ο Βηλαράς. «Ας ακούσομε ένα λυρικό τραγούδι του(*)».

Ή άνοιξη

Ή γλυκυτάτη Άνοιξη
Με τάνθη στολισμένη,
Ροδοστεφανωμένη
Τη γη γλυκοτηράει.

Κι' η γη τη χλόη έντύνεται,
Τά δάση της Ισκιώνουν,
Τά κρύα χιόνια λιώνουν,
Ο ούρανός γελάει.

Τά λουλουδάκια βάφονται,
Τά πλάγια χρωματίζουν,
Κι' ήδονικές φωτίζουν
Οι δροσερές αύγες.

Στ' άγκαθερό τριαντάφυλλο
Γλυκολαλάει τ' ήδη, δόνι,
Τό ξένο χελιδόνι
Ταιριάζει τη φωλιά.

Στους κάμπους πλούσια κι' άκοπα,
Σε πράσινα λιβάδια,
Τά ζωντανά κοπάδια
Βελάζουν και πηδούν.

Κι' ο νιός βοσκός χαρούμενος,
Φυσώντας τη φλογέρα
Γιομίζει τον άγέρα,
Με τραγουδιών φωνές

Κάθε ψυχή εύφραίνεται,
Την άνοιξη γιορτάζει.
Ο θύρις σκυθρωπάζει
Στη γενική χαρά.

Τόσο άριστοτεχνική ζωγραφιά της Έλληνικής άνοιξης σε πολύ λίγους, και σημερινούς άκόμα, ποιητές μας μπορεί να βρεί κανείς. Μετρική, γλωσσική διατύπωση, εικόνες, αίσθημα, μουσικότητα, όλα μαζί θυμίζουν μια κλασική απλότητα. Θαρρεί κανείς πως άκούει τό μακρινόν αντίλαλο

κάποιων χορικών του Σοφοκλή και του Ε우리πίδη για τις όμορφες τών Άθηνών, ή μεγάλη του μόρφωση—ήξερε καλά την άρχαία ελληνική λογοτεχνία και την Ίταλική—του στόλισε τό ταλέντο του μ' όλα τα μεγάλα χαρίσματα που βρίσκουμε στο παραπάνω τραγούδι.

Άλλά ο άληθινός ποιητής δεν ξέρει μονάχα να ζωγραφίζει τις έξωτερικές φυσικές καλλονές. Ξέρει να έχει και καρδιά που ν' αγαπάει. Και την άγάπη του αυτή να την έξωτερικεύει με μελιστάλαχτους στίχους. Ο Έρωτας με τα γλυκά του βέλη τον πληγώνει. Ο ποιητής δέχεται άγγυστα την πληγή, ύπόσχεται ύποταγή στον Έρωτα, αλλά του ζητάει για πληρωμή και τα μάτια της άγάπης του:

Έρωτα να ήμπόρεσες ποτέ σου κι' άλλον
Νά βρείς απ' όσους πλήγωσες πιστόν ώ-
[ένα
[σάν έμένα.

Γίνεται Δάφνης κι' η άγάπη του Χλόη:

Στη Χλόη

Θωρώ σε Χλόη, κι' άδικα θέλ' άπομαραθοῦν
Οι κρίνοι, τά τριαντάφυλλα, στην όψη σου,
[που άνθοῦν.

Διαβατικά τ' ανθρώπινα, σάν ποταμού νερό,
Τά νιάτα χάρου, κόρη μου, μην χάνεις τόν
[καιρό.

Πλακώνουν τά γεράματα, προμοῦ νά φαν-
[ταχτείς,
Κι' αν μετανιώσεις, ύστερα διπλά θά παι-
[δευτείς.

Τις σαγιτιές του Έρωτα μην τις καταφρο-
[νῶς,

Και μην τά δασκαλέματα άκούς της Άθη-
[νῶς.

Τά ήθη, Χλόη, ήμέρωσε, μη θές να τυραννῶς
Ή φύσις δε σου χάρισε καρδιά να μην πο-
[νῶς.

Τηρῶς την ψεύτραν Άρτεμι, δεν ξέρεις, σε
[γελάει,

Και με τόν Ένδυμίωνα κρυφά συνομιλῶει.
Τη νιότη χάρου, κόρη μου, όγλήγορα άπαν-
[θει,

Και άφοῦ τινῶς την έχασε, χαμένα την ποθεί.

Τό ποίημα αυτό είναι και στο χειρόγραφο, που βρήκε ο κ. Βλαχογιάννης. Έκει μᾶς λέει πως τό έγραψε ξαπλωμένος στην άκροποταμιά του Ρουφιά (Άλφειοῦ), όταν πήγαινε απ' την Πάτρα στην Τριπολιτάστα 1812.

Ο έρωτάς του όμως δε μοιάζει καθόλου με τόν Άνακρεόντιο έρωτα του σύγχρονου του Χριστόπουλου. Είναι περισσότερο ιδανικός, αγαπάει περισσότερο την όμορφη και λιγώτερο την ήδονή. Μᾶς έρχεται ο χωρισμός. Ο ποιητής μένει έρημος

στα ξένα, και τό τραγούδι του ξεσπάει σε παράπονο:

Πουλάκι ξένο, ξενητεμένο,
Κυνηγημένο,
Πού να σταθῶ;
Πού να καθήσω, Νά ξενυχτήσω,
Νά μη χαθῶ;
Βραδυάζει ή μέρα, Σκοτάδι παίρει
Και δίχως ταίρι
Πως να βρεθῶ;
Πως να φωλιάσω, Σε ξένο δάσο
Ν' άποσυρθῶ;
Ή μέρα φεύγει, Ή νύχτα βιάζει
Νά ήσυχάζει
Κάθε πουλί.
Κι' εγώ στενάζω, Τό ταίρι κράζω,
Ξένο πουλί.

Τό ποίημα αυτό, κατά τόν Σπ. Λάμπρο, γράφτηκε στο Πατάβιο στα 1797 έμπνευσμένο από την όμορφη κόρη του Γεροπάνου.

Άλλά ο ποιητής, μ' όλα τα έξαιρετικά λυρικά χαρίσματά του, φαντάζεται τόν έαυτό του πιά δόκιμο στη σατυρική ποιηση, όπως ο ίδιος λέει κάπου στις «Φιλολογικές γραφές». Έτσι, τά λυρικά του, τά άληθινά διαμάντια, είναι πέντε-έξη. Τά άλλα είναι, όπως φαίνεται απ' τη μεγάλη τους διαφορά, στίχοι νεανικοί. Περιεργο είναι πως δεν έγραψε καθόλου πατριωτικά, ενώ αναμίχθηκε σε επαναστατικό κίνημα. (Ή θέση του κοντά στον Άλη τόν έμπόδιζε να ξεσπάσει σε έθνικούς ύμνους.) Στα είκοσιενέα σατυρικά του φαίνεται καθαρώτερα ή επίδραση τών Έλλήνων κλασικών. Χωρίς βέβαια να είναι άπλως μιμητής, με τό έξαιρετικά λεπτό του χιούμορ, πάντα οδηγείται απ' τους χαρακτήρες του Θεοφράστου. Ο φιλάργυρος, ο ψευματάρης, ο μωροπερήφανος, ο πολύλαλος, ο άνοστανάλατος και όλοι οι άλλοι έξαιρετικοί τύποι δεν του διαφεύγουν. Τό ρεκόρ όμως τόχουν δυό έπαγγέλματα, που τά γνώρισε πιά καλά, ο γιατρός και ο λογιάτας:

Ο Λογιώτατος

Ο Λογιώτατος Μυαλούδης,
Τέλειος δε γραμματικός,
Είναι πάντα σ' άπορίες
Κι' όλο μνήσκει έκστατικός
Άμαθείς παρατηρώντας
Κι' αναλφάβητα μυαλά,
Πιά όρθά να συλλογισθῶνται,
να βαθαίνουν πιά καλά
Άπ' αυτόν, κι' από τους άλλους
Προκομμένους σάν κι' αυτόν,
Λογικής σπουδάζουν μέτρα

Με άγωνα άρκετόν,
Πως ή φωνάζει κι' έχει δίκιο
Νά φωνάζει και να είπει
Σάν κι' εγώ με τόσα φῶτα
Κι' έπιστήμης προκοπή,
Τό σκοπό που μελετήσω
Μ' έγνοιαν άκρας προσοχής,
Πάντα άνάποδα να βγαίνει,
Πάντα να είμαι άτυχής!
Ή καθημερινή μου πράξη
Ός και στα παραμικρά,
Μου άποδειχνει ότι πέρνω
Σ' όλα μέτρα σφαλερά.
Και να βλέπω τό χωριάτη,
Τό άνήλικο παιδί,
Νά εργάζονται με λόγο
Κι' εγώ άκαρπο ραβδί!
Θυμωμένος ως τό άκρο
Κι' αναμμένος απ' όργη,
Και σχεδόν άπελπισμένος
Για μια κάποιαν άλλαγή,
Που γελάστηκε και πήρε
Παλιοφόρεμα κοντό,
Κι' έδωκε τό έδικό του,
Πλιά καινούργιο και σωστό.
Άποφάσισε με γνώμη
Τέλεια ξεδικητική,
Και συγγράφει όλοένα
Κι' αναιρεί τη λογική.

«Ο Ματσούκας ή ο αυτοδίδαχτος γιατρός», σάτυρα καφετερή για τους κομπογιάντες, που θαρρώ ως τα σήμερα είναι ή αγιάτρευτη πληγή της ελληνικής κοινωνίας. Μερικοί κατηγορούν τό Ματσούκα ότι δεν ξέρει τη γιατρική. Ο ποιητής τόν υπερασπίζεται. Τά μόνα του γιατρικά για κάθε άρρώστεια είναι ή κάθαρση και ή φλεβοτομία.

Μόν' αυτά τών συντεχνών του
Λόγια ενάντια στον σκοπόν του
Δεν τά βάνει παντελῶς
Κι' είναι άνθρωπος με γνώση
Νά δανείσει και καμπόση,
Και όχι, ως λέν αυτοί, ζουρλός!
Σᾶς παρακινῶ, φίλοι,
Με άληθοσύνης χείλη,
Κατηγορία ν' άφεθει
Κι' όπου τύχει να τόν βρήτε
Πρόθυμα όλοι να τόν φτύτε,
Για να μην άβασκαθει.

Άλλά και οι έπιστήμονες συνάδελφοί του δεν του ξεφεύγουν. Τό «Συμβούλιο Γιατρών» είναι ή σάτυρά τους. Τέσσεροι γιατροί κάνουν συμβούλιο για τό μονάκριβο παιδί πλούσιων γονέων. Ο νεώτερος κάνει διάγνωση πλησμονής του στήθους και προτείνει φλεβοτομία, ο άλλος χολέρας και τοιμάζει μια σκόνη, ο τρίτος έπιμένει πως ο άρρώστος πάσχει από κοιλιακά και τοιμάζει καθαρτικό, ο τέταρτος και γεροντότερος άπορρίπτει όλ' αυτά τά

(*) Ακολουθοῦμε τη συνηθισμένη ορθογραφία.

γιατρικά, γιατί όσοι τὰ μεταχειρίστηκαν πεθάνανε. Διαγιγνώσκει ἐξάντληση τῶν νεύρων καὶ προτείνει διεγερτικά. Ἄπ' τῆς φιλονεικίας τῶν γιατρῶν ὁ ἄρρωστος πέφτει σὲ ἄγωνα, ἰδρώνει, γιατρεύεται καὶ κοιμάται ἤσυχος. Κι' ἔτσι οἱ ἐξοχώτατοι τοῦ δίνου. Καὶ στὰ σατυρικά του, ἐκτός ἀπ' τὸ ἐξαιρετικὰ δηκτικὸ του πνεῦμα, πού ξέρει πού νὰ βρῆκε τὰ τρωτὰ τοῦ καθενός, ἡ μαεστρία στὸ δούλεμα τοῦ στίχου καὶ στὴν κυριολεξία εἶναι μοναδική. Χασμωδίες, περιπτολογίες, γλωσσικὸ ἀνακάτωμα, προχειρολογίες, γνωρίσματα τόσο συνηθισμένα καὶ στὸν ἐξοχώτερο νέο σατυρικό μας ποιητὴ, τὸ Σουρῆ, πού τόσο πολὺ θαυμάστηκε καὶ θαυμάζεται, ὅλ' αὐτὰ δὲν ὑπάρχουν στίς σάτυρες τοῦ Βηλαρά.

Ἐγραψε ἀκόμα καὶ ἔμμετρος μύθους. Εἶναι οἱ αἰώνιοι μῦθοι τοῦ Αἰσώπου, μὲ τὴν ἀθάνατη λαϊκὴ πρακτικὴ φιλοσοφία, πού τόσοι βρῆκαν μιμητές. Ὁ ποιητὴς μᾶς τὸ λέει στὸν πρόλογό του:

Βουλή μοῦ ἦρθε κι' ὄρεξη, στή λύρα μου
[ν' ἀρχίσω
Τοῦ Αἰσώπου τοὺς ἦρωες νὰ γλυκοτρα-
|γουδήσω.
Μὲ λόγους ζῶων ἄλογων, ἀψύχων παροι-
|μίες,
Σ' αὐτὸ τὸ λογικώτατο νὰ δώκω νοθεσίες.

Ἡ Ἀλήθεια εἶναι χρόνους ἐξορισμένη σ' ἀνήλιο καὶ σκοτεινότητα τόπο, ἀπ' ὅλο τὸν κόσμον μισητή. Μιὰν αὐγὴ ἀποφασίζει νὰ βγεῖ στὸν κόσμον ὀλόγυμνη καὶ νὰ ζήσει ὅπως ἄλλοτε μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλὰ τὰ πρῶτα νειάτα ἔχουν σβύσει. Ὁ κόσμος δὲν τὴν προσέχει. Ἐκεῖ συναντᾷ τὸ ψέμα

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο)

στολισμένο στὰ χρυσὰ καὶ στὰ πολύτιμα πετράδια. Τὴν καλημερίζει κι' ἡ Ἀλήθεια τοῦ λέει πῶς ἦρθε:

Νὰ φέρω πάλι μάθηση, νὰ φέρω πάλι
|φῶτα,
Νὰ ὀδηγήσω τοὺς θνητοὺς εἰς τὸ καλὸ σὰν
|πρῶτα.

Ἀλλὰ τοῦ κάκου. Κανεὶς δὲν τὴν γνωρίζει. Ὅλοι τὴ μισοῦν, ὡς κι' οἱ παλιοὶ τῆς φίλοι. Τὸ ψέμμα τῆς λέει πῶς αἰτία πού τὴ μισοῦν εἶναι ἡ γύμνια τῆς, ἐνῶ αὐτὸ, ἂν καὶ πολὺ μεγαλύτερό τῆς στὰ χρόνια, τὸ ἀγαποῦν, γιατί εἶναι τόσο ὁμορφα στολισμένο. Τῆς προτείνει λοιπὸν νὰ τὴ σκεπάσει μὲ τὸ ἴδιο του τὸ φόρεμα καὶ νὰ μείνουν πάντα οἱ δύο τους σύντροφοι ἀχώριστοι:

Τότες οἱ φρόνιμοι σὰ ἰδοῦν πῶς βρισκομαι
|μὲ σένα,
'Απὸ χατήρι σου θαρρῶ δὲ μὲ μισᾶν κι'
|έμένα.
Κι' ἐσένα πάλιν οἱ τρελλοὶ νὰ σὲ θεωροῦν
|μαζί μου,
Μετὰ χαρᾶς σὲ δέχονται ἀπ' ἀφορμὴ δική
|μου.

Ἡ Ἀλήθεια δέχεται:

Κι' ἀφόντης ἀνταμώθηκαν τὸ ψέμα κι' ἡ
|ἀλήθεια
Στῆς γῆς τὴ σφαῖρα ἐπλήθυναν τὰ τόσα
|παραμύθια.
Τὰ παραμύθια ἐξιστορῶ, τοὺς μύθους ξε-
|διαλέγω-
Στολνῶ τὸ ψέμα ὅσο μπορῶ καὶ τὴν ἀλή-
|θεια λέγω.

ΓΙΩΡΓΟΣ Ν. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΣ

ΟΝΕΙΡΑ

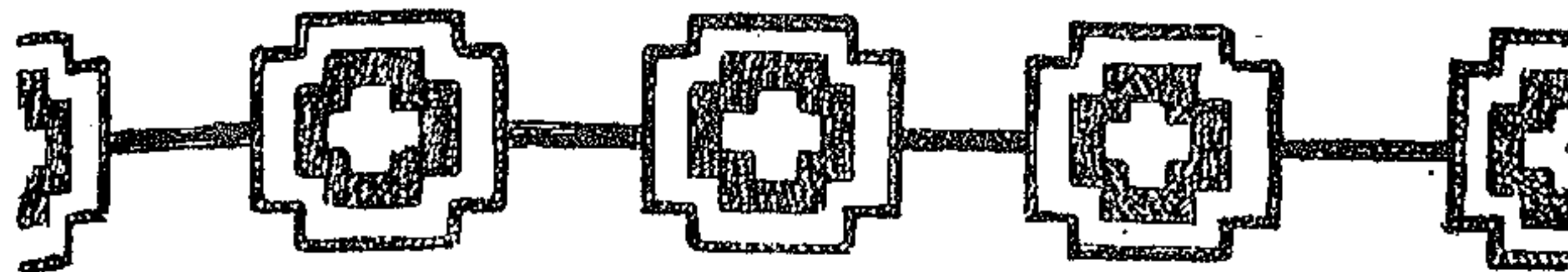
Εἶπα κι' ἦρθα κι' ἀπόγειρα
κι' ἔσκυψα ἀπάνω
στὰ δύο σου τ' ἅγια γόνατα,
γιὰ νὰ πεθάνω...

Εἶπα κι' ἦρθα κι' ἀπόγειρα
στὴν κλειστὴ σου θύρα,
μὰ σκεβρὴ κι' ἀραχνόφραχτη,
κι' ἄλλο δρόμο πήρα...

Εἶπα κι' ἦρθα κι' ἀπόγειρα
στὸ κοιμητήρι.
Μαύρη, βαρειά ταφόπετρα
ἡ ψυχὴ μου ἔχει γείρει...

Κι' εἶπα, κι' ἦρθα κι' ἀπόγειρα
καὶ δὲν πεθαίνω...
Ζωντανὸς τώρα χάνομαι
καὶ σὲ προσμένω...

Γ. ΑΝΝΙΝΟΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ

ΓΟΥΣΤΑΥΟΣ ΜΑΪΡΡΙΚ

Κανένος ἰσως σύγχρονου συγγραφέα τὸ ἔργο δὲ συζητήθηκε καὶ δὲν ἀμφισβητήθηκε τόσο πολὺ ὡς τὸ ἔργο τοῦ Γουσταύου Μαΐρρικ, πού ἄλλοι τότε θεωροῦν ἰσάξιο τοῦ Πόε καὶ τοῦ Χόφμαν κι' ἄλλοι τοῦ ἀρνούσανται κάθε ἀξία. Κι' ὅμως, στὴν Ἑλλάδα, ὁ Γουσταύος Μαΐρρικ εἶναι σχεδὸν ὀλόκληρα ἀγνωστος. Ἐδῶ καὶ κάμποσα χρόνια μόνο δημοσίεωσα στὴν «Πρωία» ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα διηγήματά του, τὸ «Φλογισμένη στρατιώτη», πού πέρασε ὡστόσο ἀπαρατήρητο, παρὰ τὴν τολμηρότητα καὶ τὴν πρωτοτυπία του. Ἀκόμα θυμάμαι τὴν προβολή, σ' ἕνα μεγάλο κινηματοθέατρο τῆς Ἀθήνας, τοῦ «Γκόλεμ», μιᾶς ἀπὸ τὶς καλύτερες δημιουργίες τοῦ Πάουλ Βέγκενερ, πού πέρασε κι' αὐτὸ ὀλόκληρα ἀπαρατήρητο, ἀφοῦ ἡ διεύθυνση τοῦ θεάτρου ἀναγκάστηκε νὰ τὸ κατεβάσῃ τὴ δεύτερη κιόλας ἢ τὴν τρίτη βραδυά, πρᾶμα σχεδὸν ἀπίστευτο γιὰ κινηματογραφικὴ ταινία. Κι' ὅμως τὸ «Γκόλεμ» εἶναι τὸ καλύτερο μυθιστόρημα τοῦ Γουσταύου Μαΐρρικ, πού ἀριθμοῦσε ὡς τὸ 1930 κοντὰ 300 ἐκδόσεις, ἕνα δηλαδή ἀπὸ τὰ πιὸ γνωστὰ καὶ περὶβόητα βιβλία τῆς σύγχρονης γερμανικῆς λογοτεχνίας. Ἄν μπορῆ λοιπὸν νὰ κρίνῃ κανένας ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ περὶστατικά, καὶ τὸ ξένο κοινὸ δὲν εἶναι πρόθυμο νὰ κατανοῆσῃ τὴ δημιουργικὴ προσπάθεια τοῦ Μαΐρρικ, πού μιὰ περίεργη καθιέρωσις τῆς φαντασίας του στίς πιὸ ἀπίθανες περιοχὲς τοῦ φυσικοῦ καὶ τῶ μεταφυσικοῦ κόσμου. Ὁ Γουσταύος Μαΐρρικ πιστεύει στὴν ὑπερῆ ἀποκρῦφων δυνάμεων. Πιστεύει πῶς ἡ ἀνθρώπινη γνώση δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ ἕνα σωρὸ μυστικῶν φαινόμενων, πού ἀπὸ ἀδυναμία τῆς τὰ περιφρονεῖ ἢ τὰ χλευάζει. Ἀκόμα καὶ γιὰ ν' ἀποδείξῃ σωστὴ τὴν πίστη του, δὲν περιορίζεται σὲ μιὰν ἀπλή σάτυρα — ὁ Μαΐρρικ εἶναι προπάντων σατυρικός συγγραφεὺς — μ' ἀντιπαράτασῃ στὸ σύγχρονο πολιτικὸν μᾶς δοξασίας καὶ πεποιθήσεις ἄλλων ἐποχῶν κι' ἄλλων λαῶν μ' ἐντονώτερη ἐσωτερικὴ ζωὴ, ἀφήνει τὴ φαντασία του νὰ τρέξῃ χωρὶς γαλινὸ καὶ νὰ δραματίζεται γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἕνα μέλλον ἀνέλπιστο καὶ παράξενο. Ὅσοι τὸν παραβάλλουν μὲ τὸν Μάρκ Τουαῖν καὶ τὸν Οὐέλς ἔχουν δίκιο. Τὰ φανταστικά καὶ τὰ καββαλιστικά διηγήματα τοῦ Μαΐρρικ προδίδουν ἕνα σατυρικὸν συγγραφέα πρώτης γραμμῆς. Τὸ μεγάλο μειονέκτημα του, μειονέκτημα σχεδὸν μοιραῖο γιὰ συγγραφέα τοῦ εἴδους του, εἶναι τοῦτο: Πῶς τὸ ἀδιάκοπο, τὸ πρόσχαρο, τὸ συχνὰ ἐπιπόλοιο κι' ἀχαλίνωτο παιχνίδισμα τῆς φαντασίας του δὲν τοῦδωσε ποτὲ τὴν εὐκαιρία νὰ σταματήσῃ μὲ κάποια στοχαστικὴ μυστικότητα μπροστὰ στὴ ζωὴ καὶ νὰ συλλάβῃ κάποιες μονιμώτερες εἰκόνες τῆς. Δὲν τοῦδωσε ποτὲ τὸν καιρὸ νὰ δῆ τὸν ἀνθρώπο καὶ νὰ τὸν παρουσιάσῃ πλαστικὰ στὸ ἔργο του. Ὁ Γουσταύος Μαΐρρικ δὲν μπόρεσε, μ' ἄλλα λόγια, νὰ προσθέσῃ κι' ἄλλα πλάσματα στὴ δημιουργία τοῦ θεοῦ.

Γεννήθηκε τὸ 1868 στὴ Βιέννη καὶ σπούδασε στὴν Ἐμπορικὴ Ἀκαδημία τῆς Πράγας. Χρημάτισε χρόνια δικηγόρος καὶ καλλιτεχνικός σύμβουλος τοῦ «Νιτότσες Τεάτερ» καὶ τοῦ «Θεάτρου Λέσσιγκ» στὸ Βερολίνο. Δημοσίεωσε: «Ὁ φλογισμένος στρατιώτης κι' ἄλλες παράξενες ἱστορίες» (1903), «Ὁρχεοιδῆ — παράξενες ἱστορίες» (1904), «Ἡ αἰθαῦσα μὲ τὶς κερνίες φιγούρες — παράξενες ἱστορίες» (1907), «John Hill und Hil-Isentel, δύο παρωδίες» (1907), «Τὸ μαγικὸ κέρας» (1909), «Ὁ ὕγειοναμικός σύμβουλος», ἕνα μυθιστόρημα, πού ἔγραψε μὲ τὴ συνεργασία τοῦ Κορν - Κορν (1911), «Bibi» (1912), «Ἡ σκλάβο τῆς Ρόδου» (1912), «Τὸ ρολόι» (1913), «Ὁ Γκόλεμ», μυθιστόρημα (1915), «Τὸ πράσινο πρόσωπο» (1916), ἕνα μυθιστόρημα πού ἀριθμοῦσε ὡς τὸ 1927 πάνω ἀπὸ 150 ἐκδόσεις, «Νυχτερίδες — διηγήματα» (1916), ἕνα ἀπὸ τὰ βιβλία του πού σημειώσανε τὴ μεγαλύτερη ἐκδοτικὴν ἐπιτυχία, «Ὁ Ἄγγελος τοῦ δυτικοῦ παράθρου», μυθιστόρημα (1920), «Ἱστορίες χρυσῶν» (1922), «Στὸ κατώφλι τοῦ ὑπερπέραν», ἀποκρυφιστικὲς μελέτες κι' ἄλλα.

Τὸ διήγημα τοῦ Γουσταύου Μαΐρρικ, πού δημοσιεύσαμε σήμερα, εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ χαρακτηριστικά τῆς ἰδιόρρυθμης τέχνης του καὶ τοῦ ἀληθινὰ μοναδικοῦ ὕφους του.

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ

GUSTAV MEYRINK

Ο ΜΕΝΕΞΕΛΗΣ ΘΑΝΑΤΟΣ

Ὁ Θιβετανὸς σῶπασε.

Τὸ ἀδύνατο κορμί του στάθηκε γιὰ λίγο ὀρθοῦν κι' ἀσάλευτο κ' ὕστερα χάθηκε μὲς στὴ ζούγκλα.—

Ὁ σέρ Ρότζερ Θόρντον κοίταξε ἐπίμονα τὴ φωτιά: ἂν δὲν ἦτανε μαθὲς ἕνας στανουασίν — ἕνας ἀναχωρητῆς — ὁ Θιβετανὸς αὐτός, πού πήγαινε κιόλας στὸ Μπενάρες γιὰ προσκύνημα, φυσικά δὲ θὰ πιστεῦε ὅτι λέξη — μὰ ἕνας στανουασίν οὔτε λέει ποτὲ ψέματα, οὔτε καὶ μπορεῖ νὰ ξεγελάσῃ.—

Κ' ἔπειτα τί σοῦ λέει ἐκεῖνος ὁ ὑπουργός, ὁ σκληρὸς σπασμὸς πού κάνει τὸ πρόσωπο τοῦ Ἀσιάτη!

Ἡ μήπως τὸν ξεγέλασε ἡ λάμψη τῆς φωτιᾶς, πού καθρεφτίζεται τόσο παράξενα στὰ μάτια τῶν Μογγόλων;—

Οἱ Θιβετανοὶ μισοῦνε τὸν Εὐρωπαῖο καὶ κρύβουνε ζηλιάρικα τὰ μαγικά μυστικά τους, αὐτὰ πού θὰ τὰ μεταχειριστοῦνε γιὰ ν' ἀφανίσουνε τοὺς ξιπασμένους ξένους, σὰ θάρρη ἢ μεγάλη μέρα.—

Μὰ δὲ σημαίνει! Αὐτός, ὁ σέρ Ἀννιμπαλ Ρότζερ Θόρντον ἔπρεπε νὰ δῆ μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια ἂν ὑπῆρχανε στ' ἀλήθεια ἀπόκρυφες δυνάμεις στὰ χέρια τοῦ παράξενου ἐκείνου λαοῦ.— Ὡστόσο χρειάζετανε συντρόφους, ἀντρες θαρραλέους πού νὰ μὴ λυγίξῃ ἡ θέλησή τους ἀκόμα καὶ

σάν παραμονεύανε πίσω τους οι τρόμοι ενός άλλου κόσμου.

Ο Έγγλέζος εξέτασε τους συντρόφους του: — Εκείνος εκεί ο Άφγανός ήταν ο μόνος που λογαριαζότανε από τους Άσιατες — άτρομος σάν αγρίμι, μὰ προληπτικός! —

Δέ μένει λοιπόν άλλος κανένας, παρά μόνο ο Εύρωπαϊος ύπνρετής του.

Ο σέρ Ρότζερ τόν άγγίζει μὲ τὸ μπιστοῦνι του. — Ο Πομπήϊος Γιάμπουρεκ εἶναι ἀπὸ τὰ δέκα τοῦ χρόνια θεόκουφας, ὡστόσο ξέρει, κι' ἄς φαίνεται παράξενο, νὰ διαβάζη στὰ χεῖλη κάθε λέξη.

Ο σέρ Ρότζερ Θόρντον τοῦ διηγίεται μὲ φανερὲς χειρονομίες τί ἔμαθε ἀπὸ τὸ Θιβητανό: Κάπου εἴκοσι μέρες ταξίδι ἀπὸ δὴ πέρα, σὲ μιὰ πλαγιὴ κοιλάδα τοῦ Χιμαβάτ, βρῖσκεται ἓνα πολὺ παράξενο κομμάτι γῆς. Ἀπὸ τίς τρεῖς πλευρὲς ὑψώνουνται κάτι ἀπότομοι βράχοι: τὸ μοναδικὸ πέρασμα τῆς κοιλάδας αὐτῆς εἶναι ἀποκλεισμένο ἀπὸ δηλητηριασμένες ἀναθυμιάσεις πὺ βγαίνουν ἀκατάπαυτα ἀπὸ τὴ γῆ καὶ σκοτώνουνε στὴ στιγμή κάθε ζωντανὴ ὑπαρξὴ πὺ ἐπιχειρεῖ νὰ περάσει. Στὴ λαγκαδιὰ τὴν ἴδια ὡστόσο, πὺ θάνατι καμμιά πενηνταριά ἔγγλέζικα τετραγωνικὰ μίλλα, φαίνεται πὺς ζεῖ μιὰ ὀλιγάριθμη φυλὴ — ἀνάμεσα σὲ μιὰν ἡμερώτατη βλάστηση, μιὰ φυλὴ ἀπὸ τὴν ράτσα τῶν Θιβητανῶν, πὺ οἱ ἀνθρώποι τῆς φορᾶνε κόκκινους μυτεροὺς σκούφους καὶ προσκυνᾶνε ἓνα κακὸτροπο σατανικὸ πλάσμα, πὺ ἔχει τὴ μορφή παγονιοῦ. Αὐτὸ τὸ διαβολικὸ ζωντανὸ ἔμαθε, αἰῶνες ὀλάκερους τώρα, τὴ μαύρη μαγεία στοὺς ἀνθρώπους τῆς λαγκαδιᾶς καὶ τοὺς ἀποκάλυψε τὰ μυστικὰ πὺ θὰ μεταβάλλουνε μιὰ μέρα τὴν ὕψη τῆς ὕδρογειοῦ. Ἀκόμα τοὺς ἔμαθε κ' ἓνα εἶδος μελωδίας, πὺ μπορεῖ νὰ καταστρέψη στὴ στιγμή καὶ τὸ δυνατώτερον ἄντρα.

Ο Πομπήϊος Γιάμπουρεκ γέλασε χλευαστικά.

Ο σέρ Ρότζερ τοῦ δήλωσε τότε πὺς σκεφτότανε, χρησιμοποιώντας χάλκινες προσωπίδες καὶ φοσκες ἀπὸ κείνες πὺ φοροῦν οἱ βουτηχτάδες καὶ πὺ ἔχουνε μέσα συμπεσμένον ἀτμοσφαιρικὸ ἀέρα, νὰ περάσει τίς δηλητηριασμένες μεριές, ὅσο νὰ τρυπώση στὴ μυστηριώδικη λαγκαδιὰ.

Ο Πομπήϊος Γιάμπουρεκ ἔγνεψε ἐπιδοκιμαστικά κ' ἔτριψε εὐχαριστημένος τὰ βρώμικα χέρια του.

Ο Θιβητανὸς δὲν εἶχε πεῖ ψέματα. Ἐκεῖ κάτω, ἀνάμεσα στὴν πιδὺ ὑπέροχη πρασιναδά, βρῖσκόταν ἀληθινὰ τὸ λαγκαδιὸ μιὰ καστανοκίτρινη, ὅμοια μὲ τῆς ἔρημος, λουρίδα ἀπὸ ἀνάγια κι' ἀπογυμνωμένη γῆ, πὺ εἶχε πλάτος ἴσα μισῆς ὥρας δρόμο, ἔκλεινε ὅλη κείνη τὴν περιοχὴ ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμου.

Τὸ ἀέριο πὺ ἀνάδινε ἡ γῆ ἦτανε καθάριο ἀνθρακικὸ ὀξύ.—

Ο σέρ Ρότζερ Θόρντον, πὺ εἶχε ὑπολογίσει τὸ πλάτος τῆς λουρίδας αὐτῆς ἀπὸ τὸ ὕψωμα ἓνός λόφου, ἀποφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἀποστολὴν του τὸ ἄλλο κίολας πρῶτ. — Οἱ περικεφαλαῖες πὺ παράγγειλε καὶ τοῦ στείλανε ἀπὸ τὴ Μπομπάη, λειτουργοῦσανε περίφημα.—

Ο Πομπήϊος Γιάμπουρεκ κρατοῦσε δυὸ ἐπαναληπτικὰ ὄπλα καὶ διάφορα ἐργαλεῖα, πὺ ὁ κύριός του τὰ νόμιζε ἀπαραίτητα.—

Ο Ἀφγανὸς ἀρνήθηκε μὲ πολὺ πείσμα νὰ πάη μαζί τους καὶ δήλωσε πὺς εἶναι πάντα πρόθυμος νὰ τρυπώση μέσα σὲ μιὰ σπηλιά, πὺ λημεριάζανε τίγρεις, μὰ πὺς θὰ τὸ συλλογιζότανε πάρα πολὺ νὰ τολμήσῃ κάτι πὺ θάβλαφτε τὴν ἀθάνατη ψυχὴ του.— Κ' ἔτσι οἱ δυὸ Εύρωπαῖοι ἀπομείνανε κ' οἱ μόνοι τολμηροί.

Οἱ χάλκινες περικεφαλαῖες ἀστράφτανε στὸν ἥλιο καὶ ρίχνανε ἀλλόκοτες σκιές πάνω στὸ ἔδαφος, πὺ ἦτανε σὰ σφουγγάρι κι' ἀνάδινε τὸ δηλητηριασμένο ἀέριο σ' ἀμέτρητες μικροσκοπικὲς φουσκαλίδες. Ο σέρ Ρότζερ εἶχε ταχύνει πολὺ τὸ βῆμα του, γιὰ νὰ τοῦ φτάσῃ ὁ συμπεσμένος ἀέρας ὅσο νὰ περάσῃ τὴ δηλητηριασμένη ζώνη. Ὅλα τὰ βλεπε μπρός του νὰ παίρνουνε ταλαντευόμενες μορφές, σὰμπως ἀνάμεσα ἀπὸ ἓνα ψιλὸ στρώμα νεροῦ. Τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τοῦ φαίνότανε φασματικὰ πράσινο καὶ περίλουζε τὰ μακρυνὰ παγόβουνα — τὴ «στέγη τοῦ κόσμου» μὲ τίς γιγαντιαῖες ἐπιφάνειες—σάν ἓνα παράξενο νεκρωμένο τοπίο.

Βρῖσκότανε κίολας μὲ τὸν Πομπήϊο στὸ δροσερὸ γρασιδί κι' ἀναψε ἓνα σπῆρτο, γιὰ νὰ βεβαιωθῇ ἂν ὑπάρχη ἀτμοσφαιρικὸς ἀέρας σ' ὅλα τὰ στρώματα.— Ὑστερα βγάλανε κ' οἱ δυὸ τίς προσωπίδες καὶ τὰ δισάκια τους.—

Πίσω τους ὀρθονότανε τώρα τὸ τεῖχος μὲ τίς ἀναθυμιάσεις σὰ μιὰ ταλαντευόμενη ὕδατινη μάζα.— Στὸν ἀέρα ἀνάδινε μιὰ μεθυστικὴ μυρουδιὰ ἀπὸ λουλούδια ἀμπέριας. Κάτι τρεμουλιαστές, πελώριες πεταλοῦδες, παράξενα χρωματισμένες, καθόντουσαν μ' ἀνοιγμένες φτεροῦγες, σάν ἀνοιχτὰ μαγικὰ βιβλία, πάνω στὰ σιωπηλὰ ἄνθη.

Σὲ κάμποσην ἀπόσταση ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο προχωρήσανε γύρω γύρω στὸ δάσος, πὺ τοὺς ἐμπόδιζε τὴ θεὰ.

Ο σέρ Ρότζερ ἔκανε σινιάλο στὸν κουφὸ ὑπνρετὴ του, γιὰ τὸ πὺ φάνηκε πὺς ἄκουσε ξαφνικὰ κάποιο θόρυβο. Ο Πομπήϊος σήκωσε ἀμέσως τὸν πετεινὸ τοῦ τουφεκιοῦ του.

Εἶχανε πιά περάσει τὸ κράσπεδο τοῦ δάσους καὶ μπροστὰ τους ἀπλωνόταν ἓνα λειβάδι.— Κάπου ἓνα τέταρτο τοῦ ἔγγλέζικου μιλιοῦ μακρυνὰ ἀπὸ κεί, ὡς ἓκατὸ ἄντρες, κατὰ τὰ φαινόμενα Θιβητανοί, μὲ

κόκκινους μυτεροὺς σκούφους στὸ κεφάλι, εἶχανε σχηματίσει ἓνα μισὸ κύκλο: — περιμένανε κίολας τοὺς παρείσαχτους. Ἀφοβὰ προχώρησε ὁ σέρ Θόρντον — κάμποσα βῆματα μακρύτερα ἀπὸ τὸ Γιάμπουρεκ — κατὰ τὸ πλῆθος.

Οἱ Θιβητανοὶ ἦτανε ντυμένοι μὲ τίς συνηθισμένες προβιές, ὡστόσο μόλις μποροῦσε νὰ καταλάβῃ κανένας πὺς ἦταν ἀνθρώπινα πλάσματα: τόσο ἀποκρουστικὰ ἄσκημα καὶ κακοσχηματισμένα ἦτανε τὰ μοῦτρα τους, πὺ εἶχανε μιὰν ἔκφραση ὑπερανθρώπινης κακίας πὺ σ' ἔκανε νὰ νοιώθῃς φόβο.— Ἀφήσανε τοὺς δυὸ ξένους νὰ ζυγώσουνε κ' ὕστερα σηκώθηκαν μὲ γληγοράδα ἀστραπῆς, σὰ νάταν ὅλοι ἓνας ἀνθρώπος, φέρανε στὸ πρόσταγμα τοῦ ἀρχηγοῦ τους τὰ χέρια τους ψηλά καὶ φράξανε μὲ δύναμη τ' αὐτιά τους.— Ταυτόχρονα βάλανε κάτι φωνές ἀπὸ μέσα ἀπ' τὰ πνεμόνια τους.

Ο Πομπήϊος Γιάμπουρεκ κοίταξε ἐρωτηματικὰ τὸν ἀφέντη του καὶ πρότεινε τὸ τουφέκι του, γιὰ τὴν ἢ παράξενη κείνη κίνηση τοῦ πλῆθους τοῦ φάνηκε σὰ σινιάλο ἐφόδου. Μὰ ὅ,τι εἶδε, τοῦφερε ὄλο τὸ αἷμα τοῦ σπῆν καρδιά :

Γύρω ἀπὸ τὸν ἀφέντη του εἶχε σχηματιστῆ ἓνα τρεμάμενο στρώμα ἀέριου, πὺ στροβιλιζότανε, ὅμοιο μὲ κείνο πὺ ἔχανε περάσει λίγο πρωτῆτερα οἱ δυὸ τους.— Ἡ σιλουέττα τοῦ σέρ Ρότζερ εἶχε χάσει τὸ σχῆμά της, τὸ κεφάλι του εἶχε γίνε μύτερο, ὀλάκερο τὸ σῶμα του σωριάστηκε χάμα, σὰ νάλυωσε, καὶ στὴ θέση πὺ λίγο πρωτῆτερα στεκότανε ὁ σφριγηλὸς ἔγγλέζος, τώρα βρῖσκόταν ἓνας ἀνοιχτόχρωμος μενεξελής κῶνος, πὺ ἔχε τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα μιᾶς ζαχαροκολῶνας.

Ο κουφὸς Πομπήϊος κυριεύτηκε ἀπὸ ἓναν ἀσυγκράτητο θυμὸ.— Οἱ Θιβητανοὶ φωνάζανε πάντα, κι' αὐτὸς τοὺς κοίταζε ἐπίμονα στὰ χεῖλη, γιὰ νὰ διαβάσῃ τί λέγανε τέλος πάντων.—

Ἦτανε πάντα μιὰ κι' ἀπαράλλαχτη λέξη.— Ξαφνικὰ ὁ ἀρχηγὸς ξεπετάχτηκε μπροστὰ κ' ὄλοι τότε σωπάσανε καὶ κατεβάσανε τὰ χέρια ἀπὸ τ' αὐτιά τους.— Ὅμοια μὲ πάνθηρες χουμήξανε τώρα πάνω στὸ Γιάμπουρεκ.— Αὐτὸς ἔρριξε σὰ λυσσασμένος μέσα στὸ σωρὸ μὲ τὸ ἐπαναληπτικὸ του ὄπλο, μὰ σὲ μιὰ στιγμή τσακίστηκε.—

Ἐνοσῆτα τοὺς φώναξε τότε τὴ λέξη, πὺ ἔχε διαβάσει πρωτῆτερα στὰ χεῖλη τους: — Αἱμῆλαιν! — αἱ — μαι — λαῖν!

Μούγκριζε τόσο δυνατὰ, πὺ ὅλη ἡ λαγκαδιὰ ἀντιλαλοῦσε, σὰ νὰ ρυαζόντουσαν τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης.

Μιὰ ζαλάδα τὸν ἔπιασε, ἔβλεπε σὰ νὰ φοροῦσε δυνατὰ ματογυῶλια καὶ τὸ ἔδαφος σάλευε κάτω ἀπ' τὰ πόδια του. Μ' αὐτὸ βάσταξε μιὰ μονάχα στιγμή, τώρα ἔβλεπε πάλι καθαρὰ.

Οἱ Θιβητανοὶ εἶχανε γίνε ἀφαντοί, κα-

θῶς λίγο πιδὺ πρῖν ὁ ἀφέντης του,—μονάχα ἀμέτρητες μενεξελιές ζαχαροκολῶνες βρῖσκόντουσαν τώρα μπροστὰ του.

Ο ἀρχηγὸς ζοῦσε ἀκόμα. Τὰ πόδια του εἶχανε γίνε κι' ὄλας ἓνας γαλαζόχρωμος χυλὸς καὶ τὸ πάνω μέρος τοῦ κορμιοῦ του ἀρχίζε τώρα κι' αὐτὸ ν' ἀναλυγῶνη.— ἦτανε σὰμπως ὀλάκερος ὁ ἀνθρώπος νὰ χώνευε καὶ νὰ γινότανε ὀλότελα διάφανη μάζα.—

Αὐτὸς δὲ φοροῦσε κόκκινο μυτερὸ σκούφο, μὰ ἓνα πρᾶμα χτιστό, σὰ μίτρα, πὺ σαλεύανε πάνω του κίτρινα ζωντανὰ μάτια.

Ο Γιάμπουρεκ τοῦδωκε μιὰ στὸ κρανίον μὲ τὸν ὑποκόπανο τοῦ ὄπλου του, ὡστόσο δὲν μπόρεσε νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἐτοιμοθάνατο νὰ τοῦ ρίξῃ τὴν τελευταία στιγμή μιὰ σαῖτα καὶ νὰ τὸν λαβῶσῃ στὸ πόδι.

Ὑστερα κοίταξε γύρω του. Οὔτε ψυχὴ ζῶσα φαίνότανε πιά γύρω του καὶ μακρυνὰ του.—

Ἡ μυρουδιὰ πὺ ἀναδίνανε τὰ λουλούδια τῆς ἀμπέριας, εἶχε γίνε βαρύτερη, σχεδὸν ἀποπνιχτικὴ.— Καθὼς φαίνεται, ἐρχότανε ἀπὸ τοὺς μενεξεδόχρωμους κῶνους, πὺ ὁ Πομπήϊος τοὺς ἐξέταζε τώρα μὲ περιέργεια.— Ἦταν ὄλοι ὅμοιοι ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλο, κι' ἀπὸ τὸν ἴδιο ἀνοιχτόχρωμο μενεξελὴ πολτὸ πὺ ἔμοιαζε μὲ χολή. Τὰ λείψανα τοῦ σέρ Ρότζερ Θόρντον ἦτανε πιά ἀδύνατο νὰ βρεθοῦνε μέσα στὶς ἀμέτρητες κείνες μενεξεδόχρωμες πυραμίδες.

Ο Πομπήϊος κλάτσησε, τρίζοντας τὰ δόντια του, τὰ μοῦτρα τοῦ Θιβητανοῦ ἀρχηγοῦ κ' ὕστερα πῆρε τρεχάλα τὸ δρόμο, ὀποῦθε εἶχε ἔρθει. Ἀπὸ μακρυνὰ ἀγνάντεψε τίς χάλκινες περικεφαλαῖες πὺ ἀστράφτανε στὸν ἥλιο.— Γέμισε ἀέρα τὰ δισάκια του καὶ πέρασε τὴ δηλητηριασμένη ζώνη.— Ο δρόμος τοῦ φαίνότανε ἀτέλειωτος. Δάκρυα κυλοῦσανε στὸ πρόσωπο τοῦ ἀμοιροῦ.— Ἀχ, θε μου, θε μου, ὁ ἀφέντης του εἶχε πεθάνει.— Εἶχε πεθάνει ἐδῶ, στὶς μακρυνές Ἰνδίες.— Οἱ παγογίγαντες τῶν Ἰμαλαίων χασμουριόντουσαν μὲ τὸ στόμα κατὰ τὸν οὐρανὸ,— τί τοὺς ἔγνοιαζε, ἀλήθεια, ἡ λαχτάρα μιᾶς μικροσκοπικῆς ἀνθρώπινης καρδιάς, πὺ χτυποῦσε.—

Ο Πομπήϊος Γιάμπουρεκ ἔγραψε πιστότατα στὸ χαρτί ὄλα ὅσα εἶχε δεῖ, λέξη πρὸς λέξη, ἔτσι καθὼς τᾶχε δεῖ καὶ τᾶχε ζήσει,— γιὰ τὴν νὰ καταλάβῃ, φυσικὰ, δὲν μποροῦσε ἀκόμα — κ' ἔστειλε τὰ χειρόγραφα στὸ γραμματεῖα τοῦ ἀφέντη του, στὴ Μπομπάη, ὀδὸς Ἀδχεριτολλάχ 17.— Ο Ἀφγανὸς φρόντισε γιὰ τὰ παρακάτω.— Ὑστερα ὁ Γιάμπουρεκ πέθανε, γιὰ τὴν σαῖτα τοῦ Θιβητανοῦ ἦτανε δηλητηριασμένη.—

— Ο Ἀλλάχ εἶναι τὸ ἓνα κι' ὁ Μωάμεθ εἶναι ὁ προφήτης Του, προσευχήθηκε ὁ Ἀφγανὸς κι' ἀκούμπησε τὴ γῆ μὲ τὸ μέτωπό του.—

Οἱ Ἰνδοὶ κυνηγοὶ ράνανε τὸ νεκρὸ του μὲ λουλούδια κ' ὕστερα τὸν κάψανε σὲ μιὰ

μεγάλη πυρά από κλαδιά, ψέλνοντας ευλαβητικά τραγούδια.—

Ο Άλλη Μουρράτ μπέης, ο γραμματέας, έγινε χλωμός σαν κερύ σαν έμαθε το τρομαχτικό νέο κ' έστειλε άμέσως το χειρόγραφο στη σύνταξη της «Indian Gazette». Ο νέος κατακλυσμός ξέσπασε.—

Η «Indian Gazette», που έφερε στη δημοσιότητα την «περίπτωση του σέρ Ρότζερ Θόρντον», βγήκε την άλλη μέρα τρεις ώρες αργότερα από τις άλλες φορές.— Ένα παράξενο και φρικιαστικό έπεισόδιο ήτανε άφορμή της καθυστέρησης: ο μίστερ Βιρεντράναθ Ναορότζε, ο συντάχτης της έφημερίδας, και δύο υπάλληλοι, που συνηθίζανε να παρακολουθούνε μαζί του, κατά τα μεσάνυχτα, το φύλλο προτού τυπωθή, εξαφανιστήκανε από το κλειδωμένο γραφείο τους χωρίς ν' αφήσουνε τα ίχνη τους.— Τρεις γαλαζόχρωμοι κύλινδροι σαν από χολή βρεθήκανε μόνο πάνω στο πάτωμα κι' ανάμεσα σ' αυτούς το φρεσκοτυπωμένο φύλλο της έφημερίδας.— Πριν όμως ή άστυνομία προφτάση νά καταρτίση με τη γνώση της σπουδαιοφάνεια την έκθεσή της, άμέτρητες τέτοιες περιπτώσεις παρουσιάστηκανε.—

Δώδεκα δώδεκα εξαφανίζονταν οι άνθρωποι που διαβάζανε την έφημερίδα και χειρονομούσανε σασιτισμένοι, μπροστά στα μάτια του τρομαγμένου πλήθους, που πλημμύριζε ανήσυχος τους δρόμους.— Άμέτρητες, μενεξεδόχρωμες μικρές πυραμίδες ήτανε σκορπισμένες ένα γύρο, στις σκάλες, στις άγορές και στους δρόμους— παντού όπου έφτανε του ανθρώπου το μάτι.

Πριν ακόμα βραδυάση, ή μισητή Μπομπάη είχε χαθή.— Μιά έπίσημη διαταγή της ύγειονομικής ύπηρεσίας άπόκλεισε άμέσως το λιμάνι κι' άπαγόρευσε κάθε έπικοινωνία με την πόλη, για νά έντοπιστή όσο ήτανε δυνατόν ή νεοφανέρωτη έπιδημία, γιατί έπιδημία και τίποτ' άλλο δέν μπορούσε νάναι το κακό εκείνο. Μονάχα ο τηλεγράφος και τα καλώδια δουλεύανε μέρα νύχτα και μεταβιβάζανε την τρομαχτική είδηση, καθώς και την περίπτωση του «σέρ Θόρντον», με τις παραμικρότερες λεπτομέρειες, πέρα από τον ώκεανό, σ' όλο τον κόσμο.—

Μά την άλλη κιόλας μέρα ή καραντίνα καταργήθηκε, γιατί ήτανε πιά πολύ άργά. Από όλες τις χώρες φτάνανε τρομαχτικά νέα, ο «μενεξελής θάνατος» είχε παρουσιαστή παντού σχεδόν ταυτόχρονα κι' άπειλούσε νά ξεγυμνώση όλοτελα τή γή. Όλοι τάχανε χαμένα, κι' ο πολιτισμένος κόσμος έμοιαζε με μία τεράστια μυρμηγοφωλιά, που ένα χωριατόπουλο είχε κρύψει μέσα το άναμμένο τσιμπούκι του.

Στή Γερμανία πρωτοπαρουσιάστηκε ή έπιδημία στο Άμβουργο στην Αυστρία, που ο κόσμος διαβάζει μόνο τοπικά νέα, το κακό άργησε κάπου μία βδομάδα όσο νά φτάση.—

Τό πρώτο κρούσμα στο Άμβουργο ήταν έξαιρετικά συγκινητικό. Ο πάστορας Στύλκεν, που ή άξιοσέβαστη ήλικία του τον είχε κουφάνει όλοτελα, καθότανε τό πρωί κ' έπινε τον καφέ του μαζί με τους άγαπημένους του: τον Τέομπαλντ, τό μεγαλύτερο γιό του με τό μακρύ φοιτητικό τσιμπούκι του, τή Γέττα, την πιστή του συντροφισσα, τή Μίνχεν, την Τίνχεν, κοντολογής με όλους, με όλους. Ο γέρο πατέρας είχε άνοιξει την έγγλέζικη έφημερίδα, που μόλις είχε φτάσει, και διάβαζε στους δικούς του την είδηση για τό «κάζο του σέρ Ρότζερ Θόρντον». Μόλις είχε προφέρει τή λέξη «αίμαιλαίν» κ' έτοιμαζότανε νά τονωθεί με μία νέα γουλιά καφέ, παρατήρησε έντρομος πώς ένα γύρο του βρισκόντουσαν κάτι μενεξεδόχρωμοι μικροί κώνοι μονάχα. Από τον ένα μάλιστα έβγαίνε τό μακρύ φοιτητικό τσιμπούκι.—

Και τις δεκατέσσερις ψυχές τις είχε πάρει ο Κύριος κοντά του.—

Ο εϋσεβής γέρος έμεινε άναίσθητος.—

Ύστερ' από μία βδομάδα είχε πεθάνει ή μισητή ανθρωπότητα.

Ένας Γερμανός σοφός ήτανε γραφτό νά ρίξη τουλάχιστο λίγο φώς σ' αυτά τα περιστατικά. Τό γεγονός πώς από την έπιδημία αυτή μονάχα οι κουφοί κ' οι κωφάλαλοι μένανε άπειράχτοι, τον ώδήγησε στο πολύ λογικό συμπέρασμα πώς έπρόκειτο για ένα καθαρά άκουστικό φαινόμενο.

Μέσα στο έρημικό έργαστήρι του έτοιμασε μία διεξοδικώτατη έπιστημονική έκθεση, που ή δημόσια άναγνώσή της άναγγέλλθηκε με χτυπητά λόγια.

Η βάση της, που στηριζότανε σε κάτι σχεδόν άγνωστες Ινδικές θρησκευτικές γραφές, ήτανε περίπου αυτή: πώς ώρισμένες άπόκρυφες λέξεις και συνθήματα προκαλούν άστρικούς και ρευστούς στροβίλους και δονισμούς στην άτμόσφαιρα—και δικαιολογοϋσε τις δοξασίες αυτές με τις μοντέρνες θεωρίες για τα κύματα και τή ραδιενέργεια.

Τή διάλεξή του την έδωσε στο Βερολίνο και χρειάστηκε, ένω διάβαζε τις άτέλειωτες φράσεις του χειρογράφου του, νά χρησιμοποιήση τηλεβόα τόσο πολυς κόσμος είχε μαζευτή νά τον άκούση.

Η άξιόλογη όμιλία του τέλειωνε με τις έπιγραμματικές αυτές λέξεις: «Πηγαίνετε στον ώτολόγο νά σάς κουφάνη και φυλάγεστε τόλχόν άκούσετε από κανένα τή λέξη αίμαιλαίν».— Ύστερ' από μία στιγμή κι' ο σοφός κι' οι άκροατές του είχανε μεταβληθή σε άψυχους ύδαρους κώνους, ώστόσο τό χειρόγραφο έμεινε, με τον καιρό έγινε γνωστό, κι' ή ανθρωπότητα, που συμμορφώθηκε με τις παραγγελίες του, γλύτωσε τον τέλειον άφανισμό.—

Ύστερ' από λίγες δεκαετίες, άς ποϋμε τό 1950, τήν ύδρόγειο σφαίρα κατοικεί ένα κωφάλαλο ανθρωπινό γένος.

Τά ήθη και τά έθιμα άλλαξαν, οι τάξεις κι' ή ιδιοκτησία καταργήθηκαν.— Ένας ώτολόγος κυβερνάει τον κόσμο. Τά μουσικά χειρόγραφα, σύμφωνα με τις άλχημικές ρετσέτες του μεσαιώνα, πεταχτήκανε, ο Μότσαρτ, ο Μπετόβεν κι' ο Βάγνερ καταντήσανε γελοίοι, καθώς έναν καιρό ο Άλβέρτος Μάγνους κι' ο Βομβάστος Παράκελσος.

Στά διαμερίσματα των μουσείων, που παριστάνουνε τά βασανιστήρια του παλιού καιρού, κάπου κάπου τρίζει τά σπασμένα δόντια του ένα κατασκοπισμένο πιάνο.

Ύστερόγραφο του συγγραφέα: Προειδοποιούμε τον άξιότιμο άναγνώστη νά προφέρη πολύ δυνατά τή λέξη «αίμαιλαίν».

Μεταφρ. Α. Κ.

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ΤΡΟΒΑΔΟΥΡΟΣ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Βγήκες τροβαδούρος της αγάπης
κι' έκαμες τον έρωτα τραγούδι.
Βγήκες τροβαδούρος της αγάπης
κι' άνοιξαν παράθυρα κλειστά
κι' έγειραν άπάν' άπ' τά πρεβάζια
κοριτσιών κεφάλια γελαστά.

Οί ψυχές έσώπαιναν κι' οί ροϋγες
μέσα σε βαθύτατη γαλήνη.
Οί ψυχές έσώπαιναν κι' οί ροϋγες
όταν άργοδιάβηκες έσύ
και κερνούσ' ο ύπνος με του όνείρου
τά χιλιοτραγούδιστο κρασί.

Άγγιξαν τά μάγια του σκοπού σου
όπως χάρδια βλέφαρα κλεισμένα.
Άγγιξαν τά μάγια του σκοπού σου
τις ψυχές σά φως και σά φιλί.
Θάμα τό θλιμένο σου τραγούδι
στο παραπονιάρικο βιολί.

Βγήκες τροβαδούρος της αγάπης
όταν έτρεμόσβυναν τ' άστέρια.
Βγήκες τροβαδούρος της αγάπης
κι' έδεσες τή νύχτα με ρυθμούς
κι' έκαμες χαμόγελα τους Ισκιους
κι' έκαμες τραγούδια τους λυγμούς!

ΚΑΤΙΝΑ ΠΑΪΖΗ

Ο ΕΞΩΜΟΤΗΣ

ΠΑΝΑΓΗΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ (*)

«Εγώ δὲν ἐπίστευα πὼς ὁ Πασσᾶς θὰ κοροϊδεύταν ἔτσι εὐκόλα. Μὰ μὲ χίλια λόγια καὶ γαλιφιές, μᾶς ἐπεισε ὄλους ὅτι ἔτσι πρέπει νὰ γίνει. Καὶ χωριστήκαμε ἀργὰ τὰ μεσάνυχτα, ἀφοῦ ἀσπαστήκαμε μετὰξὺ μας.

«Τὴν ἄλλη μέρα, μὲ τὴν χαραυγὴν, ξεκινήσαμε γιὰ τὴν Τριπολιτσᾶ. Ἡ γυναίκα μου ἢ Ἐλένη, οὔτε ἐνὸς χρόνου νύφη, ἐκλαιγε σιγανὰ, καὶ μὲ κρατούσε μὲ τὰ χεράκια της.

«— Μὴ φεύγεις Παναγιῆ μου, ἔλεγε. Μὴ μ' ἀφίνεις, ἀφέντη μου!...

«Κ' ἐγὼ τὴν ἠσύχαζα μὲ δάκρυα στὴ φωνή, καὶ χίλιους φόβους στὴν καρδιά.

«— Θὰ γυρίσω, κυρά μου, τῆς ἔλεγα. Σ' ἕνα μῆνα θὰ εἶμαι πίσω. Κάνε καρδιά, χρυσή μου... Γιὰ τὸ Ἔθνος... γιὰ τὴν Λευτεριά...

«Ὁ Θεόκλητος μὲ περίμενε μπρὸς στὴν πόρτα μὲ τ' ἄλογα καὶ τὰ παλληκάρια. Ἐπήδησα κι' ἐγὼ στὸ ἄτι μου, ἔκανα τὸ σταυρό μου, καὶ ξεκινήσαμε μέσα στὸ γλυκοχάραμα γιὰ τὸ Γολγοθᾶ μας.

«Ὅσο ἀκόμα φαινόταν τὸ σπίτι μου, ὄλο καὶ γύριζα νὰ τὸ βλέπω. Σ' ἕνα παράθυρο, ἢ Ἐλένη μου μὲ κοιτοῦσε νὰ φεύγω, καὶ ἀπὸ τὰ γλυκά της μάτια τὰ δάκρυα ἔτρεχαν.

«Πήραμε τὸ δρόμο τῆς Κορίνθου ποὺ πάει πλάι στὴ θάλασσα. Ἦταν ἀχνὸ πρωτὶ τῆς πρώτης ἀνοιξῆς, χλιαρὸ καὶ ὑγρὸ. Πάνω ἀπὸ τὰ γαλήνια νερά τῆς θάλασσας πλανιότανε μιὰ ὀμίχλη ἀπαλή, ροδιασμένη ἀπὸ αὐγινὸ φῶς. Δὲν εἶχαν πρασινίσει ἀκόμα ὀλότελα τ' ἀμπέλια, μόνον στίς πλαγιές τὰ κυπαρίσια ὕψωναν πρὸς τὸν οὐρανὸ τοὺς κορμούς τους σὲ στάση προσευχῆς εὐλαβητικῆς. Ἀπὸ τὰ ποταμάκια, τίς μικρορεμματιές, τοὺς φράχτες τῶν ἀμπελιῶν, ξεχυνόταν στὸν πεντακάθαρο ἀέρα μιὰ γόνιμη ὀσμὴ ὄργασμοῦ. Οἱ καρυδαλοὶ, πρῶτοι, πετάξαν χαμηλὰ πάνω ἀπὸ τὰ κλήματα καὶ ὕστερα τοὺς ἀκολούθησαν καὶ τ' ἄλλα

πουλιά. Μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου χίλιες μικροφωνές χαιρέτησαν τὴν ἡμέρα. Ἡ ζωὴ ξυπνοῦσε διπλὰ μέσα στὴν ἀνοιξὴ καὶ στὸ πρωτὶ, γεμίζοντας τὸ κορμὶ μας χυμούς καὶ τὴν ψυχὴ μας ἐλπίδες.

«Ὁ ἥλιος ἦταν ψηλὰ ὅταν φτάσαμε στὸ Διακοφτὸ καὶ σταματήσαμε στὸ μικρὸ χάνι νὰ ξεποστασοῦμε. Ὁ Θεόκλητος, σ' ὄλο τὸ δρόμο, ἦταν λιγόλογος καὶ συλλογισμένος καὶ ὅλη αὐτὴ ἢ σιωπὴ του δὲ μοῦ ἄρесе.

«Σὰν ἤρθε ἡ ὥρα νὰ καβαλικέψουμε, μὲ πήρε κατὰ μέρος καὶ μοῦ εἶπε.

«— Τέκνον μου, ἐσκέφθην ὅτι καλὸν θὰ ἦτο νὰ χωρισθῶμεν. Ἐσὺ θὰ μεταβῆς εἰς Τριπολιτσᾶν μὲσω Κορίνθου καὶ Ἄργους. Ἐγὼ θὰ πάρω τὸν δρόμο τῶν Καλαβρύτων καὶ τῆς Γόρτυνος, διότι θέλω νὰ γνωρίσω τὰς σκέψεις τῶν ὄρεσιβίων.

«Τὸ μυαλό μου δὲν πήγε σὲ κακό. Τοῦ φίλησα τὸ χέρι μὲ σεβασμό:

«— Ὅπως ὀρίζεις, παππούλη...

«Μοῦ ἔδωσε τὴν εὐκὴ του. Καὶ τραβήξαμε καθένας ἀπὸ ἄλλον δρόμο.»

Ὁ Παναγιῆς σῶπασε γιὰ μιὰ στιγμή, σὰν κουρασμένος ἀπὸ τίς θύμησες. Σηκώθηκε ἀπὸ τὸ κρεβάτι ὅπου καθόταν καὶ πλησίασε στὸ παράθυρο. Κάποιος πετεινὸς ἐλάλησε μακριὰ.

«— Ὡρα νὰ πηγαίνουμε, εἶπε στὸ δισέγγονό του. Σήκω!

Ὁ Τάκης δὲ συζήτησε τὴ διαταγή. Πετάχτηκε ἀπὸ τὸ κρεβάτι κι' ἄρχισε νὰ ντύνεται βιαστικά.

Βγήκαν στὸ διάδρομο καὶ κατέβηκαν τὴ φωτοπλημμυρισμένη σκάλα. Ὁ θυρωρὸς κοιμόταν ἀπάνω στὸ γραφεῖο του, ἀλλιῶς θὰ ξαφνιαζόταν γιὰ τὴν παράξενη παρέα τοῦ βραδυνοῦ πελάτη του.

Ὁ βοριάς εἶχε διαλύσει τὰ σύνεφα. Πάνω ἀπὸ τὴν κάτασπρη πόλη ἔλαμπε ὁ οὐρανὸς μέσα στὸ ἀχνογάλαζο φῶς τοῦ φεγγαριοῦ. Ὁ ἀέρας ἦταν τόσο καθαρὸς, ποὺ οἱ γραμ-

μές τῶν ὀλόγυρα βουνῶν ζωγραφίζονταν χωρὶς κανένα διαταγμὰ στὸν ὀρίζοντα.

Μπήκαν στὰ στενὰ δρομάκια καὶ προχώρησαν πάνω στὸ παρθένο χιόνι τῆς νόχτας. Ἡ πόλη κοιμόταν ἕναν ὕπνο γεμάτο σιωπὴν, λὲς καὶ κάποιο Πνεῦμα τὴν ἄγγιζε μὲ τὸ μαῦρο φτερό του.

Κι' ὁ Παναγιῆς ἐξακολούθησε τὴν ἱστορία του:

— Σὰν ἔφτασα στὴν Τριπολιτσᾶ, περίμενα νὰ βρῶ τὸν Θεόκλητο ποὺ θὰ ρχόταν ἀπὸ τὸν ἄλλο δρόμο. Καὶ τότε ἔμαθα τὴν προδοσία του...

«Ἀπὸ τὸ Διακοφτὸ ὅπου μὲ ἄφησε, ἀνέβηκε στὰ Καλάβρυτα. Ἐκεῖ, στὴν Ἁγία Λαύρα, συναντήθηκε μὲ τοὺς ἄλλους ἥρωες, ἐκείνους ποὺ ἀντὶ νὰ πᾶν στὴν πρόσκληση τοῦ πασᾶ, τὸ σκάσαν καὶ κρυφτήκαν στὰ βουνά. Ἦταν συνεννοημένοι μαζί τους.

«Ἄν πιστέψουμε τὸν Ἀντρέα Χιώτη, ἢ συνέλευση ἐκείνη δὲν εἶχε τίποτα τὸ ἥρωικό ἢ τὸ ἐπικό. Μαζεύτηκαν ὄλοι φοβισμένοι, τρομαγμένοι, ἀπὸ δρόμους διάφορους, καὶ ἀφοῦ μίλησαν καμμιὰ ὥρα κρυμμένοι στὸ ἡγουμενικό, ξανάφυγαν χωριστά, βιαστικά, σὰ συνωμότες, καὶ ὄχι σὰν ἥρωες μιᾶς Ἐπανάστασης...

«Καὶ ἀργότερα, ὅταν ἡ Ἑλλάδα λευτερώθηκε, φτιάξαν τὸ θρόλο κατὰ πῶς τοὺς ἐοῦμπερε. Ἡ λειτουργία μπρὸς στὴν Ἁγία Τράπεζα! Ὁ Θεόκλητος κρατώντας τὸ Λάβαρο τῆς Ἐπανάστασης! Ὁ ὄρκος, ὁ ἐνθουσιασμός τὰ δάκρυα... Ἔτσι γράφεται, παιδί μου, ἢ ἱστορία...

«Μόλις ὁ πασᾶς ἔμαθε τὴν ἀνταρσία τους, ἔπιασε ἐμᾶς, ποὺ γελασμένοι ἀπὸ τὰ λόγια τους ἤρθαμε σὰ στραβοὶ στὸ στόμα τοῦ λύκου, καὶ μᾶς ἔριξε στὸ μπουντροῦμι.

«Νὰ σοῦ διηγηθῶ τὰ μαρτύρια μας; Τὰ ξέρεις καλά. Ὁ Χιώτης τὰ περιγράφει τόσο ὠραῖα στὸ βιβλίο του! Δεμένοι στὰ σίδερα, πεινασμένοι, περιμέναμε τὸ θάνατο. Καὶ πεθαίναμε, πεθαίναμε ἕνας ἕνας...

«Μὰ τὸ μαρτύριο τοῦ κορμιοῦ, ὄσο φοβερὸ κι' ἂν ἦταν, δὲν ἔφτανε τὸ σπαραγμὸ τῆς ψυχῆς μου. Ἐλύσσαγα ὅταν συλλογιζόμουν τὴ βρωμερὴ προδοσία τοῦ Θεοκλήτου. Τὰ σωθικά μου κόχλαζαν ὅταν θυμόμουν τὰ φέμματα ποὺ βγήκαν ἀπὸ τὰ ἀσεβῆ του χεῖλια. Μὲ θυσίασε στὴν ταπεινὴ κενοδοξία του σὰν πρόβατο. Μ' ἔστειλε θῆμα ἐξιλαστήριο στὸν πιὸ φριχτὸ καὶ ἀδοξο θάνατο, γιὰ νὰ καρπωθεῖ μόνον αὐτὸς τὴ δόξα τοῦ θρόλου, μαζί μὲ τοὺς λιγοστοὺς συνεργάτες του...

«Μιὰ μέρα, κάποιος στρατιώτης τοῦρκος μ' ἐπλησίασε μὲ τρόπο καὶ μοῦ εἶπε πῶς ἤρθε ἀπὸ τὴ Βαστίτσα ὁ πιστὸς μου ὑπηρετῆς ὁ Βαγγέλλης. Μοῦ μνηοῦσε πῶς ἡ γυναίκα μου ἢ Ἐλένη ἦταν ἔγκυος καὶ πῶς ἔλυωγε ἀπὸ τὸν καῦμό της καὶ τὸ φόβο της. Καὶ σκύβοντας κοντύτερα σι' αὐτὴ μου, ὁ τοῦρκος μοῦ εἶπε σιγανὰ:

«— Ὁ Κολοκοτρώνης ἔχει μπλοκάρει μὲ τὰ παλληκάρια του τὴν Τροπολιτσᾶ. Ὁ Μωρηᾶς εἶνε στὸ πόδι. Σφάζουν τοὺς Τούρκους παντοῦ. Ὁ πασᾶς τάχει χρειαστεῖ. Χτές τὸ βράδυ μαζεύτηκαν ὄλοι στὸ Κονάκι καὶ εἶπαν νὰ σᾶς σφάξουν ὄλους, ἂν οἱ ρέμπελοι κάνουν ὅτι μπαίνουν στὴν Τροπολιτσᾶ...

«Ἡ νύχτα αὐτὴ ποὺ πέρασα ξεπερνοῦσε σὲ πόνους καὶ τὰ μαρτύρια τῆς κόλασης. Δίπλα μου ἕνας Δεσπότης—δὲ θυμάμαι ποιὸς—ξεψυχοῦσε βογγώντας. Πάρα πέρα, ἕνας ἄλλος, ποὺ εἶχε πεθάνει ἐδῶ καὶ δύο μέρες, ἀρχίζε νὰ βρωμαεῖ ἄσκημα. Ἀπὸ τίς μισάνοιχτες σανίδες τοῦ νταβανιοῦ, ἢ βροχὴ τῆς βρώμας ὄλο καὶ γινόταν πιὸ πυκτὴ. Καὶ ὕστερα, ἦταν ὁ πόνος τῆς ψυχῆς, ὁ χειρότερος ἀπ' ὄλους.

«Συλλογιζόμουν τὴ γυναίκα μου, ποὺ ἔλυωγε ἀπὸ καῦμό κάτω στὸ ἔρημο σπίτι μου. Συλλογιζόμουν τὸ παιδί μου, ποὺ φύτρωνε στὰ σπλάχνα της, ἔβλεπα σὰν ὄνειρο μπρὸς τὰ μάτια μου τὴ Βοστίτσα, τὴν πατρίδα μου, πνιγμένη στὴν πρασιναῖδα τῶν ἀμπελιῶν της καὶ τῶν δέντρων της, τὴν ἡρεμὴ θάλασσα ποὺ παίζει στὸ ἀκρογιάλι, τὸν ἥλιο ποὺ γεμίζει τὸν κόσμον μὲ τὴν χαρὰ του... Κι' ὄλα αὐτὰ δὲ θὰ τὰ ξανάβλεπα. Ἐπρεπε νὰ πεθάνω ἕνα θάνατο ἀδοξο, φριχτό, βρώμικο, μὲ μόνη ἱκανοποίηση ὅτι, ἀργότερα, ὁ Δῆμος Τριπόλεως θὰ χάραζε τὸ ὄνομά μου σὲ μιὰ κακότεχνη ἀτήλη ποὺ ἔστησε στὸ πάρκο της...

«Καὶ ὕστερα, ἢ εἰκόνα τοῦ ψεύτη τοῦ Δεσπότη μὲ τυράννησε. Θυμόμουν τὰ κούφια λόγια του, τὰ ἄπιστα μάτια του, τὴν προδότρα μιλιὰ του. Αὐτὸς ἦταν ἐλεύτερος, ἦταν ἥρωας, μεγάλος. Καὶ θὰ ζοῦσε νὰ χαρεῖ τὴν Λευτεριά ποὺ ἐμεῖς πληρώναμε μὲ ὄλο μας τὸ εἶναι. Ἄ! ὁ τράγος! Πατοῦσε πάνω στὰ κουφάρια τῶν Χριστιανῶν γιὰ νὰ μοιραστεῖ αὐτὸς, μὲ τοὺς λιγοστοὺς συντρόφους του, ὄλη τὴ δόξα τῆς Ἐπανάστασης, ὄλη τὴ Δύναμη τοῦ καινούργιου Ἐθνους...

«Τὸ γλυκοχάραμα μὲ βρῆκε ξύπνιο, μισότρελλο. Ἡ καρδιά μου δὲν κρατιόταν μέσα στὸ κορμὶ μου, καὶ ἡ ἀνάσα μου δὲν πρόφτανε νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα μου. Οὐρλιαζα σιγανὰ ἀπὸ λύσσα, ἀπὸ ἀπελπισία, ξερνοῦσα τὰ εἰκοσιπέντε μου χρόνια ποὺ θέλανε νὰ ζήσουν, νὰ χαροῦν τὴ ζωὴ, νὰ ἐκδικηθοῦν τὸν προδότη μπόγια τους...

«Τὸ λιγοστὸ φῶς ποὺ ἔμπαινε στὴ φυλακή μας, σὰ νὰ μὲ γαλήνεψε λιγάκι. Κοίταξα γύρω τοὺς ἀθλιούς συντρόφους μου. Ὁ Δεσπότης εἶχε πεθάνει, καὶ μέσα στὸ ἀνοιχτὸ στόμα του μιὰ βρωμισιὰ ὀλόκληρη εἶχε πέσει ἀπὸ τὸ νταβάνι. Ὁ ἄλλος, ὁ πεθαμένος, εἶχε πρασινίσει, καὶ τὰ σκουλίκια περπατοῦσαν στὰ κερωμένα μάτια του. Πιὸ πέρα, κάποιος ξεψυχοῦσε. Ἐνας ἄλλος, μὲ σαλεμένο τὸ λογικὸ, τραγοῦδα-

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος.

γε ένα σκοπό σκληρότερο και από μανιάτικο μοιρολόι...

«Όλοι αυτοί ήταν οι ήρωες της δεύτερης σειράς, οι άβουλοι που δέχτηκαν να σφαχτούν άδοξα, για να στήσουν οι άλλοι πάνω στα κουφάρια τους το Μνημείο της Δόξας τους. Αυτοί οι άλλοι, οι ένδοξοι, αυτοί που μας ξεμπερδεψαν για να κρατήσουν ανενόχλητοι το μονοπώλιο της Λευτεριάς, ήταν οι ήρωες της πρώτης σειράς. Οι μεγάλοι ήρωες.

«Σάν κάτι να γαλήνεψε μέσα μου. Γονάτισα και προσευχήθηκα στο Θεό, το Θεό του Θεόκλητου, το Θεό μου, το Θεό των Χριστιανών. Κι' όταν ο τσαούσης μπήκε στο μπουντρούμι με το κουρμπάτσι στο χέρι να μ'α επιθεωρήσει και να μ'α δείρει, τόν φώναξα κατά μέρος και του είπα: «— Τσαούς αγά, αείντε να πείς στον Πασά πώς αλλάζω την πίστη μου. Πώς τουρκεύω...»

* * *

Περπατώντας μέσα στη φωτεινή νύχτα, έφτασαν έξω από την πόλη, στο πάρκο. Το χιόνι άπλωνε τη λαμπρή λευκότητά του στη μεγάλη πλατεία και στόλιζε τα δέντρα με λεπτή όμορφιά.

Προχωρούσαν μοναχικοί στα κάτασπρα δρομάκια, και το φεγγάρι έριχνε τους μακρούς ίσκιους του στο άσημένιο χώμα.

Και σταμάτησαν μπροστά στη μαρμαρένια κολόνα της Έπιανάστασης, τους δήμους της πολιορκίας και τους πολεμιστές της Άρκαδίας. Ήταν καινούργια, ψηλή, κάτασπρη, και το φεγγάρι, χτυπώντας την με το φως του, της έδινε μιά αιγλή ξωτική.

Ο Παναγής, με σιγανά βήματα, έκανε το γύρο της. Στο μέτωπό του καθόντανε χίλιες φροντίδες, και τα γαλανά μάτια του πετούσαν φλόγες σκοτεινές. Είδε το Θεόκλητο να σηκώνει το λάβαρο της Λευτεριάς ανάμεσα στους γονατισμένους πολεμάρχους. Είδε τους δήμους να περιμένουν στωικά το πεπρωμένο τους. Είδε τους φιλικούς να δίνουν τόν όρκο τους, ενώ, στο βάθος, το δράμα της Πόλης μάγευε τα μάτια τους. Είδε τόν Κολοκοτρώνη με τα παλληκάρια του να πολεμούν έξω από την Τριπολιτσά. Κι' ένας βαθύς στεναγμός βγήκε από το στήθος του.

Και στο φως του φεγγαριού διάβασε φωναχτά τα όνόματα τών δήμων:

— Μητροπολίτης Γόρτυνας, Μητροπολίτης Άρκαδίας, Διάκονος Ζαφειρόπουλος, Άνδρέας Καλομογδάρτης...

Και γέλασε πικρά.

— Βλέπεις, παιδί μου, είπε. Ο κόσμος τιμάει τους μεγάλους προδότες, και τα μικρά θύματά τους. Για μένα δεν υπάρχει θέση στο μάρμαρο αυτό.

* * *

Έξαφνα ο κρυστάλλινος άγέρας γέμισε

χαρούμενους ήχους. Οι καμπάνες, σε τραγουδι χαρούμενης μεγαλοπρέπειας, διαλάουσαν στην Οικουμένη τη γέννηση του Ίησοῦ.

Στο βάθος, τα παράθυρα τών σπιτιών έλαμπαν, ο ψηλός τροῦλος της Μητρόπολης φωτίστηκε, μιά βοή άγαπημένων ανθρώπων χύθηκε στους δρόμους. Χριστός γεννᾶται...

Και το φεγγάρι, που κυλούσε άργό στον οὐρανό, σ'α να ντύθηκε με μιάν άλλη λαμπράδα, σ'α να γέμισε με κάποιο φως άλλοιωτικό. Και το φως αυτό, λούζοντας τη μαρμαρίνη κολόνα, της έδωσε μιά ζωή, μιά πνοή υπερφυσική. Ο Θεόκλητος άκούμπησε το λάβαρο στον πλάτανο που τόν ίσκιαζε και άποτέλειωσε τη μαρμαρωμένη χειρονομία της εὐλογίας του. Οι γονατισμένοι πολεμάρχοι σηκώθηκαν. Ο Ξάνθος κούμπωσε τη ρεντιγκότα του και ο Κολοκοτρώνης έβγαλε το κράνος από το φοβερό του κεφάλι. Ο ένας έσφιξε το χέρι του άλλου, τα άγρια πρόσωπα γαλήνεψαν και οι άγκάλες άνοιξαν σε δέξιμο άγάπης.

— Χριστός γεννᾶται!...

Πρώτος ο Θεόκλητος κατέβηκε από το μάρμαρο και κατόπι οι άλλοι τόν άκολούθησαν. Και με βήμα σιγανό, σ'α φωτισμένοι από κάποιο φως υπέργειο, προχώρησαν προς τη μικρή έκκλησούλα που βρίσκεται στην άκρη του πάρκου. Οι πόρτες άνοιξαν γόνες τους, τα καντήλια και τα μανουάλια γέμισαν λάμψη, και καπνός λιβανιού χύθηκε στον παγωμένο άγέρα.

Ο Παναγής έμεινε σάν πέτρα. Τα μάτια του έκλεισαν. Η ανάσα του είχε παγώσει. Μά όταν η πομπή τών φαντασμάτων πέρασε την πόρτα του ναού, πετάχτηκε άπότομα. Άρπαξε το χέρι του δισηγγόνου του, και του είπε με φωνή σκληρή.

— Πάμε και μείς!...

Μέσα στο ναό βασιλεύε ένα παράξενο μισόφωτο και οι καπνοί του λιβανιού ήταν τόσοι που οι έκκλησιαζόμενοι φαίνονταν σάν ίσκιοι άπροσδιόριστοι...

Μπρός στην ώραία Πύλη, ο Θεόκλητος ίερουργούσε ντυμένος στα χρυσά. Τα λευκά γένια του σκεπάζαν το στήθος του, ενώ τα μάτια του κοιτούσαν τόν οὐρανό με έκσταση. Ήταν κίτρινος και άσαρκος σ'α νεκρός, κι' ενώ τα χείλη του άναδεδούνταν, φωνή δεν έβγαινε από το στόμα του.

Κι' έξαφνα όλοι γονάτισαν, κι' ενώ τα γόνατα χτύπησαν βαρεία στίς πλάκες και τα άσημένα σπαθιά κύλησαν στην πέτρα, δεν άκούστηκε άχνα. Μόνο ένας βόγγος, σ'α βγαλμένος μέσ' από τη γη, άντήχησε. Και όλοι, σκυφτοί, ταπεινοί, άρχισαν να χτυποῦν το στέρνο τους με το δεξί τους χέρι.

Ο Θεόκλητος πήρε από την άγια Τράπεζα το δισκοπότηρο και γυρνώντας στην ώραία Πύλη τόν ύψωσε. Από το άνοιχτό στόμα του βγήκε μιά φωνή μακρυνή που

άντήχησε μέσα στην έκκλησία σάν άχός σ'αλπύγγας ραγισμένης.

— Μετά φόβου Θεού, Πίστεως και Άγάπης, προσέλθετε!

Όλοι σηκώθηκαν και προχώρησαν προς αυτόν να κοινωνήσουν. Μά καθώς ο Θεόκλητος έπρότεινε στον πρώτο το κοχλιάριο με το Σώμα και το Αίμα, κέρωσε όλόκληρος. Τα μάτια του άντίκρυσαν τόν Παναγής Μαυρόπουλο που προχωρούσε κατά πάνω του γεμάτος όργη, φορώντας στο κεφάλι το σαρίκι του άγ'α, ντυμένος στο πράσινο άντερί του μοσλίμ, με το βαρύ τσιμποῦκι στο χέρι.

Όλοι, τρομαγμένοι, τραβήχτηκαν στίς γωνίες, ενώ οι καπνοί του λιβανιού πύκνωσαν σκορπίζοντας πιότερο σκοτάδι και μιά μπουδιά πίσας και θειαφιού.

Όσο ο Παναγής προχωρούσε, τα μάτια του Θεόκλητου μεγάλωναν, μεγάλωναν σ' ένα κοίταγμα τράμου. Τα μάγουλά του βαθούλωναν και στα πράσινα ξέσαρκα χέρια του το δισκοπότηρο έτρεμε.

Ο έξωμότης έφτασε μπρός στην ώραία Πύλη. Στάθηκε μιά στιγμή άκίνητος, γεμάτος άπειλή. Κι' έξαφνα, σηκώνοντας το χέρι, χτύπησε με το τσιμποῦκι κατακέφαλα το Δεσπότη.

— Προδότη! οὐρλιαξε.

Ο γέρος γονάτισε τρέμοντας, ενώ η μίτρα και το δισκοπότηρο κύλησαν στα σκαλιά με κρότο κεραυνού. Ένα αὐλάκι μαῦρο αίμα χύθηκε από το άσπρο κεφάλι του στο πρόσωπό του.

— Προδότη! ξαναοὐρλιαξε ο Παναγής.

Μά από τόν ίσκιο που ήταν κρυμμένοι, οι πολεμάρχοι πετάχτηκαν άγριοι με τα σπαθιά στο χέρι.

— Πίσω, σκυλί!...

Τα χωματένια μοῦτρα προχωρούσαν άπειλητικά, τα μάτια τους πετούσαν στίβες, τα χείλια τους οὐρλιαζαν στριγγά. Λές και μέσ' τα στήθεια τους δέ φώλιαζε η όργη, μά κάποιος παλιός κρυφός βραχνάς που τυράγγαγε τα κόκκαλά τους μέσ' τόν τάφο.

Ο Παναγής έφερε το χέρι του στη ζώνη όπου μιά κουμποῦρα ήταν κρυμμένη. Μά το άφησε να πέσει άδύναμο. Γύρισε τα μάτια του με άφατο παράποι ο προς το Χρι-

στό του Τέμπλου, λύγισε τα γόνατά του, έσκυψε το κεφάλι του, και το σαρίκι, πέφτοντας, άφησε να χυθούν στους ώμους του τα ξανθά μαλλιά του.

— Χριστέ μου, είπε. Έγώ έξωμότης; Έγώ έξωμότης;

Τα δάκρυα τρέχαν από τα μάτια του, ενώ το στήθος του πάλευε σε λυγμό άγωνίας.

— Χριστέ μου, έγώ έξωμότης; Έγώ, έξωμότης;

Ένα βαθύ σκοτάδι άπλώθηκε στην έκκλησία. Μόνο η καντήλα, που έκαιγε μπρός στο Χριστό του Τέμπλου, έλουζε την άπελπιαία του Παναγής Μαυρόπουλου. Οι σκιές έγιναν άχνές, τραβήχτηκαν μεσ' το σκοτός, χάθηκαν. Ο Θεόκλητος έσβυσε μέσα σ' ένα σύννεφο λιβανιού. Και μόνο ο Παναγής είπε για τρίτη φορά στο Θεάνθρωπο το παράπονό του:

— Χριστέ μου, έγώ έξωμότης;

Και ο Χριστός τόν εὐλόγησε άργά με το άσημένιο χέρι του.

* * *

Την άλλη μέρα, άνήμερα Χριστούγεννα, ο Τάκης Μαυρόπουλος γύρισε στην Άθήνα. Δεν είχε πιά τί να κάνει στην Τρίπολη.

Μόνος μέσα στο βαγόνι κοιτούσε το διάβα της χώρας που είδε το γέννημα και το θάνατο τόσων πολιτισμών. Δίπλα του στον καναπέ βρισκόταν ένα βιβλίο άνοιχτό στη σελίδα που έλεγε αυτά τα λόγια:

«Η λιποταξία δεν είναι τόσο άποτέλεσμα λιποψυχίας του λιποτάχτη όσο επανάσταση του Έγώ του, εμπρός στο φθόνο και την κενοδοξία των συντρόφων της Ίδέας του και της προσπάθειάς του. Όσο για την Ίστορία, αυτή είναι περισσότερο δημιούργημα τών ανθρώπων που την γράφουν παρά τών ανθρώπων που την κάνουν...»

Ο Τάκης Μαυρόπουλος δέ διάβασε αυτά τα λόγια. Ίσως είχε άδικο. Μά όλη η προσοχή του ήταν δοσμένη σ' ένα μακρύ τσιμποῦκι που κρατούσε στα χέρια του και που κι' αυτός δεν ξέρει πώς βρέθηκε το πρωί στην κάμαρά του, επάνω στο κρεβάτι του.

M. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ

R. L. STEVENSON

Η ΟΛΑΛΛΑ

ΝΟΥΒΕΛΛΑ (*)

Από την ημέρα αυτή, όταν πήγαινα ή γύριζα, ήμουν σίγουρος πώς θάβρισκα τη σενιόρα, στηλωμένη στην κολόνα, να λιάνεται ή να ζεσταίνεται μπροστά στη φωτιά σ' ένα κιλίμι. Μόνο κάπου-κάπου άλλαζε τη θέση της και καθόταν στο πέτρινο κεφαλόσκαλο, ακριβώς επάνω στο δρόμο που περνούσα, ξαπλωμένη πάντα με την ίδια νωχέλεια. Άλλο δέν την είδα να κάνει, παρά να χτενίζει και να ξαναχτενίζει τα άφθονα χαλκόχρωμα μαλλιά της και να μουρμουρίζει που και που το συνηθισμένο της χαιρετισμό καθώς περνούσα. Αυτά τα δυό ήταν οι κυριώτερες διασκεδάσεις της, εκτός βέβαια από την απλή άκνηση. Φαινόταν πάντα περήφανη για τα λόγια της, σα να ήταν καθαρές εύφυσολογίες. Άληθινά, αν και ήταν αρκετά άδειανά, καθώς άλλωστε είναι και τα λόγια πολλών αξιοσέβαστων προσώπων, και γύριζαν πάντα σ' ένα στενό πλαίσιο θεμάτων, ποτέ όμως δεν ήταν ανόητα ή ασυνάρτητα. Μάλιστα είχαν και κάποια δική τους όμορφη, γεμάτα καθώς ήταν από ικανοποίηση. Πότε μιλούσε για τη ζέστη που της άρεσε πολύ, καθώς και του γιού της. Πότε για τα λουλούδια της ροδιάς και τότε για τα λευκά περιστέρια και τα μακροφτέρουγα χελιδόνια, που έσχιζαν τον αέρα της αύλης. Τα πουλιά κινούσαν πολύ την προσοχή της. Καθώς άγγιζαν τη στέγη στο γρήγορο πέταγμα τους ή καθώς περνούσαν γοργά δίπλα της αφήνοντας ένα ρεθμα από αέρα, εκείνη ανατρίχιαζε κι' ανασηκωνόταν και φαινόταν σα να ξυπνούσε και να ζωήρευε ξαφνικά από ευχαρίστηση. Άλλα όλες τις υπόλοιπες ώρες της ημέρας τις περνούσε διπλοτυλιγμένη στον έαυτό της και βυθισμένη σε μια ήδονική νωχέλεια.

Στην αρχή με πείραζε ή ανίκητη αυτή ευχαρίστησή της, αλλά σιγά-σιγά άρχισε να μ' αρέσει αυτό το θέαμα, ως που συνήθισα στο τέλος κι' εγώ να κάθομαι χάρω δίπλα της, κάθε φορά που περνούσα. Για να βγώ ή να γυρίσω, και να μιλώ μαζί της νυσταγμένα, χωρίς να ξέρω καλά-καλά

για τί μιλούσα. Άρχισε να μ' αρέσει ή σκυθρωπή και σχεδόν ζωώδικη συντροφιά της. Μ' ευχαριστούσε ή όμορφη της κι' ή κουταμάρα της. Άρχισα να βρίσκω κάποιαν υπερφυσική ευστοχία στα λόγια της, κι' ή ανεξερεύνητη φύση της μου κινούσε το θαυμασμό και τη ζήλεια. Η συμπάθεια αυτή δεν έμεινε χωρίς ανταπόδοση. Χωρίς κι' αυτή να το καταλαβαίνει, ευχαριστιόταν στη συντροφιά μου, καθώς ένας βαθυσταλόλογισμένος άνθρωπος ευχαριστιέται ν' ακούει το φλυάρισμα του ρυακιού. Δέ μπορώ να πω ότι τώδειχνε, γιατί ή ευχαρίστηση ήταν πάντα ζωγραφισμένη στην όψη της, όπως στην όψη ενός χαρούμενου αγάλματος, αλλά εγώ το καταλάβαινα από άλλα σημάδια. Μια μέρα, καθώς κάθησα στο μαρμάρινο σκαλί κοντά της, άπλωσε ξαφνικά το χέρι της και χτύπησε φιλικά το δικό μου. Αυτό έγινε γρήγορα, πριν καλά-καλά σκεφθώ και νοιώσω τη σημασία του χαιδιού της. Άλλ' όταν γύρισα και την κοίταξα, ή έκφρασή της ήταν τόσο απλή, ώστε μάλωσα τον έαυτό μου γιατί είχα νοιώσει κάποια άμχανία.

Η γνωριμιά της μητέρας σταθεροποίησε τη γνώμη μου για το γιό. Το αίμα της ράτσας είχε φτωχύνει.

Όσοσο ή παρακμή δέ φαινόταν στα σώματα, που είχαν διατηρήσει όλη τη δύναμη και τη φόρμα και την όμορφη που είχαν πριν από δυό αιώνες, καθώς μαρτυρούσε το καλίο εκείνο πορτραίτο. Άλλ' ή έξυπνάδα (ό πολύτιμος αυτός κληρονομικός θησαυρός) είχε εκφυλισθεί και ξεπέσει. Όμως, από τους δυό, εγώ προτιμούσα τη μητέρα. Το Φελίπε θά μπορούσα κάπου-κάπου να τον θεωρώ σαν ένα επικίνδυνο πλάσμα, καθώς ήταν πότε άγριος και πότε δειλός. Άλλα ή μητέρα ήταν πάντα μαλακή κι' αξιαγάπητη. Και μάλιστα, χωρίς να το καταλάβω, πήρα κι' εγώ κάποιο μέρος στην έχθρότητα που κουφόκαιγε μεταξύ τους. Φαινόταν περισσότερο στη μητέρα, γιατί μόλις εκείνος την πλησίαζε, κρατούσε άμέσως την αναπνοή της και τα βλέφαρα των άδειων της ματιών ζάρωναν νευρικά σα να νωιωθε φρίκη ή φόβο. Τα

συναισθήματά της ήταν πολύ φανερά στη μορφή της και μούκανε έντύπωση ή κρυφή αυτή αντίπαθεια. Ποιός τάχα να ήταν ο λόγος της, και νάφταιγε άραγε ο γιός;

Θά ήταν ή δέκατη μέρα που έμεινα στη ρεζιντέντσια, όταν έπιασε ένας δυνατός άνεμος, που σήκωνε σύννεφα από σκόνη και προκαλούσε φρικτόν έκνευρισμό. Τα μάτια πουνούσαν από τη σκόνη, το κορμί βάραινε στα πόδια κι' ήταν άπαίσιον ν' άγγιζει κανείς το ένα χέρι με τ' άλλο. Ο άνεμος αυτός έρχόταν από κάτω, από τους έλωδεις βάλτους, περνούσε από χιονισμένες «σιέρρες» και ξεσπούσε στην περιοχή του σπιτιού με φριχτό θόρυβο, που δυσσαρεστούσε την άκοή και χτυπούσε άσχημα στο μυαλό. Ωρες-ώρες όμως άκουγόταν ένας στεναγμός του ανέμου πένθιμος, που ράγιζε την καρδιά, κι' ύψωνόταν τότε ένας πύργος από σκόνη, όμοιος με καπνό από έκρηξη.

Κάθε πρωί ξυπνούσα στο κρεβάτι μου από τον έκνευρισμό αυτού του καιρού, που χειρότερευε όσο προχωρούσε ή μέρα. Του κάκου πολεμούσαν ν' αντισταθώ, κι' έκανα το συνηθισμένο πρωινό μου περίπαιτο. Η άσταμάτητη όρμη της καταγιόδας κατανικούσε τη δύναμή μου και συντρίβε την άντοχή μου. Γύριζα τότε στο σπίτι, φλεγόμενος από μια ξερή ζέστη και γεμάτος ως τ' αυτιά από άκάθαρτη σκόνη.

Η αύλη ήταν έρημωμένη πιά. Ωρες-ώρες ένας θαμπός ήλιος τη φωτίζε κι' ώρες-ώρες ο άνεμος όρμούσε πάνω στις ροδιές και σκόρπιζε χάρω τα κόκκινα λουλούδια και χτυπούσε δυνατά τα παραθυρόφυλλα στους τοίχους. Η σενιόρα βηματίζε πάνω-κάτω στη γωνιά της, κόκκινη και ξαναμμένη, με μάτια που έλαμπαν. Μου φάνηκε μάλιστα πώς μιλούσε και μοναχή της σα να παραμιλούσε. Κι' όταν τη χαιρέτησα με το συνηθισμένο μου χαιρετισμό, μου άπάντησε μονάχα μ' ένα γρήγορο κίνημα κι' εξακολούθησε τον περίπαιτό της. Ο καιρός είχ' έκνευρίσει κι' αυτό άκόμη το άπαθές πλάσμα, γι' αυτό και δέν αισθανόμουν και τόση ντροπή για τη δική μου σύγχυση.

Ο άνεμος εξακολούθησε όλη την ημέρα. Κάθησα στο δωμάτιό μου και κάτι ψευτοδιάβαζα, ή έκοβα βόλτες πάνω-κάτω κι' άκουγα το κακό που γινόταν έξω. Νύχτωσε και δέν είχα φως. Άρχισα να λαχταρώ ανθρώπινη συντροφιά και κατέβηκα κρυφά κάτω στην αύλη. Ήταν σκοτεινή, αλλά το καταφύγιο της σενιόρας ήταν φωτισμένο από τη φλόγα του τζακιού, που ο άερας την άνέμιζε δώ και κεί. Και μέσα στη δυνατή και κινούμενη αυτή λάμψη, ή σενιόρα εξακολουθούσε να βηματίζει πάνω-κάτω με ασυνάρτητες χειρονομίες, πότε χτυπώντας τις παλάμες της, πότε άπλώνοντας τα χέρια της και πότε ρίχνοντας πίσω το κεφάλι, σα να θέλε ν' άτενίσει τον

ούρανό και να τον έπικαλεσθεί. Μέσα στ' άταχτα αυτά κινήματά της φαινόταν άκόμη καθρότερα ή όμορφη κι' ή χάρη της. Άλλα είδα μια λάμψη στα μάτια της, που με τάραξε και μούκανε άσχημη έντύπωση. Γύρισα πίσω κρυφά, όπως είχα έρθει, και κλειστήκα πίσω στο δωμάτιό μου.

Όταν ο Φελίπε μούφερε φως και το δειπνο μου, ο έκνευρισμός μου είχε φτάσει στο άπροχώρητο κι' αν ο νέος ήταν όπως συνήθως τον έβλεπα, θά τον κρατούσα έστω και με το στανιό να διασκεδάσει τη φριχτή μοναξιά μου. Άλλα και στο Φελίπε είχ' έπιδράσει ο καιρός. Όλη την ήμέρα είχε πυρετό, και τώρα που νύχτωσε, έδειχνε μια κατάπτωση βαθεία κι' ή όψη του ήταν χλωμή και φοβισμένη. Καθώς με σερβίριζε, τούπεσε χάρω κι' έσπασ' ένα πιάτο, και γώ πήδησα τρομαγμένος από την καρέκλα μου.

— Μου φαίνεται ότι σήμερα όλοι είμαστε τρελλοί! είπα μ' ένα προσποιητό γέλιο.

— Είναι ο μαύρος άνεμος, άπάντησε εκείνος με πένθιμη φωνή. Νοιώθει κανείς ότι κάτι πρέπει να κάνει, μα δέν ξέρει τί.

Μούκανε έντύπωση ή ευστοχη αυτή περιγραφή. Άλήθεια, όμως είχα παρατηρήσει ότι ο Φελίπε είχε ώρες-ώρες μια περίεργη Ικανότητα να άποδίδει με λέξεις τις αισθήσεις του σώματος.

— Κι' ή μητέρα σας, είπα, φαίνεται πειραγμένη απ' τον καιρό. Δέ φοβάστε μήν άρρωστήσει;

— Όχι! μου είπε και με κοίταξε μια στιγμή προκλητικά.

Υστερα έφερε το χέρι του στο μέτωπο και φώναξε λυπητερά μέσα στη βοή του ανέμου:

— Και ποιός μπορεί να είναι καλά;

Έπεσα στο κρεβάτι νωρίς, κουρασμένος από τον όλοήμερον έκνευρισμό. Άλλα ο δηλητηριασμένος αυτός άνεμος και ή άδιάκοπη βοή του δέ μ' άφησαν να κοιμηθώ. Παράδερνα όλη τη νύχτα με τις αισθήσεις και τα νεύρα μου σε μεγάλη διέγερση. Λαγοκοιμόμουν κάπου-κάπου, αλλά τα φριχτά όνειρα που έβλεπα με ξυπνούσαν άμέσως. Τα διαλείμματα αυτά του ύπνου μ' έκαναν να χάρω τον ύπολογισμό της ώρας. Όπως ή ποτε, είχε άρκετά προχωρήσει ή νύχτα, όταν τινάχτηκα άπάνω ξαφνικά από ένα έξεσπασμα άγριας και λυπητερής κραυγής. Πετάχτηκα από το κρεβάτι μου, θαρρώντας πώς ήταν ένα έφιαλτικό όνειρο. Άλλα οι κραυγές εξακολουθούσαν ν' άντηχούν σ' όλο το σπίτι. Κραυγές γεμάτες πόνο μαζύ με λύσσα, και τόσο άγριες και κακόηχες, ώστε έσφιγγαν την καρδιά. Δέν ήταν άταπάτη. Κάποιο ζωντανό πλάσμα, κάποιο άγριο λυσασμένο ζώο, ύπόφερνε τρομερά. Η εικόνα του Φελίπε να βασανίζει το φτωχό σκίουρο ήρθε στο νοῦ μου κι' ώρμησα άμέσως στην

(*) Συνέχεια από το προηγούμενο.

πόρτα. Άλλά τότε είδα ότι ή πόρτα ήταν κλειδωμένη άπ' έξω κι' ότι του κάκου τήν έσπρωχνα ν' άνοιξει. Ήμουν κλεισμένος σέ φυλακή!

Οί φωνές απέξω έξακολουθούσαν. Πότε χαμήλωναν και γινόνταν σά στεναγμός πού μπορούσε νά ήταν κι' ανθρώπινος, και πότε ψήλωναν πάλι ξαφνικά κι' αντιλαλούσαν σ' όλο τό σπίτι σαν κραυγές κολασμένων. Στάθηκα στήν πόρτα κι' άκουγα, ώς πού έσβυσαν και χάθηκαν. "Ωρα πολλή όμως ύστερα, έμεινα δισταχτικός και θαρρούσα πώς τις άκουα μέσα στή φαντασία μου, νά σμίγουν με τά σφυρίγματα και τούς στεναγμούς του άνέμου. Κι' όταν έπεσα τέλος στό κρεβάτι μου, ή καρδιά μου ήταν γεμάτη πόνο και μαύρη φρίκη.

Καθόλου παράξενο βέβαια άν έμεινα άγρυπνος τήν υπόλοιπη νύχτα. Γιατί μ' είχαν κλειδώσει μέσα; Τι είχε συμβεί; Ποιός έβγαζε εκείνες τις φρικιαστικές κι' άπερίγραπτες κραυγές; Ήταν ανθρώπινο πλάσμα; Άδύνατο. Άλλά ποιό ζωό, εκτός από τίγρη ή λιοντάρι, θά μπορούσε νά κάνει νά τρέμουν έτσι οί γεροί τοίχοι του σπιτιού; Και καθώς πολεμούσα νά βρω τήν εξήγηση αυτού του μυστηρίου, ήρθε ξαφνικά στό νού μου ή σκέψη ότι δέν είχα ιδεί ποτέ τήν κόρη του σπιτιού. Ήταν άπίθανο ή άδελφή του Φελίπε νά ήταν τρελλή; Και τότε, τί φυσικώτερο, νά πολεμούσαν οί δικοί της νά τήν περιορίσουν. Ίσως στήν κάμαρά της με τό στανιό; Αυτό ήταν μία λύση. Ναι, αλλά καθώς συλλογιζόμουν τις φωνές (κι' άνατρίχιαζα όλόκληρος καθώς τις συλλογιζόμουν), ή λύση αυτή δέ μου φαινόταν διόλου άρκετή: Ούτε κι' ένας τρελλός πού τόν κακομεταχειρίζονται δέν ήταν δυνατό νά βγάλη παρόμοιες κραυγές.

Τήν άλλη μέρα, ό άνεμος έπεσε και τίποτα πιά δέ θύμιζε τις φασαρίες της νύχτας. Ο Φελίπε ήρθε πλάι στό κρεβάτι μου με φανερή φιλική διάθεση. Καθώς πέρασα από τήν αύλή, ή σενιόρα liaζόταν όπως πάντα ακίνητη στή θέση της. Κι' όταν βγήκα από τήν πύλη, αντίκρυσσα μία φύση γελαστή, ένα ψυχρό γαλάζιο ούρανό, σπαρμένον με λευκά συνεφάκια, και τις ράχες των βουνών σχεδιασμένες καθαρά μέσα στό φώς και στους ίσκιους. Ένας μικρός περίπατος με συνέφερε και μ' έκανε αποφασιστικό: έπρεπε νά τό λύσω αυτό τό μυστήριο. Ύστερα είδα από τό ύψος του λόφου, όπου βρισκόμουν, τό Φελίπε πού ξεκινούσε για νά δουλέψει στόν κήπο και τότε γύρισα άμέσως στή ρεζιντέντα, για νά βάλω σ' έέργεια τό σχέδιό μου.

Ή σενιόρα ήταν βυθισμένη σ' έναν έλαφρό ύπνο. Στάθηκα και τήν κοίταξα, μά δέ σάλεψε καθόλου. "Όσο κι' άν ήταν άδιάκριτο τό σχέδιό μου, ό φρουρός αυτός δέν ήταν επίφοβος. Άνέβηκα λοιπόν στό

διάδρομο κι' άρχισα τήν εξερεύνηση του σπιτιού.

"Όλο τό πρωί πήγαινα από πόρτα σέ πόρτα κι' έμπαινα σέ μεγάλα παλιωμένα δωμάτια. Ήταν μία πλούσια κατοικία, όπου ό χρόνος είχε φυσήσει τήν πνοή του κι' είχε διώξει κάθε γοητεία. Άράχνες κρεμόνταν από τις δροφές. Μερμήγκια περπατούσαν σειρές-σειρές στους τοίχους. Κοπάδια από τις μεγάλες εκείνες κι' άκάθαρτες μυγες, πού πολλές φορές είναι σαν άγγελιαφόροι του θανάτου, φώλιαζαν στα σάπια ξύλα και βούιζαν σ' άδειανά δωμάτια. Έδώ μία καρέκλα, εκεί ένα κρεβάτι, έρημα πάνω στα γυμνά πατώματα, σά νά μαρτυρούσαν πώς εκεί κατοικούσαν άλλοτε άνθρωποι. Και παντού στους τοίχους κρεμόνταν τά πορτραίτα των πεθαμένων. Τά φθαρμένα αυτά πορτραίτα μ' έπειθαν ότι βρισκόμουν μέσα στήν κατοικία μιας μεγάλης κι' ωραίας γενεάς. Πολλοί από τούς άντρες είχαν παράσημα στό στήθια και διακριτικά ευγενείας. Οί γυναίκες ήταν όλες πλούσια ντυμένες. Πολλά από τά πορτραίτα είχαν γίνει από χέρια φημισμένων ζωγράφων.

Τέλος, άνοιξα τήν πόρτα ενός δωματίου, πού φαινόταν κατοικημένο. Ήταν ευρύχωρο κι' έβλεπε πρós τό βορριά, όπου ή όψη των βουνών ήταν πολύ άγρια. Οί στάχτες σιγόκαιγαν άκόμη και κάπνιζαν στό τζάκι. Μία καρέκλα είχε τραβηχτεί κοντά. Κι' όμως ή όψη του δωματίου ήταν άσπληρη κι' άσκητική. Ή καρέκλα χωρίς μαξιλάρι, τό πάτωμα κι' οί τοίχοι γυμνοί, κι' εκτός από μερικά βιβλία, πού ήταν σκορπισμένα άνω-κάτω έδώ και κεί, κανένα άλλο αντικείμενο δέ μαρτυρούσε διασκέδαση ή ευχάριστη άπασχόληση. Ή θέα των βιβλίων στό σπίτι μιας τέτοιας οικογένειας με έάφνισε πάρα πολύ, κι' άρχισα με μεγάλη βιασύνη και με φόβο μήν έρχόταν κανείς νά με διακόψει, νά τά φυλλομετρώ. Ήταν κάθε λογής: θρησκευτικά, ιστορικά, έπιστημονικά, αλλά τά περισσότερα παλιάς έποχής και σέ λατινική γλώσσα. Μερικά φαίνονταν πολύ διαβασμένα, άλλα πάλι ήταν πεταμένα παράμερα σαν περιφρονημένα. Τέλος, τό μάτι μου έπεσε πάνω σέ φύλλα χαρτιού γραμμένα με μελάνι, πάνω σ' ένα τραπέζι σιμά στό παράθυρο. Μία άπερίσκεπτη περιέργεια μ' έσπρωξε νά πάρω ένα. Ήταν στίχοι σέ Ισπανική γλώσσα και με κακότεχνο μέτρο, πού τό νόημά τους ήταν αυτό:

<Ή ήδονή πλησίασε με ντροπή και με πόνο.
>Ή λύπη ήρθε μ' ένα στεφάνι από κρίνα.
>Ή ήδονή φανέρωσε τόν ήλιο της αγάπης
>Γλυκέ Ίησοϋ, πόσο ωραία πού έλαμψε!
>Ή λύπη σήκωσε πρός έσένα τά χέρια της,
>Γλυκέ Ίησοϋ, πρός έσένα!

Ντροπή κι' άμηχανία με κυρίεψε άμέσως κι' άφησα εύθυσ τό χαρτί στή θέση του και βγήκα από τό δωμάτιο. Ούτε ό Φελίπε ούτε ή μητέρα του είχαν βέβαια διαβάσει τά βιβλία ούτε κι' είχαν γράψει τούς άτεχνους, αλλά αίσθαντικούς αυτούς στίχους.

Ήταν φανερό ότι τό βέβηλο πόδι μου είχε πατήσει στό δωμάτιο της κόρης του σπιτιού. Ή συνειδησή μου με τιμώρησε άρκετά για τήν άδιακρισία μου. Ή σκέψη ότι είχα εισδύσει μέσα στα μυστικά ενός κοριτσιού πού ή θέση του ήταν τόσο παράξενη, κι' ό φόβος, ότι ήταν δυνατό ν' αντίληφθώ τήν πράξη μου μ' έκαναν νά αισθάνομαι ένοχο τόν έαυτό μου. Τόν κατηγορούσα τώρα πού μπόρεσα νά σκεφθώ τήν περασμένη νύχτα ότι οί φριχτές εκείνες φωνές προέρχονταν από ένα πλάσμα πού τώρα τό φανταζόμουν με μορφή όσίας, άσκητικό σά φάσμα, άφοσιωμένο στή λατρεία, κι' άπομονωμένο ψυχικά κι' από τούς ίδιους τούς συγγενείς του.

Τό άπόγεμα της ίδιας ήμέρας, καθώς στεκόμουν στό μικρό λόφο, είδα τόν παπα πού έρχόταν. Μονομιάς ζύπνησε στή φαντασία μου ή φρίκη της περασμένης νύχτας πού τήν είχα μισοξεχάσει. Κατέβηκα από τό λόφο και κάθησα στήν πλαγιά, περιμένοντας νά περάσει.

Μόλις φάνηκε, τόν σταμάτησα και του συστήθηκα ως νοικάρης του σπιτιού. Είχε γερό και τίμιο παρουσιαστικό κι' ήταν εύκολο νά αντίληφθώ κανείς τή συγκίνησή του καθώς με κοίταζε, σαν ξένον, σαν αίρετικό, πού όμως είχε χύσει τό αίμά του για τήν ευγενική ιδέα.

Γιά τήν οικογένεια μίλησε μ' επιφύλαξη και σεβασμό. Έγώ είπα ότι δέν είχα ιδεί άκόμη τήν κόρη του σπιτιού και τότε αυτός είπε ότι έτσι έπρεπε νά γίνει και μούρριξε μία λοξή ματιά. Στο τέλος, ξεθάρρεψα νά του πώ για τις φωνές πού με είχαν ταραξει μέσα στή νύχτα. Έκείνος τάκουσε σιωπηλός κι' ύστερα έβγαλε μία ταμπакiέρα και μου πρόσφερε ταμπάκο:

— Πέρνετε ταμπάκο! είπε.

Έγώ άρνήθηκα κι' αυτός πρόθεσε:

— Έγώ είμαι γέρος άνθρωπος κι' έχω ίσως τό δικαίωμα νά σας ύπενθυμίσω ότι είστε φιλοξενούμενος.

Και μ' έναν κάπως άμηχανο χαιρετισμό, γύρισε και μ' άφησ' εκεί πού βρισκόμουν. Είχε όμως κάμει δυό πράγματα: είχε καθουχάσει τή συνειδησή μου κι' είχε άφυνίσει τή λεπτότητά μου. Προσπάθησα λοιπόν νά λησμονήσω τις νυχτερινές άναμνήσεις μου, αλλά δέ μπορούσα ώστόσο νά λησμονήσω πώς ήμουν κλειδωμένος μέσα.

Τό βράδυ λοιπόν, όταν μούφερε τή σούπα ό Φελίπε, τούπιασα κουβέντα για τά δυό ζητήματα πού μ' ένδιέφεραν.

— Δέν είδα ποτέ τήν άδελφή σου, του είπα.

— Ά, είπε, είναι καλό, πολύ καλό κορίτσι.

Κι' ό νοός του άμέσως πήγε κάπου άλλο. — Ή άδελφή σου είναι θρησκόληπτη; ρώτησα πάλι ύστερ' από μικρή σιωπή.

— Ω, είπε, ένώνοντας τά δυό χέρια με θερμότητα, αυτή είναι μία άγια. Αυτή με συγκρατεί κι' έμένα και δέν πέρνω τόν κατήφορο.

— Είσαι τυχερός, Φελίπε, του είπα. Γιατί οί περισσότεροι άνθρωποι, κι' εγώ μαζί μ' αυτούς, έχουν πάρει εύκολα τόν κατήφορο.

— Σενιόρ, είπε ό Φελίπε ευγενικά, δέν ήθελα νά πώ αυτό. Μη βάζετε σέ πειρασμό τόν άγγελό σας. Άν πάρει κανείς τόν κατήφορο, πού μπορεί ύστερα νά σταματήσει;

— Δέν φανταζόμουν, Φελίπε, πώς ήσουν Ιεροκήρυκας, και μάλιστα τόσο καλός. Λέω όμως πώς αυτό θά όφείλεται στήν έπίδραση της άδελφής σου, έ;

Με κοίταξε με άπορία.

— Λέω δηλαδή, έξακολούθησα εγώ, ότι μάλωσε τή σκληρότητά σου.

— Δώδεκα φορές! φώναξε. (Μ' αυτό τόν αριθμό συνήθιζε τό παράξενο αυτό πλάσμα, νά έκφράζει τήν έννοια του μεγάλου ποσοδ). Και της είπα πώς με μαλώσατε και σείς κι' ευχαριστήθηκα.

— Για πές μου τώρα, Φελίπε, τί ήταν εκείνες οί φωνές πού άκουσα τήν περασμένη νύχτα; Σίγουρα ήταν φωνές κάποιου πού ύπέφερε.

— Ο άνεμος! είπε ό Φελίπε και γύρισε νά κοιτάξει τή φωτιά.

Τούπιασα τό χέρι του στό δικό μου κι' εκείνος τό πέρασε αυτό για χάδι και μου χαμογέλασε με τήση ευχαρίστηση, ώστε άρχισα νά χάνω όλη τήν αποφασιστικότητά μου. Άφησα όμως στήν άκρη τήν άδυναμία και του είπα:

— Ο άνεμος, έ; Κι' όμως μου φαίνεται ότι αυτό τό χέρι— και τούδειξα τό χέρι του— με κλειδώσε πρώτα μέσα στήν κάμαρά μου.

Ο νέος συγκινήθηκε φανερά, αλλά δέν άπάντησε λέξη.

— Πολύ καλά, είπα πάλι εγώ, παραδέχομαι πώς είμαι ξένος και φιλοξενούμενος. Δέν έχω κανένα δικαίωμα ν' άνακατώνομαι ή νά κρίνω τις ύποθέσεις τις δικές σας. Άλλά δέν έχω όρεξη νά είμαι αχμάλωτος κανενός. Γι' αυτό, θέλω νά μου δώσεις αυτό τό κλειδί.

"Ύστερ' από μισή ώρα, ή πόρτα μου άνοιξε ξαφνικά και τό κλειδί πετάχτηκε μέσα και κουδούνισε πάνω στό πάτωμα.

Μία δυό μέρες άργότερα γύριζα από τόν περίπατό μου, λίγο πριν από τό μεσημέρι. Ή σενιόρα ήταν ξαπλωμένη και μισοκοιμόταν στή συνηθισμένη της θέση. Τά περιστερία πετούσαν κάτω από τή στέγη σαν

χιονονιφάδες κι' ὄλο τὸ σπίτι ἦταν μέσα στὴ βαθειὰ μαγεία αὐτῆς τῆς ἡσυχῆς μεσημεριάτικης ὥρας.

Μόνο ἓνα λεπτό κι' ἄστατο ἀεράκι ἐρχόταν ἀπὸ τὰ βουνά καὶ φυσοῦσε τὶς ροδιές καὶ σάλευε χαριτωμένα τοὺς ἴσκιους. Ἡ ἀτμόσφαιρα αὐτὴ μοῦ μετέδωσε καὶ μὲνα κάποια ραθυμία κι' ἀνέβαινα σιγά-σιγά τὰ μαρμάρινα σκαλοπάτια. Βρισκόμουν στὸ κεφαλόσκαλο, ὅταν ἀνοιξε μιὰ πόρτα καὶ βρέθηκε ἀξαφνα μπροστὰ στὴν Ὀλαλλά.

Ἡ κατάπληξή μου ἦταν βαθύτατη. Ἡ ὁμορφιά τῆς ἔφτασε εὐθὺς ὡς τὴν καρδιά μου. Μέσα στὴ βαθειὰ σκιά τῆς στοᾶς, ἔλαμπε σάν πολυτίμο χρωματιστὸ πετράδι. Τὰ μάτια τῆς καρφώθηκαν στὰ δικά μου καὶ τὰ βλέμματά μας δέθηκαν σφιχτά καὶ μᾶς κρατοῦσαν σφιχτοδεμένους μαζί, σὰ νὰ εἶχαμε πιαστεί ἀπὸ τὰ χέρια. Κι' οἱ στιγμές αὐτές, πού στεκόμασταν ἔτσι ὁ ἓνας ἀντικρὺ στὸν ἄλλον, ἦταν στιγμές ἱερές, ἦταν ἀληθινὸς γάμος ψυχῶν. Δὲν ξέρω πόσο βάσταξε αὐτό, ὡς τὴ στιγμή πού νόμισα πὼς ξύπνησα ἀπὸ βαθὺ ὄνειρο, καὶ σκύβοντας ξαφνικά, πέρασα στὴν ἄλλη σκάλα. Ἐκείνη δὲ σάλευσε καθόλου, μόνο μὲ ἀκολουθήσε μὲ τὰ μεγάλα, διψασμένα τῆς μάτια. Καὶ ὅταν ἔφυγα πιά ἀπὸ τὰ βλέμματά της, μοῦ φάνηκε ὅτι ἡ ὄψη τῆς χλωμίωσε καὶ σκοτείνιασε.

Μπήκα στὸ δωμάτιό μου, ἀνοιξά τὸ παράθυρο καὶ κοίταξα ἔξω. Κι' ἐγὼ δὲν ἤξερα πὼς εἶχαν ἀλλάξει αὐτὲς οἱ σκυθρωπὲς βουνοσειρὲς καὶ μοῦ φαινόταν τώρα τόσο λαμπρὲς καὶ χαρούμενες κάτω ἀπὸ τὸν περήφανο οὐρανό. Τὴν εἶχα ἰδεῖ, — εἶχα ἰδεῖ τὴν Ὀλαλλά! Στὴν ψυχὴ μου κυριαρχοῦσε τὸ νομά της κι' οἱ βράχοι φώναζαν: Ὀλαλλά! Κι' ὁ βαθύς, ἀνεξερεύνητος οὐρανὸς ἀντιλαλοῦσεν: Ὀλαλλά!...

Ἡ χλωμὴ ἀγία τῶν ὀνείρων μου χάθηκε πιά καὶ στὴ θέση τῆς θρονιάστηκε ἡ κόρη, πού ὁ Πλάστης εἶχε συνδυάσει σ' αὐτὴν τὰ πλουσιώτερα τοῦ χρώματά με τὴν πιὸ ἀκράτητη χαρὰ τῆς ζωῆς. Ἦταν ζωηρὴ σάν ἐλάφι, λυγερὴ σάν τὴν καλαμιὰ, καὶ τὰ μεγάλα τῆς μάτια ἔφεγγαν σὰ νὰ ἦταν οἱ λαμπάδες τῆς ψυχῆς της. Ὁ παλμὸς τῆς νεανικῆς ζωῆς της, σάν παλμὸς ἀγριοζώου, μπήκε μονομιᾶς μέσα μου. Ἡ ψυχικὴ δύναμη, πού εἶχα ἀντικρῦσει στὰ μάτια της, ἀπλώθηκε μέσα στὴν καρδιά μου καὶ ἔξέσπασε στὰ χεῖλη μου σάν τραγοῦδι. Πέρασε μέσα ἀπὸ τὶς φλέβες μου κι' ἔγινε ἓνα μὲ τὴν ὑπαρξή μου.

Δὲ μοῦ μενε ἀμφιβολία ὅτι τὴν εἶχα ἀγαπήσει μὲ τὴν πρώτη ματιὰ καὶ μὲ μιὰ φλογερότητα πού δὲν τὴν εἶχα γνωρίσει ἔως τότε. Τί ἔμελλε τώρα νὰ γίνῃ; Ἡ Ὀλαλλά ἦταν παιδί ἐνὸς πένθιμου σπιτιοῦ, κόρη τῆς σενιόρας, ἀδελφὴ τοῦ Φελίπε. Ἀλλὰ δὲ μπορούσα νὰ τὴ φαντασθῶ οὔτε ὡς ἀδελφὴ αὐτοῦ τοῦ μισοπάλαβου νέου, οὔτε ὡς θυγατέρα αὐτῆς τῆς γυναίκας μὲ τὰ

ἀνόητα μάτια καὶ τὸ πάντα ἡσυχὸ κορμί, πού λιαζόταν ἀδιάκοπα σάν ἓνα ζῶο. Ἦταν ἓνα πλάσμα ἀπροστάτευτο ἐκεῖ μέσα. Τὰ μάτια της, στὴν πρώτη ἐκείνη συνάντησή μας, μοῦ εἶχαν ἐξομολογηθῆ μιὰν ἀδυναμία ἴση μὲ τὴ δική μου. Μὰ ἐγὼ συλλογίστηκα ὅτι αὐτὸ τὸ πλάσμα εἶχε γράψει ἐκείνους τοὺς λυπημένους στίχους κι' ἡ σκέψη αὐτὴ μπορούσε ν' ἀφοπλίσει κι' ἓνα κτήνος. Κι' ὅμως δὲν θὰ εἶχα τὸ κουράγιο νὰ φύγω.

Ὅταν γύρισα ἀπὸ τὸ παράθυρο, τὰ μάτια μου ἔπεσαν πάλι στὸ πορτραῖτο. Εἶχε χλωμίσει τώρα πιά, καθὼς χλωμιάζουν τὰ κεριά μπροστὰ στὴ χαραυγὴ. Ἡ ὁμοιότητα ἔμενε πάντα, μὰ ἡ εἰκόνα τῆς Ὀλαλλᾶς ἦταν μιὰ ὁμορφιά πού φερνε ἔκσταση. Εἶχα ἰδεῖ κι' ἄλλοτε ὁμορφιές, μὲ εἶχαν κι' ἄλλοτε τραβήξει γυναῖκες. Ἀλλὰ στὴν Ὀλαλλά ἦταν ἐνωμένα ὅλα ἐκεῖνα πού ποθοῦσα καὶ δὲν τολμοῦσα νὰ φαντασθῶ.

Τὴν ἄλλη μέρα δὲν τὴν εἶδα, κι' ἡ ψυχὴ μου πονοῦσε καὶ τὰ μάτια μου τὴν ἀναζητοῦσαν, καθὼς οἱ ἄνθρωποι προσδοκοῦν τὴ χαραυγὴ. Ἀλλὰ τὴ μεθεπομένη, τὴν ὥρα πού γύριζα ἀπὸ τὸ συνηθισμένο μου περιπάτο, ἡ Ὀλαλλά ἦταν πάλι στὸ κεφαλόσκαλο καὶ τὰ βλέμματά μας ἀπαντήθηκαν κι' ἔσμιξαν ἄλλη μιὰ φορά. Θὰ ἤθελα νὰ τῆς μιλοῦσα, νὰ τὴ ζυγώσω. Μὰ ἡ ματιὰ της ἦταν σάν ἓνας δυνατὸς μαγνήτης, πού μὲ κράτησε σφιχτά καὶ μοῦκοψε τὴ λαλιά. Χαιρέτησα λοιπὸν καὶ πέρασα ὅπως καὶ τὴν ἄλλη φορά. Ἐκείνη, χωρὶς ν' ἀπαντήσει ἀπὸ χαιρετισμὸ μου, μὲ παρακολοῦθησε μοναχὰ μὲ τὰ εὐγενικά τῆς μάτια.

Τώρα πιά ἡ εἰκόνα τῆς ἦταν διαρκῶς στὸ νοῦ μου καὶ κάθε φορά πού θυμώμουν τὰ χαρακτηριστικά της, θαρροῦσα πὼς διάβαζα μέσα στὴν καρδιά της. Ἡ φορεσιά της εἶχε κάτι ἀπὸ τὴ φιλαρέσκεια τῆς μητέρας της. Τὸ φόρεμά της, πού καθὼς ἔμαθα τὸ εἶχε φτιάσει μὲ τὰ ἴδια της τὰ χέρια, χυνόταν ἀπάνω της μὲ ἐπιδέξια χάρη. Κατὰ τὴ συνήθεια τοῦ τόπου, τὸ κορσάκι της ἦταν ἀνοιχτὸ στὴ μέση καὶ κεῖ κρεμόταν μ' ἓνα κορδελάκι ἓνα χρυσὸ μενταγιόνι πάνω στὸ μελαχροινὸ τῆς στήθος. Αὐτὸ ἦταν ἓνα δεῖγμα τῆς ἔμφυτης χαρᾶς γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τῆς φιλαρέσκείας της. Ὑστερα, μέσα στὰ μάτια της, εἶχα διαβάσει ὀλόκληρη ἀβυσσο ἀπὸ πάθος κι' ἀπὸ πόνο, λάμψεις ἀπὸ πῶληση κι' ἀπὸ ἐλπίδα, σκοτεινὰ ἀπελπισίας καὶ σκέψεις πού ἦταν πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὴ γῆ.

Ἦταν ἓνα ἀξιαγάπητο κορμί. Μὰ ἡ ψυχὴ πού κατοικοῦσε ἐντός του θ' ἀξίζε κι' ἀκόμα ὠραιότερο σκῆνωμα. Ἐπρεπε λοιπὸν ν' ἀφήσω αὐτὸ τὸ ἀσύγκριτο λουλούδι νὰ μαραθῆι ἀθέατο μέσα στὰ τραχειὰ αὐτὰ βουνά; Ἐπρεπε νὰ καταφρονήσω τὸ μεγάλο δῶρο πού μοῦ πρόσφεραν μὲ τὴν εὐγλωττὴ σιωπὴ τους τὰ δύο τῆς μάτια; Ἐδῶ ἦταν μιὰ ψυχὴ κλεισμέ-

νη μέσα στὰ τείχη. Δὲν ἔπρεπε νὰ τὴ λύτρῶσω;

Ἐκείνη τὴν ὥρα πήρα τὴν ἀπόφασή μου: κι' ἡ κόρη τοῦ Ἡρώδη νὰ ἦταν, ἐγὼ ὀρκίστηκα νὰ τὴν κάμω δική μου. Κι' ἀπὸ τὸ ἴδιο βράδυ, βάλθηκα νὰ κατακτήσω τὸν ἀδελφὸ της. Ἀλλὰ κι' ἀπὸ τὸ ἴδιο βράδυ, τὸ ἀτελὲς αὐτὸ πλάσμα μοῦ φάνηκε συμπαθητικὸ κι' ἀξιαγάπητο.

Τρεῖς μέρες πέρασαν τοῦ κάκου — κι' οἱ ὄρες ἦταν ἀτέλειωτες κι' ἐρημικές. Γιὰ νὰ μὴ χάσω καμμιά εὐκαιρία, χάζευα ὄλο τ' ἀπόγευμα στὴν αὐλὴ κι' ἐκεῖ μιλοῦσα μὲ τὴ σενιόρα περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι συνήθιζα. Ὁ Θεὸς τὸ ξέρει ὅτι τώρα τὴν κοίταζα μὲ πολλὴ τρυφερότητα κι' ἐνδιαφέρον, κι' οἱ διαθέσεις μου ἀπέναντί της εἶχαν ἀλλάξει, ὅπως εἶχαν ἀλλάξει κι' ἀπέναντι τοῦ Φελίπε.

Κι' ὅμως, τί περίεργο! Κι' ὅταν τῆς μιλοῦσα, ἐκείνη πάλι ἔπεφτε σ' ἓναν σιγανὸ ὕπνο καὶ πάλι ἀξαφνα ξυπνοῦσε κι' ὕστερα τῆς ἄρεσε ν' ἀλλάζει θέσεις, σὰ νὰ γευόταν τὴ σωματικὴ εὐχαρίστηση τῆς κίνησης, σὰ νὰ ζοῦσε μονάχα μὲ τὸ σῶμα. Κάθε φορά πού ἔστρεφε πρὸς ἐμένα ἐκεῖνα τὰ μεγάλα κι' ὠραία μάτια, πού δὲν εἶχαν ἔκφραση καμμιά, δὲν ξέρω κι' ἐγὼ τί μ' ἔπιανε καὶ δὲν ξέρω πὼς νὰ ὀνομάσω τὴ στενοχώρια, τὴν ἀπορία καὶ τὴν ἀηδία στὸ τέλος, πού δοκίμαζα σ' ὅλα μου τὰ νεῦρα.

Δοκίμασα νὰ τῆς μιλήσω γιὰ κάθε θέμα, ἀλλὰ ὅλα τοῦ κάκου. Στὸ τέλος ἔφερα τὴν κουβέντα γιὰ τὴν κόρη της, μὰ ἔδειξε κι' ἐδῶ τὴν ἴδια ἀδιαφορία. Εἶπε πὼς ἦταν ὠραία (κι' αὐτὴ ἡ λέξη ἦταν γι' αὐτὴ ὁ ἀνώτατος ἔπαινος πού μπορούσε νὰ κάμει κανεὶς γι' ἄνθρωπο) ἀλλὰ δὲ μπόρεσε νὰ προσθέσει καμμιά ἄλλη σκέψη. Ἐγὼ τῆς εἶπα ὅτι ἡ Ὀλαλλά φαινόταν ὅτι μιλοῦσε λίγο. Τότε ἐκείνη χασμουρήθηκε κατὰμουτρά μου κι' ἀπάντησε:

— Καὶ τί νὰ πεῖ, ἀφοῦ δὲν ἔχει τίποτα νὰ πεῖ; Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὸ κακὸ νὰ μιλοῦν πολὺ, πάρα πολὺ.

Καὶ χασμουρήθηκε ἄλλη μιὰ φορά καὶ μοῦδειξε ἓνα στοματάκι γλυκὸ σάν κουκλίτικο.

Τὴν ἄφησα λοιπὸν κι' ἐγὼ στὴν ἡσυχία της κι' ἀνέβηκα πάλι στὸ δωμάτιό μου. Στάθηκα στὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο, κοιτάζοντας πρὸς τοὺς λόφους, καὶ βυθίστηκα στὰ βαθύτερα καὶ γλυκύτερα ὄνειρα, θαρρώντας πὼς ἐρχόταν ὡς τὴν ἀκοή μου μιὰ γλυκεῖα φωνή, πού ποτὲ δὲν τὴν εἶχα ἀκούσει.

Ξύπνησα στὶς πέντε τὸ πρωὶ κι' αἰσθανόμουν τὴν αὐτοπεποίθησή, ὡστε φοβόμουν πὼς ἦταν πρὸς κλησὶν πρὸς τὸ πεπρωμένο. Πήρα τότε τὴν ἀπόφασή νὰ φανερώσω τὸν ἔρωτά μου, γιὰ τὴν οἰ ἀλυσίδες τῆς σιωπῆς μ' ἔπνιγαν καὶ δὲ μπορούσα νὰ περιορίσω τὴν ἀγάπη μου μόνο στὰ μάτια, σάν τὴν ἀγάπη τῶν ζώων τὴ βουβή. Ξεκίνησα λοι-

πόν μ' ἐλπίδες γιὰ τὴν ἀγνωστὴ καὶ ἀγαπητὴ χώρα τῆς ψυχῆς της, σάν ἓνας ταξιδιώτης τοῦ Ἐλ-Δοράδο. Κι' ὅμως ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα νὰ τὴν πλησιάσω, τὴν πλησίασα σὰ νὰ ἔφτανα στὸ χεῖλος μιᾶς ἀβύσσου. Ὁπισθώρρησε λιγάκι, ἀλλὰ τὰ μάτια της μὲ καλοῦσαν κοντὰ της. Κι' ὅταν τέλος βρέθηκε πολὺ κοντὰ της, σταμάτησα καὶ τὰ λόγια μοῦ λείψαν μονομιᾶς. Σταθήκαμε γιὰ μιὰ στιγμή ἔτσι ὁ ἓνας ἀντικρὺ στὸν ἄλλον μὲ τὴ ζωὴ μας ὅλη συγκεντρωμένη στὰ μάτια, αἰσθανόμενοι μιὰν ἀκατανίκητὴ ἔλξη ὁ ἓνας γιὰ τὸν ἄλλο. Κι' ὅμως, μὲ μιὰ μεγάλη προσπάθεια τῆς θέλησής μου, μ' ἓνα πικρὸ κατακάθι στὴν καρδιά μου, γύρισα ξαφνικά κι' ἔφυγα χωρὶς νὰ πῶ οὔτε λέξη.

Ποιά δύναμη λοιπὸν μοῦ εἶχε δέσει τὴ γλῶσσα; Κι' αὐτὴ, γιὰ τὴν ἔτσι σιωπηλὴ; Γιατί ἔφυγε κι' αὐτὴ ἀμίλητη, κοιτάζοντας με μὲ μαγνητισμένα μάτια; Ἦταν ἀγάπη αὐτό; Ἦταν μᾶλλον μιὰ κτηνώδης ἔλξη, ἀναπόφευκτη καὶ χωρὶς σκέψη, καθὼς ὁ μαγνήτης ἔλκει τὸ ἀτσάλι; Ποτὲ δὲν εἶχαμε μιλήσει, δὲν εἶχαμε καθόλου γνωριστεῖ. Κι' ὅμως μιὰ δύναμη, πού μοιάζε νὰ προέρχεται ἀπὸ ἓνα γίγαντα, μᾶς ἔνωσε σφιχτά μαζί.

Ὅσο γιὰ μένα, ἐγὼ εἶχα ἰδεῖ τὰ βιβλία της, εἶχα διαβάσει τοὺς στίχους της κι' εἶχα μαντέψει τὴν ψυχὴ της, κι' ἤξερα ὅτι ἀξίζε τὴν ἀγάπη μου. Ἐκείνη ὅμως δὲν ἤξερε τίποτα γιὰ μένα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ σωματικὴ μου ἐμφάνιση, κι' ὅμως ἐρχόταν σὲ μένα καθὼς ἡ πέτρα πέφτει στὴ γῆ. Οἱ νόμοι πού κυβερνοῦν τὴ γῆ τὴν ὀδηγοῦσαν, δίχως νὰ τὸ θέλει, στὴν ἀγκαλιά μου. Κι' ὅμως ἐγὼ δὲν ἤθελα νὰ μ' ἀγαπᾶ μὲ τέτοιο τρόπο. Καὶ στὸ βάθος τῆς ψυχῆς μου ἄρχισα νὰ τὴ λυπᾶμαι, γιὰ τὴν αἰσθανθεῖ τέτοια ξαφνικὴ ἀγάπη γιὰ ἓναν ἄνθρωπο, μὲ τὸν ὁποῖο δὲν εἶχε ἀλλάξει οὔτε μιὰ κουβέντα. Κι' αἰσθάνθηκα τότε τὴν ἀκράτητη ἐπιθυμία νὰ τὴν πιάσω καὶ νὰ τῆς εἰπῶ ὅτι ἡ ἐκλογή της, πού εἶχε γίνῃ μὲ τὴν ὄθηση τῶν τυφλῶν φυσικῶν νόμων, δὲν εἶχε πέσει σ' ἓνα πρόσωπο ἀνάξιο της.

Τὴν ἄλλη μέρα ἦταν λαμπρὸς καιρὸς. Οὐρανὸς καταγάλανος σκέπαζε τὰ βουνά, ὁ ἥλιος ἔλαμπε σ' ὅλη του τὴ δόξα, καὶ τ' ἀεράκι πού ψιθύριζε στὰ δέντρα καὶ τὰ ποταμάκια πού κυλοῦσαν στὶς ράχες γέμιζαν τὸν ἀέρα μεθυστικὴ μουσικὴ. Κι' ὅμως ἐγὼ ἤμουν λυπημένους καὶ τὰ μάτια μου ποθοῦσαν τὴν Ὀλαλλά, καθὼς ἓνα παιδί ποθεῖ νὰ ἰδεῖ τὴ μάνα του. Εἶχα καθήσει σ' ἓνα βράχο καὶ κοίταζα κάτω, σὲ μιὰ ὑπέροχη τοποθεσία πού φαινόταν ὅτι πόδι ἀνθρώπου δὲ θὰ τὴν εἶχε πατήσει. Μὰ καμμιά φυσικὴ ὁμορφιά δὲ μοῦ φαινόταν πλέρια, ἀφοῦ μοῦ λείπε ἡ Ὀλαλλά. Σκέφθηκα τί γλυκεῖα θὰ ἦταν ἡ ζωὴ νὰ τὴν περνᾶ κανεὶς μόνο μαζί της σ' αὐτὸν τὸν ἀγριὸν ἀέρα καὶ σ' αὐτὸ τὸ ὠραῖο κι' ἀγνὸ περιβάλλον.

Κι' άξαφνα, είδα την Όλαλλά να πλησιάζει. Πρόβαλε πίσω από τὰ φελλόδεντρα κι' έρχόταν ίσια άπάνω μου. Σηκώθηκα κι' έγώ και περίμενα. Καθώς περπατούσε, φαινόταν ένα πλάσμα γεμάτο τόση ζωή και φωτιά και φώς, ώστε θάμπωσαν τὰ μάτια μου. Όστόσο εκείνη πλησίαζε ήσυχα κι' άργά. Η δόναμή της ήταν ή σιγανή αυτή κίνησή της.

Καθώς πλησίαζε, είχε τὰ μάτια χαμηλωμένα, ως πού έφτασε πολύ κοντά μου, και μου μίλησε, χωρίς πάλι να με κοιτάξει. Με τον πρώτο τόνο της φωνής της, τινάχτηκα. Ήταν άκριβώς όπως την είχα φαντασθεί, μέσα στα έρωτικά μου όνειρα. Η προφορά της ξάστερη και σωστή, όχι λειπή και τραυλή, όπως της μητέρας της και του Φελίπε. Κι' ή φωνή της, άν και βαθύτερη από τις συνηθισμένες γυναικείες φωνές, όμως ήταν γεμάτη νειάτα και γυναικεία τρυφερότητα... Κι' όμως τὰ λόγια της έμελλαν να με βυθίσουν στην άπελπισία!

— Θα φύγετε, μου είπε, σήμερα!

Τώρα πιά λύθηκε κι' ή δική μου ή γλώσσα, σά να είχαν λυθεί τὰ μάγια που την έδεσαν, σά να ξαλάφρωναν από ένα βάρος. Δέν ξέρω κι' έγώ με τί λόγια της άπάν-

(Το τέλος στο έρχόμενο)

τησα. Άλλά καθώς στάθηκα κοντά της εκεί στους βράχους, άφησα να ξεσπάσει όλη ή φλόγα της αγάπης μου, και της είπα ότι ζούσα μόνο με τή σκέψη τή δική της, κοιμόμουν μόνο για να όνειρευτώ την αγάπη της, κι' ότι πρόθυμα θ' άπαρνιόμουν την πατρίδα μου, τή γλώσσα μου και τους φίλους μου, για να ζήσω πάντα κοντά της. Την καθησύχασα και της έδωσα θάρρος. Της είπα ότι είχα μαντέψει πώς ήταν ένα εύσεβες κι' ήρωικό πλάσμα, κι' ότι έγώ δέν ήμουν άξιος να μ' αγαπήσει.

— Η φύση, της είπα, είναι ή φωνή του Θεού και κανείς δέ μπορεί να την παρακούσει. Κι' αυτή ή σιωπηλή έλξη που μάς έφερε τον ένα κοντά στον άλλον, σά μ' ένα θαύμα της αγάπης, είναι Θεού θέλημα και προσταγή. Είμαστε καμωμένοι ο ένας για τον άλλον. Κι' άν δέν ύποταχθούμε σ' αυτή τή φωνή του ένστικτού μας, θά ήταν σά να έπαναστατούσαμε ενάντια στον ίδιο τό Θεό!

Κούνησε τὸ κεφάλι της.

— Θα φύγετε σήμερα, είπε.

Κι' άξαφνα, με μιὰ έντονη χειρονομία, και με άλλαγμένη φωνή, πρόσθεσε:

— Όχι, όχι σήμερα! Αύριο!

Μεταφρ. Μ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ΤΑ ΟΝΕΙΡΑ ΜΟΥ

Τὰ δνειρά μου όλο ξεμακραίνουνε
σαν τὰ τραγούδια των νερών
που χύνονται απ' των φαραγγιών
τὰ βάθια τ' άνθισμένα
και σμίγοντας τή θάλασσα ένα-ένα
σωπαίνουν και πεθαίνουνε.

Τὰ δνειρά μου όλο φεύγουνε
κι' από τὸ νοῦ μισεύουνε
κοπαδιαστά σαν τὰ πουλιά
που φεύγουνε για τὸ νοτιά.

Τὰ δνειρά μου όλο σβύνονται,
είναι γραφτό τους να μην άληθεύουνε,
σαν τους άνθους που σε καρπούς
ποτέ τους δέ θα δέσουνε
κι' άνώφελα στον ήλιο νείρονται.

MONA

Τὸ Δεμαπενθίριον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Τὸ έλληνικό θαῦμα

Τὰ τρία-τέσσερα τελευταία αυτά χρόνια παρατηρείται στη Γαλλία μιὰ τάση, μιὰ κίνηση θάταν άκριβέστερο να πω, που προέχεται από τους διάφορους γάλλους συγγραφείς, καλλιτέχνες, αρχιτέκτονες και διανοούμενους που ήρθαν στην Έλλάδα, άλλοι με την ευκαιρία των Δελφικών Γιορτών κι' άλλοι, οι περισσότεροι, με τους «περίπλους» που οργανώνει στο Παρίσι ο συγγραφέας Πέτρος Αφθονιάτης ως διευθυντής του εκεί τουριστικού γραφείου «Νέπτος», κίνηση που αποβλέπει στη ριζική ανθεώρηση του περιεχομένου που έχουν δώσει στις λέξεις «έλληνικό θαῦμα» οι Ακαδημίες, τὰ πανεπιστήμια, οι αισθητικοί, οι αρχαιολόγοι και, μαζί τους, όλος ο «σκεπτόμενος» κόσμος, — ο κόσμος, δηλαδή, που τους έχει αναθέσει να σκέπτονται για λογαριασμό του ή που τους δανείζεται, άσυζητητα κι' άνεξέλεγκτα, τή σκέψη τους.

Από τον Λε Κορμπυζιέ ίσαμε τον Ντριέλα Ροσέλ κι' από τον Κιρικό ίσαμε τον Μάριο Μενιέ, όλοι αυτοί οι διανοούμενοι και οι καλλιτέχνες σαρκάζουν την ακαδημαϊκή αντίληψη και τὰ ακαδημαϊκά διδάγματα σχετικά με την αρχαία Έλλάδα, — την τέχνη της και τὸ πνεῦμα της.

— Μάς έδίδαξαν, γράφουν στις έντυπώσεις τους, στα άρθρα τους, στα βιβλία τους, ότι ή Έλλάδα είναι ο τόπος όπου «ήνθισέ ποτε» ή Τελειότης, ένα Μουσείο όπου βρίσκεται άκρωτηριασμένη και έτικεταρισμένη ή άνυπέρβλητη «κλασική» Όμορφιά. Μάς έδίδαξαν ότι εκείνοι που έφθασαν σ' αυτή την Τελειότητα και σ' αυτή την Όμορφιά ήταν άνθρωποι που είχαν ύψωθεί πάνω από τή ζωή, σε μιὰ ολύμπια άταραξία και μιὰ φιλοσοφική συγκέντρωση, και που περιδιάβαζαν άργά και έπισημα στην Άγορά, ντυμένοι με μακρούς χιτώνες που έπεφταν σ' άρμονικές πτυχές. Μάς έδίδαξαν ότι τὸ «έλληνικό θαῦμα» συνίστατο σε μιὰ ήρεμη εὐφορία και στοχαστικότητα, σε μιὰ τεχνική έπιδεδειγμένη που κανείς πλέον δέν την έφτασε, στην έξευρεση μιὰς μοναδικής συνταγής για τον έπιτυχή συνδυασμό του μέτρου, της άρμονίας και της χάριτος, σε μιάν αντικειμενική και άτάραχη ένατένιση της ζωής, στο άνθος, τέλος, που

λέγεται Δ' αιώνας... Κι' έτσι, όσοι επήγαιναν στην Έλλάδα περιώριζαν τὸ θαυμασμό τους στα έργα «της καλής έποχής» με τις άρμονικές πτυχές των ένδυμασιών και με την ήρεμία στην έκφρασή τους, ενώ από τ' άλλο μέρος θεωρούσαν καθήκον τους να ρεμβάσουν ρωμαντικά πάνω στα έρείπια της χώρας «όπου ήνθισέ ποτε ή Τελειότης» και να ύψωθούν για λίγο, νοερά και... φιλάρεσκα, στον κόσμο εκείνο των Ίδεών, της άταραξίας και της άντικειμενικότητας, που αντιπροσωπεύει ή «κλασική» αρχαιότης... Μετά τὸ «προσκύνημα» αυτό, έφευγαν με ήσυχη τή συνείδηση ότι είχαν Ιδει τήν Έλλάδα και ότι είχαν πάρει από αυτήν ό,τι ήταν δυνατό να τους δώσει...

— Η Έλλάδα όμως, γράφουν, δέν είναι αυτό. Τὸ έλληνικό θαῦμα δέν εύρίσκεται στον αιώνα του Περικλέους (στον όποιο, άπεναντίας, αρχίζει ή κατάρπτωση) αλλά στην προκλασική άκριβώς έποχή, την έποχή που ο Ακαδημαϊσμός τιτλοφορεί περιφρονητικά «αρχαϊκή» και που είναι ή πιο παλαιώδης, ή πιο δυναμική, ή πιο πλαστική, ή πιο δημιουργική της αρχαίας Έλλάδος. Είναι ή έποχή που οι άνθρωποι έδημιουργούσαν τους θεούς κατ' εικόνα τους, που έζούσαν τους μύθους, που επάλευαν με τις πρωτόγονες δυνάμεις της φύσεως, που έδημιουργούσαν μιὰ τέχνη άγέρωχη, δυνατή και άνδρική. Είναι ή έποχή ή «ήρωϊκή», των μεγάλων χυμών, της νευρώδους ενεργητικότητας, της ζωής που υπάκουε στο ρυθμό των έποχών. Η έποχή που όλα ήταν ανακάλυψη και χαρά της ανακαλύψεως, που υπήρχε στις ψυχές νεότης, φρεσκάδα και δέ φλυαραύσαν στην Άγορά αλλά ήσαν γεμάτοι δραστηριότητα, χαρά, σκώμμα, ήδυσία, πλούσιο κόκκινο αίμα και άνεξαντλητη ζωτικότητα. Η έποχή που δέν έγνώριζε άκόμα τή «φιλολογία», την ώραιοπάθεια, τή δεξιοτεχνία, αλλά κατά την όποια υπήρχε ένας μεγάλος παλμός προωθήσεως και μιὰ πλήρης επαφή της τέχνης και της σκέψεως με τή ζωή και τὰ φαινόμενά της. Η έποχή κατά την όποια, όπως λέει ο Λε Κορμπυζιέ, ή φυσική στάση των ανθρώπων έμπρός στη ζωή — στο κυνήγι, στον πόλεμο, στον έρωτα, στην εργασία — ήταν τὸ μειδιάμα... Αυτό—αυτή ή άνιαύσα γραμμή — είναι τὸ έλληνικό θαῦμα! Τὸ έλληνικό θαῦμα—και τὸ έλληνικό δίδαγμα.

— Όποιος πηγαινει στην Έλλάδα χωρίς τις παρωτίδες του Ακαδημαϊσμού, δέν δια-

Μία σκηνή από τούς « Πέρσας » (Φωτογρ. Α. Μελετοπούλου)

ὕπερφάνεια. Ὁ γερμανὸς τὸ αισθάνθηκε. Δὲν ἐπεδίωξε καθόλου νὰ ἐξάρει στοὺς Νεοέλληνας, μπροστὰ στοὺς ὁποίους θὰ ἔπαιζε ὁ θιασὸς του, τὴ δόξα τῶν προγόνων του. Ἀδυνάτισε τὸ διθυραμβικὸ χαρακτῆρα τοῦ ἔργου καὶ συγκέντρωσε τὸ ἐνδιαφέρον στὸ πιὸ ἀνθρώπινὸ του καὶ συγκινητικὸ στοιχεῖο, στὴν ἀπελπισία τῶν ἠττημένων, ἀμβλυνε τὴ μονοτονία καὶ τὴν κάπως ἐξευτελιστικὴ διάθεση τοῦ οἴκτου, ὅχι διακόπτοντάς τιν με τόνους παιάνος, ἀλλὰ μόνο δίνοντας ἐξαιρετικὴ ἐπιβλητικὴ καὶ ὑποβλητικὴ στὴν ἐμφάνισή τοῦ φαντάσματος τοῦ Δαρείου πού δικαιολογεῖ ἠθικὰ τὴν ἥττα. Οἱ Πέρσες ἠττήθηκαν

γιατὶ δείχθηκαν ὑπερβολικὰ ὑπεροπτικοί. Τὸ ἔργο μετέδωσε μιὰ πλούσια πνευματικὴ οὐσία.

Ἡ ἐκτέλεση, πού ὑπάκουσε με ἀπόλυτη πειθαρχία στοὺς ὁρισμοὺς τοῦ σκηνοθέτη, ἀλλὰ καὶ ἐμπυχώθηκε δημιουργικὰ καὶ θερμὰ ἀπὸ καθέναν ἀπὸ τοὺς ἠθοποιούς, μὰ κι' ἀπ' ὅλα τὰ μέλη τοῦ χοροῦ, πού ἐν τούτοις δὲν ἦσαν παρὰ φοιτηταί, στάθηκε στὸ ἴδιο ὕψος πού στάθηκε καὶ ἡ ἐρμηνεία τοῦ ἔργου. Ἄν καὶ δὲν μ' ἀρέσουν οἱ μεγάλες λέξεις, δὲν μπορῶ νὰ τὴ χαρακτηρίσω ἀλλοιῶς παρὰ ὑπέροχη. Ἀπέρριψε κάθε ρεαλιστικὸ τόνον, μὰ καὶ κάθε ὑπερβολικὸ στυλιζάρισμα, καὶ ἐπίσης κάθε τροπὴ πρὸς

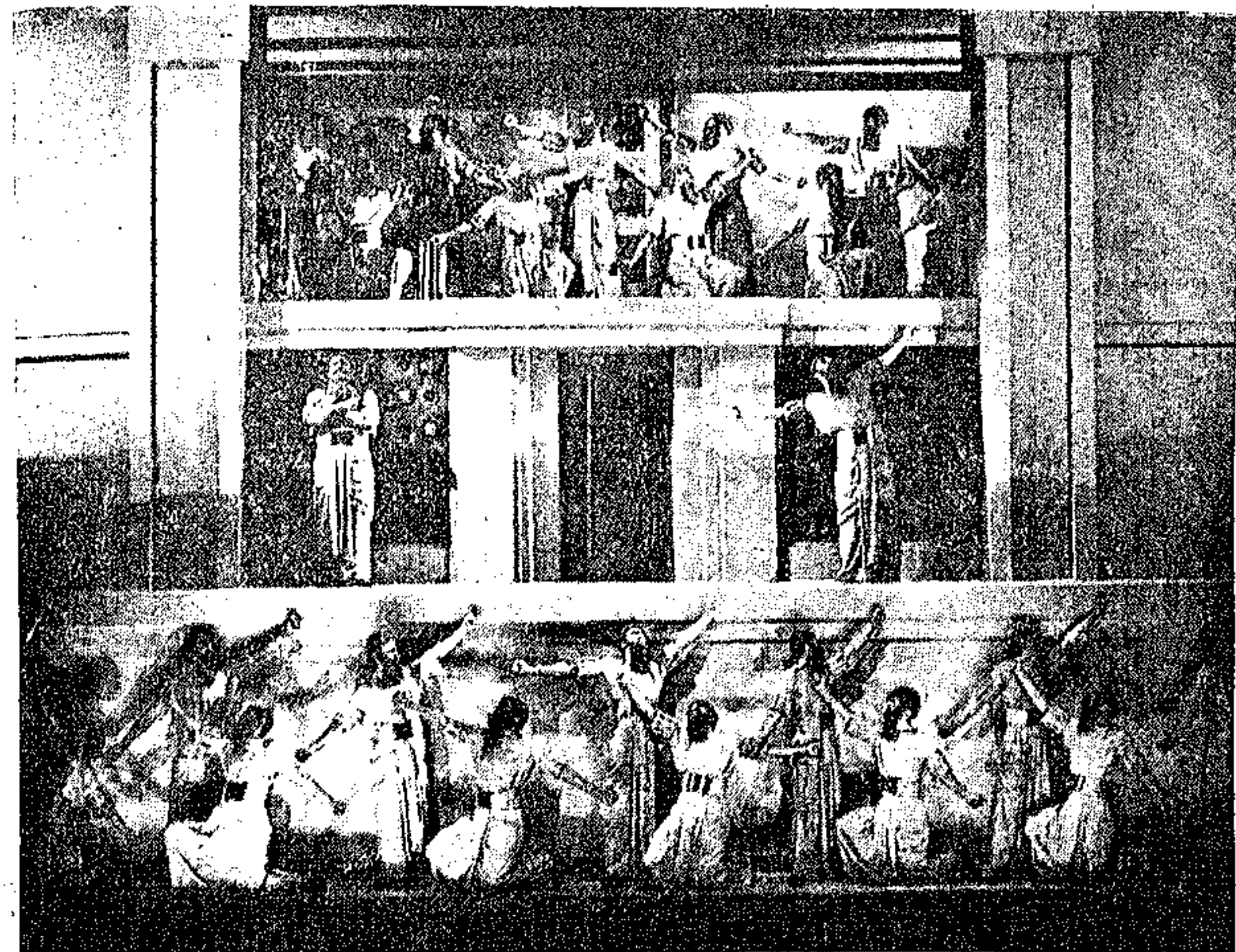
μιὰ διακοσμητικὴ καὶ χορευτικὴ στατικότητα ἀπέβλεψε καὶ κατάρθωσε νὰ εἶναι ἀδιάκοπα δυναμικὴ. Τὰ χορικά παίχτηκαν κι' ἀπαγγέλθηκαν ἀπ' ὅλα τὰ μέλη τοῦ χοροῦ μαζί, με ἕναν συγχρονισμό πού ἀγγίζει σχεδὸν τὰ ὅρια τοῦ ἀπίστευτου· ἂν καὶ ἡ ἀπαγγελία εἶχε ἀπειρες ἀποχρώσεις καὶ διαβαθμίσεις τονισμοῦ, δὲν ἀκουγότανε παρὰ μιὰ φωνή, —ἐξχώριζε διαυγέστατα ἢ κάθε λέξη—κι' αὐτὴ ἢ μιὰ φωνή, ἢ ἀναγκαστικὰ ἐξαιρετικὰ δυνατὴ καὶ ἐντονη, ἀφοῦ ἔβγαινε ἀπὸ πολλὰ στόματα, καθὼς συνοδεύοντανε κι' ἀπὸ πλαστικώτατες καὶ παραστατικώτατες κινήσεις, διοχέτευε τὸ τραγικὸ πάθος καὶ μαζί τὴ μουσικὴ μετουσίωσή του. Πίσω ἀπὸ τὸν χορὸ τῶν ἀντρῶν ὁ γερμανὸς σκηνοθέτης εἶχε τὴν ἔμπνευση νὰ τοποθετήσῃ ἕνα χορὸ γυναικῶν—παρουσίασε μιὰ στιγμὴ κ' ἕνα χορὸ παιδιῶν πού ἔδωσε μιὰ νότα δροσιάς καὶ χάρις στὸ σκοτεινὸ δράμα—πού διέκοπτε κάποτε τὶς ἀντρικὲς ὀμιλίες μ' ἕνα ρυθμικὸ θρήνον ὑποβλητικώτατα σπαρακτικόν.

Οἱ ἠθοποιοὶ πού ἐνσάρκωσαν τὰ κύρια πρόσωπα δὲν εἶναι ἠθοποιοὶ μεγάλης φή-

μης στὴ Γερμανία. Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ ἔδειξαν ζωηρὰ πόσα πρέπει νὰ διδαχθοῦν ἀκόμα οἱ ἠθοποιοὶ μας, κι' αὐτοὶ οἱ πιὸ ὑπολογίσιμοι, πρὶν νὰ μποροῦν' ἀρχίσουν νὰ θεωροῦνται θεατρικὲς δυνάμεις. Με ἀπόλυτη λιτότητα, χωρὶς καμιά ἐπιζήτηση στίς κινήσεις τους, χωρὶς κανέναν στόμφο, ἔδιναν σὲ κάθε λέξη, πού τὴν ἀρθρώναν πάντα καθαρῶτα, τὴν ἀκριβῆ ἀξία πού πρέπει νὰ ἔχει μέσα στὸ σύνολο τοῦ ποιητικοῦ λόγου, καθὼς καὶ ἀπειρο χρῶμα καὶ ζωηρὴ πλαστικότητα. Ποτέ δὲν θὰ ἐσχάσω πὼς κατάρθωσε ὁ Ἄγγελος νὰ ζωγραφίσῃ παραστατικώτατα μόνο με τὸν λόγον ὀλοκληρῆ τὴ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας, καὶ ἐπίσης δὲν θὰ ἐσχάσω πὼς κατάρθωσε ὁ Ξέρξης, ὅταν τὸν ἐγκαταλείπουν ὅλοι στὸ τέλος τοῦ δράματος, νὰ ἀποδώσῃ με ἐλάχιστα τρικλίσματα καὶ μ' ἕνα ἀπλὸ σκύψιμο ὅλη τὴν ἀπόγνωση τοῦ ἠττημένου κι' ἀπομονωμένου.

Ἡ παράσταση φωτιζότανε ἀπὸ προβολεῖς πού ἔχυναν διάφορα χρῶματα αἰσθητικώτατα συνδυασμένα. Ὁ ὑποβλητικὸς καὶ καλλιτεχνικὸς φωτισμὸς βοήθησε κι' αὐ-

ΑΠΟ ΤΑΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ " ΕΘΝΙΚΟΥ "

Μία σκηνή από τούς « Πέρσας » (Φωτογρ. Α. Μελετοπούλου)

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Εἰς τὸ «Στούντιο» ἀπὸ τῆς 23ης Μαΐου, ἔκθεσις Ἑλληνικῆς μόδας τοῦ κ. Χασέ ντέ Θαμόρα.
— Εἰς τὴν «Αἰθουσαν Στρατηγοπούλου», ἀπὸ τῆς 13ης Μαΐου, ἔκθεσις τοῦ Σχολικοῦ Σχεδίου.
— Ἀπὸ τῆς 28ης Μαΐου εἰς τὴν Λέσχην Καλλιτεχνῶν ἡ πρώτη ἔκθεσις Ἑλλήνων ἀρχιτεκτόνων.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

27 Μαΐου

Ὁ κ. Α. Μελετόπουλος μᾶς παρακαλεῖ νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἡ εἰς τὴν σελ. 184 (τεύχος 15ης Φεβρ. 1934, ἀριθ. 172) δημοσιευμένη καλλιτεχνικὴ φωτογραφία μιᾶς σκηνῆς τῶν «Βρυκολάκων» τοῦ Ἰμπεν εἶναι ἔργον ἰδικόν του. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν σημειώσωμεν ἐπίσης ὅτι ὅλαι αἱ κατὰ καιροὺς δημοσιευθεῖσαι φωτογραφίαι ἀπὸ τὰς παραστάσεις τοῦ Ἑθνικοῦ θεάτρου εἰς τὴν «Νέαν Ἐστία» ἀνήκουν εἰς τὸν κ. Ἀναστάσιον Μελετόπουλον. — κ. Κ. Πάρφ. Πάρτ-Σάϊδ, Γράμμα λεπτὰ, ἀρκετὰ λογοτεχνικὰ ἀλλὰ πόσοι δὲν ἔχουν διηγηθῆ τίς «πρώτες κι' ἀτυχες ἀγάπες» τους! Ἐλπίζομεν ὅτι, ἂν δοκιμάσετε τίς δυνάμεις σας σὲ θέματα ὀλιγώτερον ἐξηγητῆ, — ἢ ἀνανέωσις ἐνός ἐξηγητῆ, — ἢ θέματος προϋποθέτει ἐξαιρετικὰς ἱκανότητες. — Θὰ δώσετε ἀξιόλογες σελίδες. Περιμένομεν. Ὁ κ. Σ. σᾶς εὐχαριστεῖ. — κ. Τ. Β. Θεσσαλονίκην. Καὶ στὰ δύο τραγῳδία κατὰ θέλετε νὰ πῆτε, ἀλλὰ κι' ἀπὸ τὰ δύο λείπει ἡ πραγματικὰ ποιητικὴ μορφή, ἐκείνη ποὺ συμπυκνώνει καὶ συγχρόνως δυναμώνει μίαν ἰδέαν ἢ μίαν συγκίνησι. Διαλέγετε μὲ μεγαλύτερη προσοχὴ τίς λέξεις ποὺ σᾶς χρειάζονται, ἀπαλλάξετε τὸν στίχον σας ἀπὸ παραγεμισμάτα ποὺ ἀπομακρύνουν τὸν ἀναγνώστη ἀπὸ τὴν κεντρικὴ γραμμὴ τοῦ ποιήματος, μὴν προσιαθῆτε νὰ ἐκκληζέτε ἐκεῖ ποὺ δὲν ἵκναι παρὰ νὰ συγκινήσετε. Διαφορετικὰ, θὰ γράφετε στίχους ποὺ δὲν θὰ εἶναι παρὰ προσάθειες χωρὶς ἀποτέλεσμα. — δ. Ἀλεξ. Παπ. Ἐνταῦθα. Δὲν θὰ θέλαμε νὰ ἐπανέλθωμε στὸ ζήτημα. — Κλ. Ἄρα. Οἱ στίχοι τῆς «Μοναξιάς καὶ τῆς βροχῆς» θὰ ἦσαν δημοσιεύσιμοι, ἂν ἔλειπε ἐκείνη ἡ «ἀργοπόδα» ὥρα. Τοὺς περιμένομε διωρθωμένους. Ἰάλλα μετριώτερα. — κ. Μιχ. Σακ. Ἐνταῦθα. Ἀπαντᾷ, ὅπως βλέπετε, ὁ ἴδιος ὁ κ. Τζ. — κ. Μ. Λαβ. Ἄμβουρον. Θὰ κάνωμε καὶ σὲ σᾶς τὴν σύστασιν ποὺ δὲν ἐκουραστήκαμε ν' ἀπευθύνωμε σὲ τόσοσους φίλους μας: διαβάστε δοκίμιους ποιητὰς μας. Οἱ στίχοι σας δείχνουν, ἂν ὅχι τίποτ' ἄλλο, τοῦλάχιστον ὅτι δὲν ξέρετε πῶς γράφεται ἓνα τραγῳδὶ καὶ πάντων ποὺ βρισκῆται ἡ νεοελληνικὴ ποίησις. — κ. Κ. Γρόλ. Κέρκυραν. Στὴν «Κυρά-Ἀγνή» ὑπάρχει ἓνας μῦθος ποὺ συγκρατεῖ τὸ ἐνδιαφέρον. Θὰ προτιμούσαμε ὅμως νὰ ἐπιμένετε περισσότερο στὸν ψυχικὸ κόσμον τῶν ἡρώων σας παρὰ στὰ δραματικὰ γεγονότα. Τότε καὶ τὰ γεγονότα αὐτὰ θὰ ἦσαν πῶς δικαιολογημένα, πῶς ἀληθοφανῆ, καὶ θὰ εἶχαν μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν. Ὁπωσδήποτε, τὸ διήγημα αὐτὸ δείχνει αἰσθητὴν πρόσθεσιν ποὺ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ περιμένωμε ἀπὸ σᾶς ἀξιολογώτερον ἔργασίαν. — δ. Μύρ. Ἄλ. Πάτρικ. Τὸ «Φῶς I...» μίαν συνηθισμένη ἱστορίαν, ἀπλῶς καλογραμμένη. Στούς «Δισταγμούς...» τὰ δύο τελευταῖα τετράστιχα πολὺ κατώτερα ἀπὸ τὰ τρία πρῶτα. Θὰ θέλαμε αὐτὸ τὸ τραγῳδὶ νὰ μᾶς τὸ στέλνατε διωρθωμένο. Στούς στίχους τοῦ ὑπάρχει πραγματικὴ λυρικὴ διάθεσις. — δ. Κατ. Π. Ἐνταῦθα. Δημοσιεύεται ὁ «Τροβαδούρος». Τὸ ἄλλο μετριώτερον. — Ἀνώνυμον. Κρατοῦμε τοὺς «Στίχους τῶν χινώπων». Ἀλλὰ μὲ τί ὄνομα θὰ δημοσιευθοῦν; — κ. Ἄλ. Παπ. Καὶ οἱ στίχοι καὶ τὸ πεζὸ πρωτόλειον ποὺ δὲν πρέπει νὰ ἐμφανισθοῦν. Καλλιεργήστε τὸν ἑαυτὸν σας καὶ μὴ βιάζεσθε νὰ παρουσιάσετε τὴν ἔργασίαν σας. Ὑπάρχει πάντα καιρὸς. — κ. Μ. Πομ. Ἐνταῦθα. Προτιμοῦμε τὴν «Πλάκα», ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὴν δὲν βρισκόμε τοὺς στίχους ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐμπνεύσωμεν τὰ «φτωχὰ σπῆτια» τῆς, τὰ «στενοσοκάκια» τῆς κ' ἢ «λυγερὴ ποὺ ποτίζει τοὺς ἀνθούς». — κ. Μαν. Παρ. Ἐνταῦθα. Ἀκόμη δὲν ἐπληροφωρηθήκατε ὅτι δὲν γράφονται πιά ἑλληνικὰ στίχοι σάν τὸ «Μιά ἀγάπη πεθαίνει»; Διαβάστε καὶ σείς καλοὺς ποιητὰς, δικούς μας καὶ ξένους. Προσέξτε καὶ τὴν

ὀρθογραφίαν σας. Δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ ἐμφανισθῆ κανεὶς ἀπὸ στίχους «σ' ἔστημα πλούσιους». — κ. Σ. Π. Jac. Ν. Ὑόρκην. Εὐχαριστοῦμεν, ἀλλὰ δυστυχῶς ἀδυνατοῦμε νὰ λάβωμε μέρος εἰς τὴν ἔκθεσιν αὐτὴν. — δ. Μύρ. Δὲν δημοσιεύει ἡ «Νέα Ἐστία» στίχους αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Μόνο σ' ἐπιθεωρήσεις ἢ ἀκούτε παρόμοιους, καὶ πάλι ὄχι σ' ἐπιθεωρήσεις γραμμένους ἀπὸ πραγματικοὺς σατυρικοὺς συγγραφείς. — κ. Σ. Κακ. Φιλιατρά. Θὰ δημοσιευθῆ. Ἀλλὰ γιατί τὴν συγκίνησι; Θὰ προτιμούσαμε νὰ αἰσθανόσαστε περισσότερὴ εὐθύνη παρὰ συγκίνησι. Θὰ μᾶς καταλάβετε καλύτερα μὲ τὸν καιρὸν. Στὴν «Ἀπαντοχὴ» πολλοὶ οἱ μέτριοι στίχοι. — κ. Ἄναστ. Βρ. Ρόδον. Ἐδόθη τὸ σημεῖωμά σας εἰς τὸν κ. Σ., ποὺ ἔγραψε, ὅπως θυμάστε, γιὰ τὸ ἔθιμον αὐτό. — κ. Γ. Ζωγρ. Θεσ/νίκην. Ὁ κ. Κ., εἰς τὸν ὅποιον διεβίβάσαμε τὴν παρατήρησίν σας, μᾶς ἐξήγησε, — καὶ ἔχει ἀπολύτως δίκιον — ὅτι εἰς τὸ ἔργον του δὲν διδεται γενικὴ βιβλιογραφία ἀλλ' ἐκλογή βιβλιογραφίας. Ἀλλωστε μίαν γενικὴν βιβλιογραφίαν θὰ ἦτο ἐκτός τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ βιβλίου. — κ. Πιστ. Ξανθ. Γυθειον. Κατὰ θέλετε νὰ πῆτε, ἀλλὰ δὲν μπορεῖτε ἀκόμη νὰ τὸ δώσετε μὲ τὴν κατάλληλη λογοτεχνικὴ ἔκφραση. — κ. Γ. Χαρβ. Ἐνταῦθα. Ἡ «Μαροῦσα» καλογραμμένη. Μοιάζει ὅμως μὲ τόσα ἄλλα διηγήματα ποὺ θέμα τους ἔχουν τὸν θάνατον τῆς μικρῆς ἀδελφῆς ἢ τῆς μικρῆς ἐαδέλφης! Νὰ ἐλπίζωμε ὅτι θὰ μᾶς στείλετε κατὰ καλύτερον, ποὺ θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ μὴ σᾶς πικράνωμε; — κ. Ἄπ. Καρ. Ἐδεσσάν. Αἱ μελέται διὰ τοὺς καλλιτέχνους μας θὰ συνεχισθοῦν τὸ φθινόπωρον. — δ. Ε. Κ. Ἡ «Νύχτα στὸ χωριὸν» πολὺ καλύτερη ἀπὸ τ' ἄλλα. Τὴν κρατοῦμε γιὰ ἓνα ἀπὸ τὰ προσεχῆ τεύχη μας. Ἀλλὰ γιατί τόσο μέτριοι, τόσο διαφορετικοί, τόσο ἀδριοί στίχοι στὸ «Ἐύπνημα», στὴ «Λήθη» κ.λ.κ.; Περιέργοι! — P. I. g e r. Γαργαλιάνους. Μεγάλη ἡ παρεξήγησις. Ἡ ρίμα δὲν κάνει, βέβαια, τὸ ποίημα, ἀλλὰ οὐτε καὶ ὁ ἐλεύθερος στίχος. Πρὶν ἀπὸ τοὺς ἐκφραστικούς σας τρόπους ἀναζητήσατε τὸ περιεχόμενον. Τότε, ὅπως κι' ἂν τὸ δώσετε, θὰ γράψετε ἀξιόλογους στίχους. — κ. Ι. Παπ. Ρέθυμνον. Ἡ παραγγελία διεβιβάσθη.
H «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

Π. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ

Η ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

1929 - 1933

(Αναλύονται ὅλα τὰ κατὰ τὴν τελευταίαν πενταετίαν ἐκδοθέντα ὑπὸ νέων συγγραφέων πεζογραφήματα).

Πωλεῖται εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖα

ΙΩ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ καὶ ΣΙΑΣ

ΙΩ. ΣΙΔΕΡΗ,

καὶ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Δρχ. 30